

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Міжнародний гуманітарний університет

Серія: навчально-методичні посібники

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчально-методичний посібник

Одеса
Фенікс
2021

УДК 342 (4/9) (07)
К 65

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Міжнародного гуманітарного університету
(протокол № 5 від 15.03. 2021 р.)

Автори-укладачі:

Волощук О. Т., Качурінер В. Л., Колесник В. Ю.

Рецензенти:

Щербанюк О. В. – доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри процесуального права Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича;

Лисик В. М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного права Львівського національного універси-
тету імені Івана Франка

Конституційне право зарубіжних країн : навчально-
методичний посібник / О. Т. Волощук, В. Л. Качурінер,
К 65 В. Ю. Колесник. – Одеса : Фенікс, 2021. – 145 с. (Серія:
«Навчально-методичні посібники»).

ISBN 978-966-928-675-8

Навчально-методичний посібник містить програму навчальної
дисципліни «Конституційне право зарубіжних країн»; методичні
рекомендації щодо вивчення та викладання цієї дисципліни: теми і
плани семінарських занять, варіанти завдань для самостійного
вивчення курсу, а також перелік рекомендованої літератури.
Матеріал систематизований таким чином, щоб забезпечити
засвоєння курсу, який викладається в юридичних закладах вищої
освіти.

Для студентів юридичних вузів, викладачів, аспірантів.

УДК 342 (4/9) (07)

ISBN 978-966-928-675-8

© О. Т. Волощук, В. Л. Качурінер,
В. Ю. Колесник, 2021

© МГУ, 2021
© Волощук О.Т.,
Качурінер В.Л.,
Колесник В.Ю., 2021

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тематичний план навчальної дисципліни.....	6
Програма курсу «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН».....	7
Методичні рекомендації до вивчення та викладання курсу	23
1. Теми і плани семінарських занять	25
2. Варіанти завдань для самостійного вивчення курсу.....	52
2.1. Блок законодавства і судових рішень.....	52
2.2 Блок тестів і ділових ігор	62
2.3. Блок задач	95
Список рекомендованої літератури	145

ПЕРЕДМОВА

Посібник укладений згідно з навчальною програмою із даного предмета, яка використовується для викладання студентам відповідної навчальної дисципліни в закладах вищої освіти. Видання може бути використане студентами юридичних вузів усіх форм навчання, а також тими, хто навчається за самостійною програмою. Його можна застосовувати як на аудиторних заняттях, так і для підготовки до іспиту.

Мета даного посібника – навчити студента правильно користуватися матеріалами підручника й основними джерелами, які рекомендуються, давати короткі й точні відповіді на питання теми семінарського заняття.

Посібник містить програму дисципліни, яка базується на державному стандарті і розроблена відповідно до прийнятої у закладі вищої освіти концепції навчального процесу. В ній охарактеризовані основні поняття та явища з теорії конституціоналізму і конституційного законодавства зарубіжних країн, які нині притаманні більшості демократичних країн світу. Враховувалось при цьому досягнення вітчизняної та зарубіжної наукової конституційної думки і практики конституційного будівництва.

Значна частина посібника присвячена методичним вказівкам до вивчення даного предмета. В ньому подається тематика семінарів, питання, що виносяться для обговорення на цих заняттях, список рекомендованої літератури і законодавчих актів, з якими студент-юрист має бути обізнаним на стадії підготовки до семінару. Окрім цього, видання містить варіанти завдань для самостійного вивчення курсу, положення законодавчих актів, витяги із судових рішень, тестові завдання та задачі. Для більш ґрунтовного засвоєння навчального матеріалу з курсу студентам пропонуються різноманітні ділові ігри до найбільш складних для сприйняття тем.

За результатами вивчення навчальної дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн” студенти повинні оволодіти такими **компетенціями**:

Знати:

- 1) понятійно-категоріальний апарат конституційного права зарубіжних країн;
- 2) джерела конституційного права у зарубіжних країнах;
- 3) предмет та метод конституційного права у зарубіжних країнах;
- 4) загальні теоретичні положення про конституцію;

- 5) особливості правового становища особи;
- 6) загальні теоретичні положення концепції форми держави;
- 7) основоположні засади інституту безпосередньої демократії;
- 8) основні засади організації органів державної влади у зарубіжних країнах.

Уміти:

1) практично застосовувати як національні, так і зарубіжні конституційно-правові норми про права, свободи та обов'язки людини і громадянина;

2) давати усні і письмові довідки з питань організації та основних засад функціонування органів державної влади у зарубіжних країнах.

Після вивчення даного курсу студенти *повинні:*

1) бути здатними продовжувати процес вивчення проблем конституційного права у зарубіжних країнах самостійно;

2) розуміти зміст конституцій та нормативних актів, що мають конституційне значення, застосовувати їх норми до конкретних ситуацій;

3) мати навички науково-дослідної роботи у галузі конституційного права.

Для з'ясування складних і незрозумілих питань потрібно звернутися за консультаціями до викладача.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

- ТЕМА 1 ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 2 ФОРМА ДЕРЖАВИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 3 КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 4 КОНСТИТУЦІЙНІ ІНСТИТУТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 5 ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 6 ГЛАВА ДЕРЖАВИ ТА УРЯД У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 7 КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
- ТЕМА 8 ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА США
- ТЕМА 9 ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
- ТЕМА 10 ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРН
- ТЕМА 11 ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРАНЦІЇ
- ТЕМА 12 ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЯПОНІЇ

ПРОГРАМА курсу «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

Тема 1. ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Поняття, предмет і система конституційного права. Конституційно-правові відносини у зарубіжних країнах, їх сутність, види, характерні риси. Об'єкт регулювання у різних правових системах. Суб'єкти конституційно-правових відносин. Система галузі конституційного права у зарубіжних країнах. Норми і принципи конституційного права, їх особливості та види. Інститути і підгалузі конституційного права.

Джерела конституційного права у зарубіжних країнах. Конституція – основне джерело конституційного права. Конституційні, органічні та звичайні закони. Судові прецеденти та ухвали органів конституційного нагляду. Конституційні звичаї (конституційні угоди, конвенційні норми). Нормативні акти глав держав і урядів. Акти, які видаються у порядку тлумачення законів. Парламентські регламенти. Доктринальні джерела. Нормативні договори й угоди (внутрідержавні та міжнародні) у системі джерел конституційного права. Особливості джерел конституційного права у державах англоамериканської системи права, у мусульманських країнах країнах. Норми, що засновані на релігійних догматах.

Конституція як основне джерело конституційного права у зарубіжних країнах. Зміст конституції. Форма і структура конституцій. Значення преамбул, перехідних, тимчасових і прикінцевих положень, додатків. Писані (США, Індія, Франція, Росія) і неписані (Великобританія, Нова Зеландія) конституції. Особливості неписаної конституції Ізраїлю. Поняття установчої влади. Способи прийняття конституцій. Порядок зміни конституцій. Поняття та види конституційного контролю (нагляду). Конституційний контроль за законодавством і актами виконавчої влади. Порядок формування органів конституційного нагляду у США, ФРН, Італії, Франції, постсоціалістичних державах (Росії, Казахстані). Порівняльний аналіз компетенції органів конституційного нагляду в США, Японії та ФРН. Конституціоналізм: поняття і зміст.

Тема 2. ФОРМА ДЕРЖАВИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Концепція форми держави у конституційному праві. Поняття і елементи форми держави. Причини різноманітності форм держави у сучасному світі.

Конституційний інститут форми правління. Закріплення форми правління в конституціях окремих держав (Бразилія, Греція, Данія, Ефіопія, Казахстан, Молдова, Пакистан, Румунія). Доктринальне визначення терміна “форма правління”.

Монархія: поняття і сутність. Основні ознаки монархії. Абсолютна монархія та її ознаки. Закріплення становища монарха у конституційному законодавстві Бахрейну, Брунею, Катару, ОАЄ, Оману, Саудівської Аравії. Особливості теократичної монархії у Ватикані. Обмежена (конституційна) монархія та її форми. Загальні риси та особливості дуалістичних монархій у різних державах (Йорданія, Кувейт, Марокко, Непал). Парламентарна монархія: поняття, ознаки, її конституційно-правове регулювання (Данія, Іспанія, Норвегія). Особливості “виборчої” монархії у Малайзії. Роль монархії у розвинутих державах.

Республіка у сучасному світі: походження терміна, дефініція та її розповсюдженість, конституційне закріплення цієї форми правління. Сучасні різновиди залежно від статусу глави держави і правового становища парламенту.

Президентська республіка, її характерні ознаки (США, Мексика, Мозамбик, Намібія). Поява на зламі 80-90-х рр. ХХ ст. у деяких державах Латинської Америки й Африки у ході конституційних реформ нових різновидів. Президентська республіка з елементами парламентаризму та їх загальна характеристика (Єгипет, Намібія, Перу, Ірак) суперпрезидентська республіка (країни Тропічної Африки, КНДР). Президентсько-клерикальна республіка (Іран), її особливості. Загальна характеристика президентсько-мілітарних (військових) республік (Сомалі, Судан, Фіджі). Парламентарна республіка, її розпізнавальні ознаки. Загальні риси та особливості парламентарних республік (Греція, Італія, Індія, Зімбабве). Унікальна система правління в Ізраїлі, її регулювання у фундаментальних законах.

Гібридні форми правління, їх поділ на самостійні групи залежно від конституційних прерогатив глави держави. “Напівпарламентарна” республіка (Франція): загальна характеристика. “Парламентарно-

президентська” республіка (Португалія). “Напівпрезидентська республіка (Фінляндія, Росія). “Радянська” республіка (КНР, Куба, СРВ). “Директоріальна” (безпосередньої демократії) республіка (Швейцарія).

Конституційний інститут форми територіально-політичної організації держави у зарубіжних країнах. Використання в конституціях зарубіжних країн термінів для позначення цього інституту (“державний устрій”, “структура держави”, “публічні влади”). Визначення конституційного інституту форми територіально-політичної організації держави. Юридична природа форми територіально-політичної організації держави. Конституційні положення про унітаризм, федералізм, автономію – серцевина цього інституту. Основні форми територіально-політичної організації держави: унітарна і федеративна.

Унітарна форма територіально-політичної організації держави: поняття, розповсюдженість у сучасному світі, її характерні ознаки. Класифікація унітарних держав з точки зору характеру взаємовідносин центральних і місцевих органів влади. Централізовані держави (Болгарія, Індонезія, Молаві, Польща, Судан). Відносно децентралізовані держави (Франція). Децентралізовані унітарні держави (Великобританія). Поняття та види автономії в зарубіжних країнах. Загальна характеристика політичної (законодавчої) та адміністративної автономії. Особливості адміністративно національної автономії (КНР, Молдова).

Федеративна форма територіально-політичної організації держави: поняття, характерні ознаки. Основні системи розподілу компетенції між союзом і суб’єктами федерації та сфера конкуруючої компетенції союзу і суб’єктів федерації. Виключна компетенція союзу і суб’єктів федерації (Канада). Виключна компетенція союзу, сфера конкуруючої компетенції союзу і суб’єктів федерації (Австрія, Пакистан, ФРН). Виключна компетенція союзу, виключна компетенція суб’єктів федерації та сфера конкуруючої компетенції союзу і суб’єктів федерації (Індія, Малайзія). Механізм контролю центральної влади за діяльністю влади та управління суб’єктів федерації.

Конституційний інститут державного режиму. Поняття і зміст державного режиму. Співвідношення державного і політичного режимів. Політичні партії та партійні системи. Демократичний режим: поняття, ознаки, сутність. Різні форми і методи обмеження демократії. Авторитарний і тоталітарний режими: поняття, ознаки і сутність, їх різновиди. Міністеріальний, парламентський, дуалістичний та партократичний державні режими.

Тема 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Правовий статус особи як інститут конституційного права: поняття та елементи. Конституційні принципи правового становища особистості в зарубіжних країнах. Рівноправ'я і заборона дискримінації.

Права і свободи в теорії конституціоналізму. Відмінність між правами і свободами. Еволюція конституційних прав і свобод. Покоління прав людини. Суб'єкти конституційних прав і свобод. Права людини і права громадянина. Суб'єктивне право і свобода особистості: загальне і особливе. Співвідношення прав і свобод із обов'язками та відповідальністю.

Поняття та конституційно-правове регулювання громадянства в зарубіжних країнах. Громадянство (підданство) як суб'єктивне право, правовідношення і правовий інститут. Основні способи набуття громадянства. *Філіація*, або набуття громадянства за народженням (Принципи “права крові” і “права ґрунту”. Особливості набуття громадянства у ряді країн Латинської Америки). Набуття громадянства шляхом *натуралізації* (“укорінювання”). Особливості проходження процедури натуралізації в різних країнах (Австралія, Великобританія, США та ін.). Позбавлення громадянства. Подвійне громадянство та його юридичні наслідки.

Правовий статус іноземних громадян і осіб без громадянства. Інститут політичного притулку та екстрадиції (видачі).

Принципи конституційного статусу особи як складові політико-правової теорії. Принципи свободи і рівності. Тлумачення свободи в зарубіжній конституційній теорії. Принцип рівності, його юридичний зміст. Вплив соціальної нерівності на реалізацію цього принципу. Відхилення від нього в конституціях і поточному законодавстві, в адміністративній та судовій практиці. Особливості реалізації принципу рівності у ряді країн, що розвиваються. Трайбалізм. Люстрація як форма особистої політичної відповідальності за участь в антидемократичній, репресивній діяльності влади при колишньому державному режимі.

Конституційні права і свободи та їх класифікація: особисті, політичні, економічні, соціальні й культурні права.

Зміст окремих особистих прав і свобод. Право на життя. Недоторканність приватного життя та житла. Свобода совісті та віросповідання. Свобода думки і слова. Право приватної власності.

Політичні права і свободи: свобода слова (свобода висловлювання своїх думок), свобода друку, свобода зборів, мітингів та процесій, свобода асоціацій (право на утворення об'єднань), право петицій (звернень до державних органів), виборче право.

Економічні, соціальні та культурні права, їх призначення. Економічні права: право приватної власності і свобода підприємницької діяльності, їх загальна характеристика.

Соціальні права та їх класифікація. Право на колективні дії щодо захисту своїх інтересів (право на об'єднання в профспілки, страйк, укладення колективних договорів, участь в управлінні виробництвом). Регламентация цієї категорії прав у ФРН, Франції, Швеції, Португалії, США, Японії та інших країнах.

Індивідуальні трудові права (право на працю, відпочинок, рівну плату за рівну працю та ін. Конституційне регулювання цих прав у Великобританії, Італії, США, Франції, Фінляндії.

Права в соціальній сфері (на соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, нормальні житлові умови та ін.) Закріплення цих прав у конституціях Австрії, Нідерландів, Данії, Італії, Російської Федерації, США.

Культурні права: вільний доступ до культурних надбань, свобода творчості та наукових досліджень.

Обов'язки громадян у конституціях зарубіжних країн.

Проблеми гарантії прав і свобод. Конституційні та інші юридичні гарантії, судовий та інший юридичний захист прав і свобод. Досвід об'єднаної Європи, Канади. Міжнародно-правовий захист основних прав і свобод людини.

Тема 4. КОНСТИТУЦІЙНІ ІНСТИТУТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Безпосередня демократія: поняття, юридична природа і форми. Концепція правління більшості. Форми безпосереднього політичного волевиявлення народу в зарубіжних країнах: вибори, референдум (плебісцит); народне опитування; законодавча народна ініціатива за допомогою спеціальних органів (асоціацій та партій); з'їзди народів; місцеве самоврядування; національно-культурна автономія.

Конституційно-правовий інститут виборів. Використання терміна “вибори” у вузькому та широкому розумінні цього слова. Класифікація виборів. Загальнонаціональні, регіональні, місцеві; парламентські, президентські, муніципальні; прямі і непрямі вибори.

Конституційно-правове регулювання виборів: а) на конституційному рівні; б) конституційними або організаційними законами (Іспанія, Молдова); в) виборчими кодексами (Аргентина, Камерун, Мадагаскар, Філіппіни, Франція); судовими прецедентами, актами тлумачення права, звичаями.

Конституційне закріплення права обирати (активного виборчого права) і права бути обраним (пасивного виборчого права). Право відкликання в окремих державах (КНР, Індонезія, Ліхтенштейн). Закріплення в основних законах більшості держав принципів виборчого права: загального виборчого права; рівності; прямих виборів; таємного голосування; вільних виборів. Види виборчих цenzів: віковий, осілости, письменності, освітній, ценз статі. Інші обмеження виборчого права. Прямі та непрямі вибори. Абсентеїзм. Обов’язковий вотум (Аргентина, Італія, Туреччина) та його оцінка.

Виборчий процес: поняття, його основні стадії та їх правове регулювання в зарубіжних країнах. Види списків виборців. Види виборчих округів і дільниць. Порядок висування кандидатів. Виборча застава. Законодавство про використання засобів масової інформації під час передвиборної агітації, фінансування виборів. Особливості голосування в окремих державах (США, Індія, Свазіленд).

Способи визначення результатів виборів. Поняття виборчої системи. Види мажоритарних систем: абсолютної, відносної та кваліфікованої більшості. Переваги і недоліки цього різновиду виборчих систем. Пропорційні виборчі системи та їх характерні риси. Способи обчислення виборчої квоти. Розподіл місць всередині партійного списку. Панашаж, зв’язані списки, відсоткове застереження. Змішані виборчі системи (Австралія, ФРН).

Конституційні інститути референдуму та народної ініціативи. Поняття і соціальна функція референдуму. Правове регулювання організації референдуму. Види референдуму в зарубіжних країнах. Правила підрахунку голосів при референдумах (плебісцитах). Правові наслідки референдуму. Практика застосування (Франція, Швейцарія, Італія, Великобританія). Народна законодавча ініціатива: поняття та

практика застосування в окремих країнах (Бразилія, Іспанія, Колумбія, Швейцарія). Її оцінка.

Тема 5. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Загальна характеристика інституту парламенту у світі. Поняття і соціальні функції парламенту. Чотири покоління парламентів: 1) давні (середньовічні) (Іспанія, Великобританія); 2) часів нової історії (США, Франція); 3) ті, що виникли після Другої світової війни (парламенти, які утворилися в незалежних країнах Азії та Африки у зв'язку з проголошенням їх незалежності; 4) новітні парламенти (колишні республіки Союзу РСР та країн Східної Європи).

Багатоманітність форм парламентів у сучасну епоху. Триєдина установа (Великобританія, Австралія, Індія, Канада, Пакистан, Ямайка та інші країни Співдружності); у Сієрра-Леоне (“президент, спікер і члени парламенту”). Двоєдина установа (в Єгипті, Танзанії – президент і Національна асамблея, у Бразилії – дві палати. Однопалатна установа – на Кубі, більшості держав Європи та інших континентів. Консультативні дорадчі установи у деяких країнах Сходу.

Доктринальне та конституційне визначення поняття “парламент”. Закріплення правового становища парламенту в конституціях різних держав. Фактори, які визначають юридичне і фактичне значення парламенту у механізмі державного управління суспільством. Лобізм. Моделі конституційного статусу парламенту залежно від форми державного правління. Парламенти “радянського зразка” (КНР, Куба, КНДР, СРВ). Т. зв. “консультативні” парламенти (Бахрейн, Бруней, Катар, ОАЄ). Парламент і парламентаризм. Сучасні теорії парламентаризму.

Порядок формування парламентів. Виборність, заміщення місць у порядку призначення та успадкування (Палата лордів у Великобританії).

Правове становище депутата. Зміст депутатського мандата. Відсутність у більшості держав імперативного мандата і права відкликання. Імунітет та індемнітет.

Структура зарубіжних парламентів. Двопалатні парламенти та особливості правового становища палат: а) із рівноправним статусом палат (Сенат і Палата представників Конгресу США, Сенат і Палата депутатів Парламенту Італії); б) із нерівноправним статусом палат (Плата

громад і Палата лордів Парламенту Великобританії). Специфічні риси двопалатної структури Парламенту ФРН. Загальна характеристика ролі верхніх палат у двопалатних парламентах. Однопалатні парламенти (Греція, Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція). Переважання однопалатної системи у країнах, що розвиваються.

Внутрішня побудова парламенту та його палат. Керівні органи. Колегіальні органи палат: бюро, президії. Посадові особи палат та їх правове становище: у Конгресі США (спікер, віце-президент, тимчасовий прогам tempore) голова Сенату, лідери палат); у Парламенті Великобританії (спікер, лорд-спікер, партійні «батоги»).

Парламентські фракції (групи, клуби, парламентські партії), їх роль у діяльності парламенту та його палат. Правові підстави для їх утворення. Особливий статус депутатських об'єднань у парламентах Австрії, Великобританії, Канади, Нової Зеландії. Керівництво парламентських фракцій: лідери партій, партійні «батоги». Конституційне закріплення ролі парламентських фракцій в Основному законі Португалії.

Комітети зарубіжних парламентів. Види комітетів і порядок їх формування. Класифікація парламентських комітетів у залежності від їхнього правового становища, спеціалізації та строку повноважень (американська, англійська та індійська системи). Особливості правового становища законодавчих комітетів парламентів Іспанії, Італії, Мексики, секцій у Греції. Порядок утворення та організації роботи тимчасових комісій: слідчих, ревізійних, спеціальних, тимчасових, особливих, редакційних тощо.

Органи при парламентах зарубіжних країн. Органи та особи, що здійснюють контроль за витрачанням державних коштів (Лічильні палати – в Австрії, Болгарії, Іспанії, Росії, ФРН; Верховна палата контролю – в Польщі; Бюджетне управління Конгресу та Генеральне рахункове управління – в США; генеральний (державний) контролер в Естонії, Литві, Колумбії); омбудсмани (Швеція, Нова Зеландія, Гана та ін.). Дитяче представництво, Представництво рівних можливостей і Рада новобранців (військовослужбовців) - у Швеції. Національна рада економіки і праці (Італія).

Допоміжний апарат парламенту (палат) та його значення для підвищення ролі органу народного представництва у житті суспільства. Система допоміжних органів парламентів (США, Японія, ФРН).

Компетенція зарубіжних парламентів: поняття та способи її визначення. Конституційні та законодавчі способи закріплення

повноважень парламентів. Основні повноваження парламенту. *Представницька функція* та засади, на яких вона базується: джерела влади; його призначення; характер органу; важливість; масштаби його компетенції. Інші аспекти представництва: а) вловлювання суспільних інтересів шляхом «відображення у законах, інших актах; б) контрольні та інші публічні дії; в) позиції депутатів, фракцій і комітетів, парламенту (палат) у цілому стосовно явищ суспільного життя або подій міжнародного життя.

Повноваження щодо прийняття законів. Парламенти з абсолютно необмеженою сферою законодавчих повноважень (Великобританія, Греція, Ірландія, Італія, Швеція, Японія). Парламенти федеративних держав, Франції. Парламенти, межі обмеженої законодавчої компетенції яких досить рухомі (Данія, Індія, Іспанія, Малайзія, Фінляндія, ФРН та ін.). Так зване делеговане законодавство.

Контрольні повноваження парламентів та їх конституційне регулювання в окремих державах (Болгарія, Македонія, Португалія, Швейцарія, Швеція). Вотум довіри і недовіри (парламенти Великобританії, Індії, Італії, Франції, Японії). Конституційний вотум недовіри у парламентській практиці ФРН. Інтерпеляція. Парламентські запити урядові. Резолюція осуду. Парламентські слухання. «Година уряду» в парламенті. Деякі форми парламентського контролю за діяльністю уряду, які застосовуються у президентських республіках (США).

Фінансові повноваження парламентів та їх конституційна регламентація. Бюджетна резолюція та її зміст. Прийняття бюджету, контроль за його виконанням.

Установчі повноваження парламентів і ступінь їх конституційної регламентації у різних державах (ФРН, Швеція). Участь парламентів у формуванні інших державних органів влади та призначенні державних посадових осіб.

Зовнішньополітичні повноваження зарубіжних парламентів. Право парламентів на схвалення укладених міжнародних договорів і угод, на ратифікацію та денонсацію міжнародних договорів, на оголошення війни та укладення мирних угод. Активна участь Сенату Конгресу США та Ригсдагу Швеції у цій сфері діяльності.

Судові (квазісудові) повноваження парламентів. Процедура імпічменту (на прикладі США). Право парламентів (палат) на порушення перед судовими органами звинувачення проти вищих посадових осіб. Оголошення амністій. Право парламентів (палат)

вирішувати спори про правомірність депутатського мандату і законності виборів.

Парламентські процедури та форми їх здійснення: на роздільних і спільних засіданнях палат; шляхом організації роботи постійних комітетів і тимчасових комісій; діяльність депутатів у виборчих округах; через органи, що існують у парламенті.

Два різновиди організації роботи парламентів: сесійний і постійний. Конституційна і законодавча регламентація порядку організації сесій (чергових і надзвичайних), проведення засідань, голосування і прийняття рішень, процедури здійснення окремих парламентських повноважень і функцій. Регламенти палат (парламентів) у США, Великобританії, ФРН, Франції, Італії, Румунії.

Законодавча процедура в зарубіжних парламентах. Основні стадії законодавчої процедури: внесення законопроектів і коло суб'єктів законодавчої ініціативи; обговорення законопроекту і регламентація дебатів; порядок внесення поправок, змін і доповнень до законопроекту; прийняття законопроекту та види голосування; розгляд законопроекту у другій палаті та способи подолання колізій між палатами у законодавчому процесі, санкціонування і промульгація законопроектів. Вибіркове та відкладальне вето глави держави. Особливості бюджетного процесу в різних державах (США, ФРН, Росія). Узгоджувальні процедури.

Нормативні акти, які приймаються парламентом. Приватні та публічні біллі у парламентській практиці Великобританії, США та Індії. Фінансові закони. Інші акти (резолуції та їх види, постанови, звернення тощо).

Тема 6. ГЛАВА ДЕРЖАВИ ТА УРЯД У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Еволюція інституту глави держави у світі. Конституції про місце глави держави у системі вищих органів держави. Одноосібний і колегіальний глава держави у зарубіжних країнах.

Особливості конституційного статусу глав держав залежно від форми державного правління, прийнятій у тій чи іншій країні. *Монарх та його юридичний статус* (Бельгія, Данія, Нідерланди та ін.). Системи престолоуспадкування: а) салічна (Бельгія, Норвегія, Японія); б) кастильська (Великобританія, Данія, Іспанія); в) австрійська (Нідерланди); г) шведська (Швеція); д) мусульманська (Кувейт, Катар, Саудівська Аравія); е)

родова (Свазіленд). Особливості престолонаслідування у Бутані, Малайзії, Непалі. Державні регалії. Цивільний лист. Інститут регентства. *Президент республіки та його правовий статус*. Основні системи обрання президента: прямі вибори (Ірландія, Мексика, Росія, Франція); непрямі вибори (США); обрання президента спеціальною колегією (Індія, Італія, ФРН); парламентом (Греція). Дострокове припинення повноважень і відповідальність президента (відставка, імпичмент).

Характер і обсяг повноважень глави держави. *Представницькі функції. Повноваження в галузі державного управління (США, Чехія). Повноваження у сфері законодавчої діяльності (право відкриття і закриття парламентських сесій; право дострокового розпуску сесій (Великобританія, Японія); видання власних нормативних актів). Зовнішньополітичні повноваження: представництво держави у сфері зовнішніх зносин, призначення дипломатичних представників, участь в укладенні та ратифікації міжнародних договорів і угод) на прикладах Великобританії, Індії, Італії, США. Повноваження у судовій сфері. Надзвичайні повноваження глави держави.*

Допоміжні державні органи, які забезпечують персональний статус глави держави (Великобританія, США).

Інститут уряду в зарубіжних країнах. Доктринальне і законодавче визначення поняття «уряд». Конституційно-правове становище уряду в залежності від форми правління тієї чи іншої держави. Президентська модель уряду або кабінети глави держав (президента, монарха) на прикладі США, Бразилії, Єгипту. Уряд як самостійний орган у державах з парламентарними формами правління (ФРН). Уряд у державах зі змішаною республіканською формою правління (Франція, Росія). Взаємовідносини уряду з главою держави. Інститут контрасигнування. *Принцип діархії*, тобто рівності статусу глави держави й уряду в країнах зі змішаною республіканською формою правління (Франція, Росія).

Порядок формування уряду при різних формах правління. Конституційна теорія і практика зарубіжних країн про способи формування уряду. Парламентський спосіб утворення уряду в державах зі змішаною республіканською формою та парламентарними формами правління (Греція, ФРН, Японія). Особливості процедури в Австралії, Новій Зеландії, Вануату, Тувалу, на Соломонових Островах. Парламентська інвеститура (затвердження) уряду у Великобританії, Бельгії, Італії, Румунії. Позапарламентський спосіб

формування уряду у президентських республіках (США, Еквадор, Нігерія). Особливості формування уряду (шляхом призначення) у державах арабського Сходу. Партійний склад уряду. Однопартійні та коаліційні уряди. Уряди меншості. Інші види урядів.

Внутрішня структура урядів. Континентальна (Італія, Франція, Росія, США) та англосаксонська (Австралія, Великобританія, Канада) системи та їх загальна характеристика.

Голова уряду, його юридичний статус при різних формах правління і політична роль. Основні форми діяльності уряду: проведення чергових засідань, оперативне вирішення питань з прем'єр-міністром, діяльність різних комітетів при голові уряду.

Компетенція урядів та їх конституційно-правове регулювання (Франція, Японія, Угорщина). Повноваження у сфері політичного керівництва (роль у розробці, формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики) на прикладах ФРН, Італії. Повноваження в галузі управління. Форми: узгодження, координація і спрямування діяльності центральних міністерств і відомств. Повноваження у галузі законодавства: а) участь в законодавчому процесі; б) його власна правотворча діяльність. Зовнішньополітичні повноваження. Інші повноваження.

Конституційна відповідальність урядів. Політична відповідальність та її форми: колективна та індивідуальна (ФРН, Великобританія). Відповідальність у порядку імпичменту. Судова відповідальність міністрів за ініціативою парламенту (Румунія, Фінляндія, Франція, Марокко, Габон).

Тема 7. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Поняття судової влади та судової системи. Особливості судової влади. Види судових органів і судових систем. Мусульманські суди і суди звичайного права. Недержавні суди. Проблема віднесення прокуратури до судової влади.

Конституційно-правове регулювання судової влади в зарубіжних країнах, її предмет: судова влада як складова системи розподілу влад; основні принципи організації та діяльності судової системи; правовий статус суддів; судові гарантії прав і законних інтересів громадян. Обсяг

конституційного регулювання судової влади у різних державах (Франція, ФРН, Іспанія, США, Японія, Великобританія).

Конституційні засади судової організації. Три моделі побудови судової системи. Судові системи із внутрішньою спеціалізацією (КНР, Нідерланди, Швеція, Японія та ін.). Т.зв. американська модель (США). Судова система із зовнішньою спеціалізацією (ФРН, Іспанія).

Принципи побудови судів. Принципи участі населення у здійсненні правосуддя. Принцип рівності громадян перед законом і судом.

Конституційні принципи правосуддя. Гарантія підсудності. Відкритість і гласність. Усний характер процесу. Змагальність. Право громадян на захист. Презумпція невинуватості. Мотивованість дій судової влади. Конституційний статус суддів. Судова несумісність. Судовий імунітет.

Тема 8. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА США

Еволюція конституційного права США. Початок конституційного розвитку США. Англійська колонізація північноамериканського континенту. Створення перших представницьких установ в Північній Америці. Звід свобод Масачусетсу 1641 р. Війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 р. Перші конституції штатів (1776-1787 рр.). Статті Конфедерації 1777 р.

Конституція США. Історія прийняття Конституції США. Структура Конституції. Предмети правового регулювання Конституції. Основні принципи конституційного строю. Процедура зміни Конституції США. Біль про права. Тлумачення Конституції.

Політичні партії США. Особливості організаційної структури основних політичних партій у США. Участь основних політичних партій США в президентських виборах.

Конгрес США. Роль і місце Конгресу США в системі органів держави. Структура і порядок формування Конгресу. Статус сенаторів і членів Палати представників. Комітети Конгресу. Компетенція Конгресу. Законодавчий процес.

Президент США. Роль президента США в системі органів держави. Порядок обрання президента. Повноваження президента. Припинення повноважень президента. Відповідальність президента. Віце-президент.

Судова влада США. Роль судової влади в конституційному механізмі влади. Конституційні основи судової влади. Федеральні суди. Спеціальні федеральні суди. Судова система штатів.

Конституційно-правова природа американської федерації. Розмежування повноважень між федерацією і штатами. Конституційно-правовий статус штату. Органи законодавчої і виконавчої влади штату. Федеральний округ Колумбія. Залежні території.

Місцеве самоврядування в США. Джерела муніципального права США. Системи місцевого самоврядування в США: рада – мер; рада – менеджер; комісійна система. Управління в спеціальних округах.

Тема 9. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Конституційний розвиток Великої Британії. Конституція Великої Британії, її характерні риси і особливості. Джерела британської конституції: статuti, прецеденти, конституційні угоди, доктрини.

Монарх Великої Британії. Порядок престолоспадкування. Конституційний статус монарха. Королівські прерогативи монарха. Тайна рада. Цивільний лист.

Політичні партії і партійна система Великої Британії. Організаційна структура, соціальна основа і цілі лейбористської і консервативної партій Великої Британії.

Парламент Великої Британії. Структура британського парламенту. Палата громад: порядок формування і склад; Спікер палати громад; комітети палати. Палата лордів: склад палати; Лорд-спікер; функції палати, комітети палати. Види законопроектів, що розглядає парламент. Особливості законодавчого процесу. Способи обмежування дебатів по проектам законів.

Уряд і Кабінет міністрів Великої Британії. Внутрішній кабінет. Функції Кабінету міністрів. Прем'єр-міністр. “Тіньовий” кабінет міністрів.

Судова система Велибританії. Вищі судові органи. Верховний Суд, Апеляційний суд, Високий суд, Суд Корони, Суди магістратів і графств.

Місцеве управління. Адміністративно-територіальний поділ.

Острівні території. Залежні території.

Тема 10. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРН

Конституційний розвиток Німеччини. Розробка й прийняття Основного Закону. Загальна характеристика Основного Закону ФРН. Зміни та доповнення до Основного Закону ФРН.

Політичні партії і партійна система ФРН. Конституційно-правове регулювання організації і діяльності партій. Характеристика провідних політичних партій ФРН.

Німецький федералізм. Конституційний статус земель. Розмежування компетенції між федерацією та землями.

Парламент ФРН. Порядок формування, правове становище та повноваження Бундестагу і Бундесрату. Особливості законодавчого процесу. Стан законодавчої необхідності.

Федеральний уряд і канцлер ФРН. Порядок формування і склад Федерального уряду. Компетенція уряду. Роль федерального канцлера ФРН в системі органів держави.

Конституційний контроль в ФРН. Структура і порядок формування Федерального конституційного суду. Повноваження Федерального конституційного суду.

Муніципальна система ФРН. Моделі організації управління і самоврядування в громадах.

Тема 11. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРАНЦІЇ

Конституційний розвиток Франції. Конституція 1958 р., її характерні риси і особливості. Порядок перегляду конституції і конституційні реформи.

Конституційний статус людини і громадянина. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Преамбула Конституції Франції 1946 р.

Основні принципи побудови механізму влади у Франції. Президент Франції: порядок обрання, повноваження і місце в системі державних органів. Парламент Франції: структура, порядок формування, компетенція. Уряд Франції. Рада міністрів. Кабінет міністрів. Прем'єр-міністр Франції. Конституційна рада: склад і порядок формування, компетенція. Державна рада.

Регіональне і місцеве самоврядування. Регіональні територіальні колективи. Департамент. Комуна.

Заморські департаменти і заморські території.

Тема 12. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЯПОНІЇ

Конституція Японії: загальна характеристика. Історія прийняття Конституції Японії. Структура і основний зміст. Контроль за дотриманням конституції у Японії. Порядок зміни і перегляду Основного закону.

Партійна система Японії. Специфічні риси партійної системи. Види політичних партій. Характеристика основних політичних партій Японії.

Імператор Японії: значення та роль в системі державного владування. Порядок престолонаслідування. Конституційний статус. Функції та повноваження.

Парламент Японії як вищий орган державної влади у Японії. Структура, порядок формування та повноваження. Особливості законодавчого процесу.

Кабінет міністрів Японії. Роль та місце Кабінету міністрів в системі вищих органів державної влади. Порядок формування, функції і повноваження. Припинення повноважень.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТА ВИКЛАДАННЯ КУРСУ

ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Плани семінарських занять і методичні поради до їх підготовки та проведення мають рекомендаційний характер і можуть уточнюватися керівником семінару. Оскільки вузівська педагогіка допускає різноманітність форм проведення семінарських занять, то доцільно поряд із звичайною і найбільш поширеною – обговоренням питань на занятті в академічній групі, практикувати проведення індивідуальних співбесід зі студентами на основі їх самостійної підготовки. Така співбесіда за змістом є розмовою викладача зі студентом по прочитаній літературі, розбором підготовлених рефератів. Будучи ефективною формою проміжного контролю перевірки засвоєння знань із певної теми, вона, як засвідчує багаторічна практика, є також незамінною формою відпрацювання пропущених занять.

Студенти зазвичай готуються з усіх питань, запропонованих для обговорення на занятті з відповідної теми. Тільки такий підхід дозволяє забезпечити цілісність опрацювання навчальної проблеми. Але знову ж, як засвідчує багаторічний досвід нашого та інших вузів України, на обговорення можуть бути винесені найбільш складні, та цікаві питання.

При підготовці до семінарського заняття особливу увагу потрібно звернути на понятійно-категоріальний апарат науки конституційного права. Адже поняття (дефініції) засвоюються спочатку на лекціях, потім – у процесі читання спеціальної літератури і, звичайно, у ході обговорення проблеми на семінарі. При цьому важливим уявляється системний підхід до засвоєння категорій конституційного права зарубіжних країн, з'ясування їхнього взаємозв'язку і місця кожної у системі науки.

Складовою частиною самостійної роботи при підготовці до семінарських занять має бути ознайомлення з текстами конституцій. Кожний студент повинен на свій вибір мати у власному користуванні тексти 3-4 конституцій. Найліпше, якщо це будуть основні закони різних за формою правління і державного устрою держав. Адже кожна конституція розглядається як модель правового регулювання суспільних відносин у державі, і в першу чергу організації в ній влади і становища особи.

З-поміж форм, які сприяють активізації навчального процесу під час проведення семінарських занять, добре зарекомендувала себе така, на якій студенти роблять невеликі за часом (не більше 10 хвилин) повідомлення з найбільш складних питань теми. Як правило, вони вимагають вивчення додаткової літератури (іноді досить рідкісної), самостійного аналізу, міркувань і висновків, які пропонуються доповідачем на обговорення групи. Інколи для посилення дискусії з окресленого питання можна заздалегідь призначити одного-двох опонентів доповідачеві. Приблизні теми для них рекомендуються у методичній розробці.

І останнє зауваження методологічного характеру. Теми семінарів безпосередньо пов'язані з відповідними темами лекційних занять. Це пояснюється намаганням конкретизувати і поглиблювати матеріал лекції, виділити особливо складні та важливі проблеми конституційного права.

Теми і плани семінарських занять

Тема 1. ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Поняття та види джерел конституційного права в зарубіжних країнах.
2. Поняття та сутність конституції. Форма і структура конституції. Юридичні властивості конституції.
3. Розробка, прийняття та зміна конституції.
4. Інститут конституційного контролю (нагляду).
5. Закон. Види законів. Інші нормативно-правові акти.
6. Конституційні звичаї і судові прецеденти.
7. Нормативні договори.
8. Релігійне право.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.

Конституции зарубежных государств. Учебное пособие. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.

Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. С. 116-127.

Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 36-48.

Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: "Рута", 2000. С. 62-68.

Державне право зарубіжних країн (у схемах): навч. посіб. Б.В. Калиновський, О.Я. Лапка, Н.Я. Лапка [и др.]; Нац. акад. внутр. справ. К.: КНТ, 2012. 526 с.

Державне право зарубіжних країн. Загальна частина: навч. посіб. Ю.М. Коломієць; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010. 211 с.

Державне право зарубіжних країн: навч. посіб. А.В. Панов; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Ф-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. відносин. Ужгород: Бреза А.Е., 2011. 229 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 61-96.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М.Бесчастний, О.В.Філонов, В.М.Субботін, С.М.Пашков; За ред. В.М.Бесчастного. К.: Знання, 2007. С. 45-51.

Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.О.Ріяка (керівник авт. кол.), В.С.Семенов, М.В.Цвік та ін.; За заг. ред. В.О.Ріяки. К.: Юрінком Інтер, 2002. С. 13-21.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мишиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 50-94.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Інтер, 2012. 416 с.

Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 34-64.

В. Додаткова література

Автономов А.С. Ценность конституции. *Государство и право*. 2009. № 3. С. 5-11.

Боботов С.В. Конституционная юстиция. Сравнительный анализ. М.: Издательство РПА МЮ РФ, 1994. 127 с.

Богданова Н.А. Надконституционность и наднормативность в системе характеристик конституции. Конституция как символ эпохи: в 2 т. Под. ред. С.А. Авакьяна. М.: Изд-во МГУ, 2004. Т. 1. С. 42–45.

Васильев А.А. Правовая доктрина как источник права: вопросы теории и истории. Монография. М.: Юритлитинформ, 2009. С. 5-47.

Волощук О.Т., Воробчак А.Р. Основні засади концепції «живої конституції». *Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія"*. Випуск 4. 2018. С. 67-78.

Георгіца А.З. Поняття та сутність конституції в сучасній конституційній доктрині. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць*. Вип. 100. Правознавство. Чернівці, 2000. С. 57-61.

Георгіца А.З., Словська І.Є. Конституціоналізм як категорія науки конституційного права. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць*. Вип. 103. Правознавство. Чернівці, 2001. С. 57-60.

Гук П.А. Судебный прецедент: теория и практика. М.: Юрлитинформ, 2009. С. 5-23.

- Златопольский Д.Л. О сущности Конституции. Очерки конституционного права. М., 1999. С. 7-12.
- Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
- Кутафин О. Е. Источники конституционного права: Монография. О. Е. Кутафин. Избранные труды: В 7 томах. Т. 2. М.: Проспект, 2011. С. 7-29.
- Лузин В.В. Методы толкования конституции в деятельности Верховного суда США. *Государство и право*. 1997. № 10. С. 90-93.
- Лучин В.О. Ответственность в механизме реализации Конституции. *Журнал российского права*. 2002. № 7. С. 31-35.
- Максимов А.А. Прецедент как один из источников английского права. *Государство и право*. 1995. № 2. С. 97-102.
- Резніченко С.В. Договір у системі джерел конституційного права України: Монографія. Одеса: Астропринт, 1999. С. 20-44, 45-60.
- Терлецький Д.С. Нетрадиційні джерела конституційного права. Проблеми сучасної конституціоналістики. М.П. Орзіх, М.В. Афанасьєва, В.Р. Барський та ін.; за ред. М. П. Орзіха. К.: Юрінком Інтер, 2011. С. 88-123.
- Шаповал В. Сутнісні характеристики Конституцій як основного закону держави. *Право України*. 2008. № 10. С. 4-12.

Тема 2. ФОРМА ДЕРЖАВИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Поняття форми держави. Види форм держави.
2. Поняття форми правління. Класифікація форм правління.
3. Поняття форми державного устрою. Класифікація форм державного устрою.
4. Форми міждержавних союзів.
5. Державний режим. Співвідношення державного і політичного режимів. Класифікація державних режимів.

Література

А. Нормативні акти

- Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.
- Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.

Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. С. 190-291.

Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М.В. Баглай, Г.В. Бобылев, Ю.Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне (конституційне) право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 99-113.

Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2000. С. 194-249.

Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. С. 51-82.

Державне право зарубіжних країн (у схемах): навч. посіб. Б.В. Калиновський, О.Я. Лапка, Н.Я. Лапка [и др.]; Нац. акад. внутр. справ. К.: КНТ, 2012. 526 с.

Державне право зарубіжних країн. Загальна частина: навч. посіб. Ю. М. Коломієць; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010. 211 с.

Державне право зарубіжних країн: навч. посіб. А.В. Панов; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Ф-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. відносин. Ужгород: Бреза А.Е., 2011. 229 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 141-185.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М.Бесчастний, О.В.Філонов, В.М.Субботін, С.М.Пашков; За ред. В.М.Бесчастного. К.: Знання, 2007. С. 147-190.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 116-133.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юриком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Аболин О.Ю. Всемирный и европейский федерализм: вероятные перспективы. *Полис*. 1994. № 5. С. 142-148.

Александров И.А. Монархии Персидского залива: этап модернизации. М.: Дело и сервис, 2000. 544 с.

- Альварес М.Г. Конституционный статус испанской автономии. *Народный депутат*. 1993. № 4. С. 57-60.
- Ардан Ф. Франция: государственная система. М., 1994. С. 40-45.
- Аринин А.Н. Российский федерализм и гражданское общество: К парламентским слушаниям. М.: Изд-ние Государственной Думы, 1999. 56 с.
- Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. К.: АМУПІ, 1997. 200 с.
- Бориславська О.М. Організація державної влади в сучасному світі: конституційно-правова енциклопедія. О.М.Бориславська, С.В.Різник. Львів: ПАІС, 2012. 456 с.
- Вавилов С. Федерализм и государственное управление в регионе. *Власть*. 1997. № 9. С. 40 - 48.
- Васильев В.И. Прямая демократия. Опыт Калифорнии. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 116-124.
- Васильева Т.А. Правовой статус этнических меньшинств в странах Западной Европы. *Государство и право*. 1992. № 8. С. 133-142.
- Волощук О.Т. Форма правління: поняття та сутність. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць*. Вип. 559: Правознавство. Чернівці: ЧНУ, 2011. С. 33-38.
- Волощук О.Т. Поняття форми правління: від античності до сучасності. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 54. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 186-193.
- Жук Н.А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостримування до рівноваги. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2007. С. 139-172, 223-246.
- Зотов В.Б. Территориальное управление: методология, теория, практика. М.: ИМ-Инфра, 1998. 320 с.
- Ильин И.А. О монархии и республике. *Вопросы философии*. 1991. № 4. С. 23-25.
- Лексин В.Н., Швецов А.Н. Государство и регионы: Теория и практика государственного регулирования территориального развития. М., 1997. 372 с.
- Мирский Г.И. Авторитаризм и демократия: две модели? *Полис*. 1996. № 6. С. 136-144.
- Пернталер П. Проблемы федеральных отношений. *Государство и право*. 1994. № 3. С. 120-133.
- Петришин О., Сergyгiна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57-60.
- Рушайло В.Б. Административно-правовые режимы: Монография. М.: Щит-М, 2000. 264 с.
- Сарторі Джованні. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідж. Структур, мотивів і результатів: Пер. 2-го англ. вид. К: АртЕк, 2001. С. 79-136, 145-195.
- Сухонос В.В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти: [монографія]. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2010. 368 с.
- Фаруқшин М.К. Субъекты федераций в международных отношениях. *Полис*. 1995. № 6. С. 109-119.

- Фатеева Т.М, Европейский федерализм: современные тенденции. М.: ИНИОН, 2000. 84 с.
- Федерализм: теория и история развития (сравнительно-правовой анализ): [США, Германия, Канада, Австралия, Индия]: Учеб. пособие. Под ред. Марченко М.Н. М.: Юристъ, 2000. 344 с.
- Чиркин В.Е. Конституционное право: Россия и зарубежный опыт. М.: Зерцало, 1998. С. 271-337.
- Чиркин В.Е. Нетипичные формы правления в современном государстве. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 109-115.
- Шаповал В. Форма держави в конституційному праві. *Вісн. Конституц. Суду України*. 2003. № 2. С. 47-58.
- Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн: Навч. посібник. К., 1992. С. 56-72.

Тема 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Правовий статус особи як інститут конституційного права.
2. Права і свободи в теорії конституціоналізму.
3. Поняття та конституційно-правове регулювання громадянства в зарубіжних країнах.
4. Принципи конституційного статусу особи як складові політико-правової теорії.
5. Конституційні права і свободи та їх класифікація.
6. Обов'язки громадян у конституціях зарубіжних країн.
7. Проблеми гарантії прав і свобод.

Література

А. Нормативні акти

- Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.
- Конституции зарубежных государств. Учебное пособие. М.: БЕК, 1996. 432 с.
- Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С. Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.
- Международная защита прав и свобод человека. Сборник документов. Сост. и вступ. ст.: Мелков Г.М. М.: Юрид. лит., 1990. 672 с.
- Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. С. 380-389.

Баглай М. В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М. В. Баглай, Г. В. Бобылев, Ю. Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 49-63.

Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: "Рута", 2000. С. 91-103.

Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. С. 32-50.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо и Л.М. Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 102-115.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р. Крусян, Д.Я. Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, С.М. Пашков; За ред. В.М. Бесчастного. К.: Знання, 2007. С. 81-95.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 134-151.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Куранин, Д. Е. Волкова. К.: Юриком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Бахин С.В. О классификации прав человека, провозглашенных в международных соглашениях. *Правоведение*. 1991. № 2. С. 41-52.

Богданова Н.А. Категория статуса в конституционном праве. *Вестник Московского университета. Серия 11. Право*. 1998. № 3. С. 3-20.

Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности. М.: Норма, 2008. С. 23–31, 86–122, 255–257.

Іерусалімов О.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина. О.І. Іерусалімов, М.Ф.Стахурський, І.О. Іерулімова; за заг. ред. І.П.Голосніченка. К.: ГАН, 2004. 352 с.

Карпачова Н. Сучасні виклики правам і свободам людини. *Право України*. 2008. № 6. С. 4-8.

Кутафин О.Е. Источники конституционного права: Монография. О.Е. Кутафин. Избранные труды: В 7 томах. Т. 2. М.: Проспект, 2011. С. 31-87, 342-375.

Ледях И.А. Судебный контроль и права человека. *Государство и право*. 1997. № 4. С. 120-122.

Мишина Н.В. К вопросу об универсальности прав человека. *Права человека: теория, история, практика*. Сборник научных трудов, посвященный 65-летию Всеобщей декларации прав человека. Под общ.ред. Е.М.Павленко. Волгоград: Изд-во Волгоградского филиала ФГБОУ ВПО РАНХиГС, 2014. С.17-26.

Мишина Н.В. О возможности использования опыта Суда Европейского Союза для дальнейшего совершенствования статуса национальных органов конституционного контроля. *Наукові праці НУ ОЮА*. Т. 19. Одеса, 2017. С. 244-251.

Мишина Н.В. Інкорпорація законодавства про права людини: європейський досвід. *Актуальні проблеми політики*. Збірник наукових праць. 2017. Випуск 60. С. 273-279.

Мишина Н.В. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело національного права (на матеріалах про громадські організації). *Механізми захисту прав людини в умовах Євроінтеграції України*: зб. матер. міжнародн. наук.-практ. конф. (15 квітня 2016 р., м. Біла Церква). Біла Церква, 2016. С. 37-39.

Нестеренко О. Інформаційний омбудсман у механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод. *Юридична Україна*. 2008. № 1. С. 16-22.

Нестеренко О. Конституційне право на доступ до інформації: сутність, зміст та обсяг. *Юридична Україна*. 2008. № 3. С. 26-33.

Огородник А. Механізм забезпечення прав і свобод людини та принципи законності в Україні. *Право України*. 2008. № 6. С. 14-19.

Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: Навч. посіб. О.В.Філонов, В.М.Субботін, В.В.Пашутін, І.Я.Тодоров. К.: Знання, 2006. 215 с.

Павленко Е.М. Формирование культуры прав человека и конституционного правосознания в современной России. Монография. М.: Права человека, 2008. С. 78-100.

Пашинський В. Організаційно-правові гарантії забезпечення прав та свобод військовослужбовців в Україні. *Право України*. 2008. № 2. С. 31-36.

Пейн Т. Права людини. *Антологія лібералізму: політико-правові вчення та веровенствол права*. К.: Книги для бізнесу, 2008. С. 475-507.

Пуфендорф С. Про обов'язки людини. *Антологія лібералізму: політико-правові вчення та веровенствол права*. К.: Книги для бізнесу, 2008. С. 353-359.

Рабінович П.М. Права людини і громадянина. П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. К.: Атіка, 2004. 464 с.

Савчин М. Основні конституційні критерії обмеження прав людини й основоположних свобод. *Вибори та Демократія*. 2008. № 2 (16). С. 21-28.

Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя (прайвесі) у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 608 с.

Скрипник О. Верховенство права і демократія концептуальні питання взаємозв'язку. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С. 13-23.

Строга А. Право людини і громадянина на свободу совісті, світогляду та віросповідання в національних та міжнародних нормативно-правових актах: порівняльний аналіз. *Юридична Україна*. 2008. № 2. С. 8-14.

Тацій В. Людина і правова держава: проблеми взаємовідносин і взаємодії. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С. 3-12.

Тимофеев М.Т. Институт омбудсмана в Великобритании и Ирландии: контроль, основанный на сотрудничестве. М.: Новая юстиция, 2006. 208 с.

Цоллер Э. Защита прав человека во Франции. *Государство и право*. 1992. № 12. С. 108-117.

Шаповал В. Народний суверенітет та політичні права та свободи (питання співвідношення). *Право України*. 2008. № 2. С. 9-13.

Тема 4. КОНСТИТУЦІЙНІ ІНСТИТУТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Поняття і види виборів.
2. Виборче право: поняття і зміст. Принципи виборчого права.
3. Поняття та види виборчої системи.
4. Виборчий процес. Загальна характеристика стадій виборчого процесу.
5. Поняття і види референдумів. Народна законодавча ініціатива.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.

Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.

Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. С. 380-389.

Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М.В. Баглай, Г.В. Бобылев, Ю.Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Бостан С.К. Державне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. С.К. Бостан, С.М.Тимченко. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 504 с.

Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 49-63.

Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: "Рута", 2000. С. 91-103.

Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. С. 32-50.

Державне право зарубіжних країн (у схемах): навч. посіб. Б.В. Калиновський, О. Я. Лапка, Н. Я. Лапка [и др.]; Нац. акад. внутр. справ. К.: КНТ, 2012. 526 с.

Державне право зарубіжних країн: навч. посіб. А.В. Панов; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Ф-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. відносин. Ужгород: Бреза А.Е., 2011. 229 с.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М.Бесчастний, О.В.Філонов, В.М.Субботін, С.М.Пашков; За ред. В.М.Бесчастного. К.: Знання, 2007. С. 81-95.

Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.О.Ріяка (керівник авт. кол.), В.С.Семенов, М.В.Цвік та ін.; За заг. ред. В.О.Ріяки. К.: Юрінком Інтер, 2002. С. 62-78.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мишиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 134-151.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Интер, 2012. 416 с.

Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 175-210.

В. Додаткова література

Васильев В.И. Прямая демократия. Опыт Калифорнии. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 116-124.

Ваславский Я.И. Конституционные условия для демократии: Сравнительный анализ. Монография. М.: МГИМО, 2008. С. 134-141.

Волощук О.Т. До питання обговорення Виборчого кодексу України.. *Вісник Центральної виборчої комісії*. № 2 (19). 2010. С. 83-88.

Кочубей Л.О. Виборчі технології: Навч. посібник. К.: Український центр політичного менеджменту, 2008. 332 с.

- Кочубей Л.О. Особливості правових засад виборчого процесу в зарубіжних країнах. *Вісн. Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв.* 2006. № 1. С. 112–117.
- Ледях И.А. Судебный контроль и права человека. *Государство и право.* 1997. № 4. С. 120-122.
- Маклаков В.В. Избирательное право стран-членов Европейских сообществ: справочник. В.В. Маклаков; Рос. акад. наук. ИНИОН. М., 1992. 63 с.
- Маклаков В.В. Референдум в странах-членах Европейского союза: [Справочник]. В.В. Маклаков; Рос. акад. наук. ИНИОН. М., 1997. 70 с.
- Мерло П. Избирательные компании и проблемы их подготовки: «Равное игровое поле» и демократические выборы. *Полис.* 1995. № 4. С. 130-138.
- Мерфин Р. Технология избирательных компаний в США. *Полис.* 1993. № 3. С. 70-78.
- Надаис А. Выбор избирательной системы. *Полис.* 1993. № 3. С. 70 -78.
- Нудненко Л.А. Теория демократии. М.: Юристъ, 2001. С. 17-35.
- Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: посібник. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2000. 247 с.
- Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдне право України: Навч. посібник. К.: Вид-во “Ліра-К”, 2006. 366 с.
- Ритко Э. Всенародные референдумы в Венгрии. Элементы безопасности в венгерской избирательной системе. *Вісник ЦВК.* 2008. № 3 (13). С. 34-37.
- Шалланд Л. Питання виборчого права. Вип. II. Пряме та рівне голосування. *Вибори та Демократія.* 2008. № 2 (16). С. 85-96.
- Шаповал В. Парламентские выборы в Украине 2007 года. *Вісник ЦВК.* 2008. № 3 (13). С. 28-33.

Тема 5. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Поняття, соціальні функції та структура парламенту.
2. Формування парламентів і строк їх повноважень.
3. Внутрішня організація парламенту та його палат.
4. Компетенція парламенту.
5. Порядок роботи парламенту.
6. Законодавчий процес.
7. Статус парламентаря.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.

Конституции зарубежных государств. Учебное пособие. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.

Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. С. 422-448.

Баглай М. В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М. В. Баглай, Г. В. Бобылев, Ю. Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне (конституційне) право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 142-158.

Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2000. С. 326-331.

Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. С. 89-95.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 294-323.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мишиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 208-233.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юриком Интер, 2012. 416 с.

Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. К.: Юриком Интер, 2008. С. 211-220.

В. Додаткова література

Алексеев Н.А. Палата Лордов британского парламента: от Суда Короля Эгберта до революции Премьера Т.Блэра (825- 2003 гг.). Н.А.Алексеев. М.: БЕК, 2003. 432 с.

Амеллер М. Парламенты. Сравнительное исследование структуры и деятельности представительных учреждений 55 стран мира [Пер. с англ.]. М., 1967. 512 с.

Волошук О.Т. Причини бікамералізму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 35-44.

Георгіца А.З. Деякі питання встановлення основних функцій парламентів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип.48. Чернівці, 1999. С. 25 - 29.

Георгіца А.З. До питання про трактування та дефініцію поняття «парламентаризм». *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 18. Чернівці, 1997. С. 148-155.

Георгіца А.З. Організаційні аспекти діяльності парламенту (порівняльно-правовий аналіз). *Ерліхівський збірник*. Вип. 2. Чернівці, 1994. С. 28-39.

Георгіца А.З. Проблема компетенції парламенту. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Зб. наук. праць. Вип. 45. Чернівці, 1999. С. 53-62.

Георгіца А.З. Структура і органи зарубіжних парламентів (порівняльно-правовий аналіз). Вип. 2. Чернівці, 1996. С. 60 -71.

Георгіца А.З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики. Монографія. Чернівці, 1998. 584 с.

Депутатська недоторканність: (Сучас. парлам. та судова практика: правовий аналіз). О.В. Задрожній, М.М.Добкін. А.О.Селіванов; За заг. ред. О.В. Задорожного. К.: Логос, 2004. 288 с.

Жук Н.А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостримування до рівноваги. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2007. 154 с.

Киселева Н.В. Европейская модель парламентского бикамерализма. *Гілея: науковий вісник*. К., 2010. Випуск 38. С. 545-550.

Кривенко Л. Світовий досвід і утвердження парламентаризму в Україні. *Віче*. 1996. № 2. С. 28-39.

Кривенко Л. Суверенітет парламенту. Теорія і практика. *Віче*. 1998. № 4. С. 32-55.

Крисенко О., Воробійова Д. Роль бікамеральної структури парламенту у зміцненні системи державної влади. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/33.htm>

Маляренко В. Правда про двопалатний парламент. *День*. № 145. 2007. 31 серпня: URL: <http://www.day.kiev.ua/187054/>

Маляренко В. Чи веде двопалатний парламент до федералізації держави? *Дзеркало тижня*. 2009. 5-12 квітня. С. 2.

Нечепоренко Г.В. Парламент і парламентаризм: історико-політичний огляд процесу становлення. Навч. посібник. К., 1997. 132 с.

Чепель О.Д. Кримінальна відповідальність депутата парламенту: питання теорії та практики. Університетські наукові записки: *Часопис Хмельницького університету управління та права*. Вип. 2/2011. Хмельницький: ХУУП, 2011. С. 267-272.

Чепель О.Д. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 282. С. 31–35.

Чепель О.Д. Конституційно-правовий статус та професіоналізація діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі (порівняльно-правове дослідження). Монографія. Чернівці: Рута, 2010. 256 с.

Чепель О.Д. Особливості депутатського запиту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз: зб. наук. праць. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту: Правознавство*. Чернівці: Рута, 2006. Вип. 311. С. 45–48.

Чепель О.Д. Особливості основних гарантій депутатської діяльності в Україні та зарубіжних країнах. *Держава і право: зб. наук. праць; Юридичні і політичні науки*. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. Вип. 28. С. 262–268.

Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. К., 1995. 136 с.

Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. К., 1993. 143 с.

Тема 6. ГЛАВА ДЕРЖАВИ ТА УРЯД У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Еволюція інституту глави держави у світі.
2. Особливості конституційного статусу глав держав залежно від форми державного правління, прийнятій у тій чи іншій країні.
3. Характер і обсяг повноважень глави держави.
4. Інститут уряду в зарубіжних країнах.
5. Порядок формування уряду при різних формах правління.
6. Внутрішня структура урядів.
7. Компетенція урядів та їх конституційно-правове регулювання.
8. Конституційна відповідальність урядів.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.

Конституции зарубежных государств. Учебное пособие. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во “Право”, 1996. 544 с.

Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД “ФОРУМ”, 2000. 487 с.

Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 49-63.

Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: "Рута", 2000. С. 91-103.

Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. С. 32-50.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 102-115.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М.Бесчастний, О.В.Філонов, В.М.Субботін, С.М.Пашков; За ред. В.М.Бесчастного. К.: Знання, 2007. С. 81-95.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 134-151.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Авер'янов В. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей. *Право України*. 2009. № 5. С. 30-35.

Барабаш Ю. Парламентська відповідальність уряду в конституційній практиці країн ЄС та України. *Право України*. 2007. № 4. С. 12-16.

Берназюк Я.О. Проблеми становлення та розвитку інституту президентства в Україні та зарубіжних країнах. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6. С. 13-20.

Бірс Деніел Дж. Створення коаліційних урядів: моделі ведення переговорів та співпраці у багатопартійних парламентських демократіях. Дослідження Програми сприяння Парламенту України Університету Індіани: Створення коаліційних урядів. Права опозиції. Форми парламентського контролю. К., 2006. С. 6-15.

Волощук О.Т. Імпічмент як форма контролю за діяльністю вищої посадової особи. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 55. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, 2012. С. 184-191.

Волощук О.Т. Інститут Президента в системі органів державної влади: історико-теоретичний аспект. Монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 112 с.

Волощук О.Т. Інститут Президента у Франції, Росії та Україні: конституційні норми і політична практика. Чернівці: Технодрук, 2009. 260 с.

Волощук О.Т. Конституційний інститут уряду в зарубіжних державах. Наукова доповідь. Чернівці, 2012. 88 с.

- Волощук О.Т. Поняття й особливості інституту президента як форми глави держави у зарубіжних країнах. *Проблеми законності*: Акад. зб. наук. пр.. Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. Вип. 104. С. 271-280.
- Волощук О.Т. Уряд як один з вищих органів державної влади: поняття та сутність. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Зб. наук. праць. Вип. 597: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 50-55.
- Дахова І.І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: Монографія. Харків: «Фінн», 2008. 200 с.
- Дегтев Г.В. Конституционно-правовой статус Президентом Российской Федерации и США: сравнительно-правовой анализ. М.: Юристъ, 2003. 159 с.
- Козырин А.Н., Глушко Е.К. Правительство в зарубежных странах: Учеб. пособие. Под ред. проф. А.Н. Козырина и доц. Е.К. Глушко. М.: Ось-89, 2007. 240 с.
- Коломієць Ю.М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади і управління зарубіжних країн. Харків: Основа, Ун-т внутрішніх справ, 1998. 246 с.
- Коломієць Ю.М. Правовий статус монарха в державах Близького Сходу, Магрибу та Японії. Х.: ХУВС, 2001. 104 с.
- Кресіна І.О., Коваленко А.А., Балан С.В. Інститут імпичменту: Порівняльний політико-правовий аналіз. К.: «Юридична думка», 2004. 176 с.
- Крутоголов М.А. Президент Французской Республики. Правовое положение. Крутоголов М.А.; Отв. ред.: Туманов В.А. М.: Наука, 1980. 336 с.
- Органи державної влади в Україні. За ред. В.Ф. Погорілка: Монографія. К.: Держави і права ім. В.М.Корецького, 2002. 592 с.
- Сахаров Н.А. Институт президентства в современном мире. М.: Юрид. лит, 1994. 176 с.
- Сергунин А.А. США: аппарат президента по связи с конгрессом и внешняя политика. Н.: Новгород, 1990. 315 с.
- Серьогіна С. Оптимізація статусу президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 23-29.
- Серьогіна С.Г. Відповідальність уряду як елемент форми правління. *Проблеми законності*: Респ. міжвідом. наук. зб.. Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип. 66. С. 21-31.
- Серьогіна С.Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади: Дис.... канд. юр.наук. Х., 1998. С. 92-94.
- Серьогіна С.Г. Порядок формування уряду за різних форм правління. *Проблеми законності*: Респ. міжвідом. наук. зо.. Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип. 65. С. 37-47.
- Сухонос В.В. Інститут глави держави в конституційному праві. Суми: УАБС НБУ, 2011. 339 с.
- Сухонос В.В. Інститут глави держави в умовах республіки: конституційно-правовий та історико-теоретичний аспекти: монографія. Суми: Університетська книга, 2011. 318 с.

- Чиркин В.Е. Законодательная деятельность президента Клинтона в 1993 г.. *США: экономика, политика, идеология*. 1994. № 3. С. 72.
- Чиркин В.Е. Президентская власть. *Государство и право*. 1997. № 5. С. 12-19.
- Шаповал В.М. Конституція і виконавча влада. К.: Юрінком Інтер, 2004. 80 с.
- Шаповал В.М. Президент у механізмі здійснення державної влади. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 1995. 30 с.

Тема 7. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Поняття судової влади та судової системи.
2. Конституційно-правове регулювання судової влади в зарубіжних країнах.
3. Конституційні засади судової організації.
4. Принципи побудови судів.
5. Конституційні принципи правосуддя.

Література

А. Нормативні акти

- Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: ИНФРА НОРМА, 1997. 816 с.
- Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.
- Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Б. Основна література

- Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. 487 с.
- Баглай М. В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М. В. Баглай, Г. В. Бобылев, Ю. Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.
- Волощук О.Т., Чепель О.Д. Державне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці, 2014. С. 49-63.
- Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: "Рута", 2000. С. 91-103.
- Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. С. 32-50.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 102-115.

Конституционное право зарубежных стран: учебник под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М.Бесчастний, О.В.Філонов, В.М.Субботін, С.М.Пашков; За ред. В.М.Бесчастного. К.: Знання, 2007. С. 81-95.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 1: Загальна частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 134-151.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Волощук О.Т. Повноваження Президента України щодо судової влади. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 578: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 46-50.

Жук Н.А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостримування до рівноваги. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2007. 154 с.

Клеандров М.И. Конституционные основы правосудия в государствах-участниках СНГ: учеб. пособие. М.И. Клеандров; Академ. прав. ун-т при Ин-те государства и права РАН. М., 2001. 139 с.

Клишас А.А. Конституционный контроль и конституционное правосудие зарубежных стран: сравнительно-правовое исследование. А.А. Клишас; общ. ред. В.В. Еремян. М.: Международ. отношения, 2007. 495 с.

Ледях И.А. Судебный контроль и права человека. *Государство и право*. 1997. № 4. С. 120-122.

Портнов А. До питання про визначення сутності конституційного судочинства. *Право України*. 2008. № 3. С. 3-6.

Портнов А. Про реалізацію права звернення до Конституційного Суду України органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями з питань офіційного тлумачення Конституції та законів України. *Право України*. 2008. № 10. С. 13-19.

Притика Д. Сучасний стан та шляхи реформування системи правосуддя. *Право України*. 2008. № 8. С. 4-8.

Рижков Г. Принцип правової держави в Основному Законі (Конституції) ФРН і судова практика Федерального Конституційного суду ФРН. К.: Книги для бізнесу, 2008. 112 с.

Скомороха Л. Окремі аспекти кадрового резерву на посади суддів у сучасних умовах. *Право України*. 2008. № 4. С. 59-63.

- Стрижак А. Конституційне судочинство в Україні: здобутки і проблеми. *Право України*. 2008. № 1. С. 3-8.
- Ступаченко Д. Перспективи реформування національної судової системи в концепції європейської інтеграції України. *Право України*. 2008. № 7. С. 17-21.
- Чебан В.І. Етичні стандарти суддівської діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 333: Правознавство. Чернівці: Рута, 2006. С. 74-78.
- Чебан В.І. Конституційно-правовий статус суддів в Україні та державах Східної Європи (порівняльно-правовий аналіз): монографія. Чернівці: Технодрук, 2013. 220 с.
- Чебан В.І. Міжнародні стандарти статусу суддів. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 461: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2008. С. 112-115.
- Чебан В.І. Правові підстави припинення діяльності судді (за національним та зарубіжним законодавством). *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 282: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 40-44.
- Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. К., 1995. 136 с.
- Шевчук С. Судова правотворчість та принципи розподілу влади. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С. 24-35.

Тема 8. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА США

ПЛАН

1. Початок конституційного розвитку у Північній Америці.
2. Конституція США.
3. Політичні партії США.
4. Конгрес США: правове положення і повноваження палат, організаційно-правові форми діяльності. Законодавчий процес.
5. Президент США: порядок обрання, повноваження, акти. Відповідальність президента.
6. Американський федералізм. Місцеве самоврядування в США.

Література

А. Нормативні акти

Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада. Сост. В.В. Маклаков. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Соединенные Штаты Америки: Конституция и законодательные акты: Пер. с англ. Сост. В.И. Лафитский; Под ред. и со вступ. ст. О.А. Жидкова. М.: Прогресс, Универс, 1993. 768 с.

Б. Основна література

Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М.В. Баглай, Г.В. Бобылев, Ю.Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Державне право зарубіжних країн. Особлива частина: навч. посіб. Л.Д. Варунц, А.В. Войціховський, Т.І. Гудзь [и др.]; ред. В.О. Сербогін; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 292 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 294-323.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 2: Особлива частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 193-243.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Алебастрова И.А. Основы американского конституционализма. М.: Юриспруденция, 2001. 160 с.

Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия. М.: Логос, 2001. 219 с.

Васильев А.А. Правовая доктрина как источник права: вопросы теории и истории: Монография. М.: Юрлитинформ, 2009. С. 5-47.

Власихин В.А. Конституция США. Политико-правовой комментарий. Власихин В.А., Мишин А.А. М.: Международные отношения, 1985. 336 с.

Егоров С.А. Конституционализм в США: политико-правовые аспекты. Отв. ред.: Мишин А.А. М.: Наука, 1993. 198 с.

Егоров С.А. Политическая юриспруденция США. М.: Наука, 1989. 222 с.

Егоров С.А. Современная наука конституционного права США. Отв. ред.: Мишин А.А. М.: Наука, 1987. 191 с.

Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. Отв. ред. А.А. Мишин; Акад. наук СССР, Ин-т США и Канады. М.: Наука, 1985. 221 с.

Жук Н.А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостримування до рівноваги. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2007. 154 с.

Иванов В.В. Принцип разделения властей в Конституции США 1787 г. и

Конституции Франции 1791 г.: сравнительный анализ. *Государство и право*. 2000. № 3.

Коваленко Р.О. Конституційні основи політичного іміджу президента в Україні та в США. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. Праць. О.*, 2013. Вип. 70. С. 418-423.

Коваленко Р.О. Выборы президента США: конституційна регламентація. *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 128-132.

Лафитский В.И. Основы конституционного строя США. М.: Норма, 1998. 272 с.

Мишин А.А. Государственное право США. Мишин А.А.; Редкол.: Баглай М.В., Никифоров Б.С., Филиппов С.В. М.: Наука, 1976. 205 с.

Остром В. Смысл американского федерализма. Что такое самоуправляющееся общество: Перевод с английского. Остром В.; Пер.: Егоров С.А., Утегенова Д.К.; Общ. ред.: Оболенский А.В. (Предисл.). М.: Арена, 1993. 320 с.

Сафонов В.Н. Конституция США и социально-экономические права граждан: историко-правовое исследование. М.: Норма, 2007. 271 с.

Сергунин А.А. США: аппарат президента по связи с конгрессом и внешняя политика. Н.: Новгород, 1990. 315 с.

Фридман Л. Введение в американское право. Перевод с английского. Под ред.: Калантарова М.; Пер.: Седун Г. М.: Прогресс-Универс, 1993. 286 с.

Чиркин В.Е. Законодательная деятельность президента Клинтона в 1993 г. *США: экономика, политика, идеология*. 1994. № 3. С. 72-78.

Тема 9. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

ПЛАН

1. Конституція Великої Британії, її складові частини.
2. Роль монарха Великої Британії в управлінні державою.
3. Політичні партії Великої Британії.
4. Парламент Великої Британії: структура, порядок формування, правове становище. Комітети британського парламенту, їх види і повноваження.
5. Уряд і Кабінет міністрів: правове становище.
6. Місцеве самоврядування і управління.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: Издательская группа ИНФРА·М-НОРМА, 1997. 816 с.

Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада. Сост. В.В. Маклаков. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Б. Основная литература

Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М.В. Баглай, Г.В. Бобылев, Ю.Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Державне право зарубіжних країн. Особлива частина: навч. посіб. Л.Д. Варунц, А.В. Войціховський, Т.І. Гудзь [и др.]; ред. В.О. Сergyгин; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 292 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 294-323.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 2: Особлива частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мишиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 193-243.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Алексеев Н.А. Палата Лордов британского парламента: от Суда Короля Эгберта до революции Премьера Т.Блэра (825- 2003 гг.). Н.А.Алексеев. М.: БЕК, 2003. 432 с.

Бромхед П. Эволюция британской конституции. Перевод с английского. Бромхед П.; Отв. ред.: Баранчиков В.А.; Пер.: Карпова Д.П., Лисицын Е.Н. М.: Юрид. лит., 1978. 336 с.

Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия. И. А. Василенко. М.: Логос, 2001. 219 с.

Васильев А.А. Правовая доктрина как источник права: вопросы теории и истории: Монография. М.: Юрлитинформ, 2009. С. 5-47.

Великобритания: эпоха реформ. Под. ред. А.А. Громько. М.: Изд-во «Весь мир», 2007. 536 с.

Джэнкс Э. Английское право: Источники права; Судостроительство; Судопроизводство; Уголовное право; Гражданское право. Пер. с англ. Л.А. Лунц; Предисл. Л.А. Лунц, М.М. Исаева. М.: Юрид. изд-во Минюста СССР, 1947. 378 с.

Кросс Р. Прецедент в английском праве. Под общей ... наук, профессора Ф.М. Решетникова. М.: Юридическая литература, 1985. 238 с.

Максимов А.А. Прецедент как один из источников английского права. *Государство и право*. 1995. № 2. С. 97-102.

Мішина Н.В. Муніципальне управління в столиці Великобританії - Лондоні. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 260-265.

Тимофеев М. Т. Институт омбудсмана в Великобритании и Ирландии: контроль, основанный на сотрудничестве. М.: Новая юстиция, 2006. 208 с.

Шаповал В.М. Британская конституция: политико-правовой анализ. К.: Лыбидь, 1991. 135 с.

Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. К., 1995. 136 с.

Тема 10. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРН

ПЛАН

1. Основний Закон ФРН.
2. Політичні партії і партійна система ФРН.
3. Германський федералізм.
4. Порядок формування, правове становище та повноваження Бундестагу і Бундесрату. Особливості законодавчого процесу.
5. Федеральний уряд і канцлер ФРН.
6. Конституційний контроль в ФРН.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: Издательская группа ИНФРА·М-НОРМА, 1997. 816 с.

Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада. Сост. В.В. Маклаков. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Б. Основна література

Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М.В. Баглай, Г.В. Бобылев, Ю.Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Державне право зарубіжних країн. Особлива частина: навч. посіб. Л.Д. Варунц, А.В. Войціховський, Т.І. Гудзь [и др.]; ред. В.О Сербогін; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. X., 2011. 292 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 294-323.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 2: Особлива частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 193-243.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юриком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Василенко И.А. Административно–государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия. М.: Логос, 2001. 219 с.

Жалинский А. Введение в немецкое право. А. Жалинский, А. Рерихт. М.: Спарк, 2001. 767 с.

Зонтхаймер К. Федеративная Республика Германия сегодня: основные черты политической системы. Пер. с нем. Г.Я. Рудого; Под общ. ред. и с предисл. Я.С. Драбкина; Рос. акад. наук, Ин-т всеобщ. истории, Центр герм. ист. исслед., Мюльхайм. инициатива. М.: Памятники исторической мысли, 1996. 318 с.

Основы конституционного права ФРГ. Перевод с немецкого. Хессе К.; Под ред.: Сидоров Н.А. (Вступ. ст.); Пер.: Сидорова Е.А. М.: Юрид. лит., 1981. 368 с.

Рижков Г. Принцип правової держави в Основному Законі (Конституції) ФРН і судова практика Федерального Конституційного суду ФРН. К.: Книги для бізнесу, 2008. 112 с.

Урьяс Ю.П. Механизм государственной власти ФРГ. М.: Наука, 1988. 192 с.

Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. М.: Юристь, 1997. 568 с.

Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. К., 1995. 136 с.

Шнапп Ф.Е. Аппарат главы окружной администрации в землях ФРГ. *Государство и право*. 1994. №4. С. 129-135.

Тема 11. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРАНЦІЇ

ПЛАН

1. Конституція Франції. Конституційний статус людини і громадянина у Франції.
2. Президент та Уряд Франції.
3. Парламент Франції: склад, структура, порядок формування та компетенція.
4. Конституційний контроль у Франції. Конституційна рада: склад і порядок формування, компетенція.
5. Регіональне і місцеве самоврядування у Франції.

Література

А. Нормативні акти

Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: Издательская группа ИНФРА·М-НОРМА, 1997. 816 с.

Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада. Сост. В.В. Маклаков. М.: БЕК, 1996. 432 с.

Б. Основна література

Баглай М. В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М. В. Баглай, Г. В. Бобылев, Ю. Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Державне право зарубіжних країн. Особлива частина: навч. посіб. Л.Д. Варунц, А.В. Войціховський, Т.І. Гудзь [и др.]; ред. В.О Сergyгін; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. X., 2011. 292 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 294-323.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 2: Особлива частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мишиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 193-243.

Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юринком Интер, 2012. 416 с.

В. Додаткова література

Ардан Филипп. Франция: государственная система. Пер. с фр. Ф. Ардан. М.: Юрид. лит., 1994. 176 с.

Берк Э. Размышления о революции во Франции. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/berk_razm.php

Боботов С.В. Правосудие во Франции Правосудие во Франции: Учеб. пособие. С. В. Боботов; Рос. акад. наук. Ин-т государства и права. М.: ЕАВ, 1994. 198 с.

Василенко И.А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия. М.: Логос, 2001. 219 с.

Ведель Ж. Административное право Франции. Перевод с французского. Ведель Ж.; Под ред.: Крутоголов М.А.; Пер.: Энтин Л.М. М.: Прогресс, 1973. 512 с.

Демишель А. Институты и власть во Франции. Демишель А., Демишель Ф., Пикемаль М. М.: Прогресс, 1997. 232 с.

Дюверже М. Политические партии. Пер. с фр. М., 2000. 538 с.

Жакке Ж.-П. Конституционное право и политические институты. М., 2002. 365 с.

Иванов В.В. Принцип разделения властей в Конституции США 1787 г. и Конституции Франции 1791 г.: сравнительный анализ. *Государство и право*. 2000.

№ 3. С. 80-84.

Керимов А.Д. Парламентское право Франции. М.: Норма, 1998. 176 с.

Ковалев А.М. Современное состояние Конституции V Республики во Франции: (Проблемы реформы конституции). *Государство и право*. 1997. № 4. С. 100-102.

Крутоголов М.А. Конституционный Совет Франции. Организационные и правовые аспекты деятельности. Отв. ред.: Урьяс Ю.П. М.: Наука, 1993. 224 с.

Крутоголов М.А. Парламент Франции. Организация и правовые аспекты деятельности. Отв. ред.: Урьяс Ю.П. М.: Наука, 1988. 240 с.

Крутоголов М.А. Президент Французской Республики. Правовое положение. Отв. ред.: Туманов В.А. М.: Наука, 1980. 336 с.

Малишко М.І. Основи конституційного права Франції. Укр. наук. асоц.; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2001. 18 с.

Франция. В поисках новых путей. Отв.ред. Ю.И. Рубинский. М.: Изд-во «Весь мир», 2007. 624 с.

Цоллер Э. Защита прав человека во Франции. *Государство и право*. 1992. № 12. С. 108-117.

Шабо Д.Л. Государственная власть. Конституционные пределы и порядок осуществления. *Полис*. 1993. № 3. С. 155 - 165.

Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма); пер с англ. М.: Юристъ, 2001. 292 с.

Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. К., 1995. 136 с.

Тема 12. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЯПОНІЇ

ПЛАН

1. Конституція Японії.
2. Партійна система Японії.
3. Імператор Японії: порядок престолоспадкування, конституційний статус.
4. Парламент Японії.
5. Кабінет міністрів Японії.

Література

А. Нормативні акти

Конституція Японії. Українська наукова асоціація. Науковий аналіз і коментар М.І. Малишко, пер. з япон. К., 1995. 24 с.

Конституции зарубежных государств: Великобритания. Франция. Германия. Италия. Европейский Союз. США. Япония. Индия: Учеб. пособие. В.В. Маклаков (сост., пер., вступ. ст.). 5 изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2006. 581 с.

Б. Основна література

Баглай М. В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М. В. Баглай, Г. В. Бобылев, Ю. Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.

Державне право зарубіжних країн. Особлива частина: навч. посіб. Л.Д. Варунц, А.В. Войціховський, Т.І. Гудзь [и др.]; ред. В.О. Сergyгин; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 292 с.

Златопольский Д.Л. Государственное право зарубежных стран: Восточной Европы и Азии: Учебник для студ. вузов, обуч. По спец. «Правоведение». Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Юридический факультет. М.: Зерцало, 1999. 320 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. С. 294-323.

Конституційне право зарубіжних країн: Том 2: Особлива частина. Під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальнової В.О. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. С. 193-243.

В. Додаткова література

Еремин В.Н. Политическая система современного японского общества. М., «Наука», Издательская фирма «Восточная литература», 1992. 215 с.

Златопольский Д.Л. Государственное право зарубежных стран: Восточной Европы и Азии. Д.Л.Златопольский. М.: Зерцало, 1999. 532 с.

Зубов А.Б. Парламентская демократия и политическая традиция Востока. М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1990. 520 с.

Малишко М.І. Конституція Японії. М.І. Малишко (наук. аналіз та комент.); І.Дзюба (пер. з япон.); Укр. наук. асоц. К., 1995. 24 с.

Еремин В.Н. История правовой системы Японии. Отв. ред. А.А. Кириченко. М.: Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2010. 296 с.

Инако Ц. Современное право Японии. Перевод с японского кандидата юридических наук В.В. Батуренко; Под редакцией и со вступительной статьей кандидата юридических наук В.Н. Еремина. М.: Прогресс, 1981. 272 с.

2. ВАРІАНТИ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

2.1. Блок законодавства і судових рішень

Блок законодавства

§

ЗАКОНОДАВСТВО

Акт про Північну Ірландію 2000 р. призупинив діяльність Північної Асамблеї Ірландії та деяких інших органів на невизначений (у даному акті) час до врегулювання конфліктної ситуації. Цей Акт регулює як питання управління на період призупинення, так і порядок відновлення цього параграфа.

Зокрема, він передбачає:

«1. (1) На час дії цього параграфа Асамблея Північної Ірландії призупиняє свою діяльність і у відповідності з положеннями цього параграфу:

(2) Жоден акт не може бути прийнятий Асамблеєю;

(3) Ні Асамблея, ні Комітет Асамблеї не можуть проводити зібрання чи займатися будь-якою іншою діяльністю;

(4) Жодна особа не може продовжувати залишатися на своїй посаді чи вважатися такою, що обрана чи призначена, в якості міністрів чи молодшого міністра чи у якості голови чи заступника голови створеного на основі закону комітету;

(5) Функції, встановлені параграфом 52 і 53 Акту про Північну Ірландію 1998 р. (Північно-Південна Міністерська Рада і Британо-Ірландська Рада), не повинні виконуватися.

2. (1) Після вступу у силу параграфа 1, якщо це буде визнано доцільним, державний міністр може прийняти заходи щодо ініціювання перегляду частини про прийняття, реалізацію та перегляд Угоди у Белфасті.

(2) Державний секретар своїм наказом («наказ про відновлення») вправі на момент, установлений цим наказом, припинити дії, передбачені параграфом 1».

Джерело: Конституции государств Европы. – М.: НОРМА, 2001. – Т. 1. – С. 517.

Питання

Який це акт – постійний чи тимчасовий? Аргументуйте відповідь.

Згідно з п. 3 ст. 2 Конституції Грузії 1995 р. в редакції 2004 р. «державно-територіальний устрій Грузії буде визначено конституційним законом на основі принципу розмежування повноважень після повного відновлення юрисдикції Грузії на всій території держави».

Відповідно до п. 3 ст. 3 статус Аджарської Автономної Республіки визначається конституційним законом «Про статус Аджарської Автономної Республіки».

Згідно з п. 4 ст. 2, «порядок створення, повноваження органів місцевого самоуправління і їх відносини з державними органами визначаються органічним законом».

Згідно з п. 4 ст. 4 «склад, повноваження і порядок виборів палат (Парламенту – О.В. і А.Г.) визначається законом».

Стаття 11: «Державні символи Грузії встановлюються органічним законом».

Пункт 3 ст. 12: «Порядок набуття і втрати громадянства Грузії визначається органічним законом».

Пункт 2 ст. 26: «У відповідності з органічним законом громадяни Грузії мають право створювати політичні партії, інші політичні об'єднання».

Пункт 5 ст. 50: «Порядок обрання члена Парламенту, а також недопустимість участі особи у виборах в якості кандидата визначається Конституцією та органічним законом».

Пункт 10 ст. 70: «Порядок і умови проведення виборів Президента визначається Конституцією та органічним законом».

Пункт 3 ст. 74: «Питання, пов'язані з призначенням чи проведенням референдуму, регулюються органічним законом».

Стаття 76¹: «Повноваження і порядок діяльності прокуратури Грузії визначається органічним законом».

Пункт 1 ст. 83: «Повноваження, порядок створення і діяльності Конституційного суду визначається Конституцією та органічним законом».

Пункт 3 ст. 92: «Повноваження, організація і порядок діяльності прокуратури визначається органічним законом».

Пункт 2 ст. 99: «Склад, повноваження і порядок діяльності Ради національної безпеки визначається органічним законом».

У решті статей Конституції зустрічаються згадки про регулювання просто законами.

Питання

- 1). Чи можна визначити у цілому принцип, за яким та чи інша сфера віднесена до регулювання конституційним чи органічним законом?
- 2). З яких питань передбачено прийняття конституційних законів?

§

ЗАКОНОДАВСТВО

Порівняйте структуру Конституції Франції, Основного закону ФРН і Конституції Японії.

Конституція Франції 1958 р.	Основний закон ФРН 1949 р.	Конституція Японії 1947 р.
Преамбула. Розділ I. Про суверенітет. Розділ II. Президент Республіки. Розділ III. Уряд. Розділ IV. Парламент. Розділ V. Про відносини між Парламентом і Урядом. Розділ VI. Про міжнародні договори і угоди. Розділ VII. Конституційна рада. Розділ VIII. Про судову владу. Розділ IX. Висока палата правосуддя. Розділ X. Про кримінальну відповідальність членів парламенту. Розділ XI. Економічна і соціальна рада. Розділ XII. Про територіальні колективи. Розділ XIII. Перехідні положення про Нову Каледонію. Розділ XIV. Угоди про об'єднання. Розділ XV. Про Європейські співтовариства і Європейський Союз. Розділ XVI. Про перегляд конституції. Розділ XVII. Перехідні положення.	Преамбула. I. Основні права. II. Федерація і землі. III. Бундестаг. IV. Бундесрат. IV а. Спільний комітет. V. Федеральний президент. VI. Федеральний уряд. VII. Законодавство федерації. VIII. Виконання федеральних законів і федеральна адміністрація. VIII а. Загальні задачі. IX. Правосуддя. X. Фінанси. X а. Стан оборони XI. Заключні положення.	Преамбула. I. Імператор. II. Відмова від війни. III. Права та обов'язки народу. IV. Парламент. V. Кабінет. VI. Судова влада. VII. Фінанси. VIII. Місцеве самоуправління. IX. Поправки. X. Верховний закон. XI. Додаткові положення.

Питання

- 1). Що є спільного у структурі вказаних конституцій? Обґрунтуйте свою відповідь.
- 2). З чим, на Вашу думку, пов'язані відмінності?

§

ЗАКОНОДАВСТВО

Глава 3 частини 2 Конституції Швейцарії 1999 р. «Соціальні цілі» містить одну статтю – 41, яка гласить: «1. Союз і кантони на додаток до особистої відповідальності і особистої ініціативи виступають за те, щоб:

- а) кожна особа брала участь у системі соціального захисту;
- б) кожна особа отримувала необхідну турботу про своє здоров'я;
- в) сім'ї, як єдність дорослих і дітей, були захищені і користувались сприянням;
- г) працездатні могли покривати свої витрати на життя завдяки праці на відповідних умовах;
- д) ті, хто потребують житла для себе і своєї сім'ї, могли знаходити житло на прийнятних умовах;
- е) діти і підлітки, а також особа в працездатному віці могли отримати відповідно до своїх здібностей освіту, професійну підготовку і перепідготовку;
- ж) діти і підлітки заохочувалися у своєму розвитку у самостійні і соціально відповідальні особи і підтримувалися у своїй соціальній, культурній і політичній інтеграції.

2. Союз і кантони виступають за те, щоб кожна особа була захищена від економічних наслідків віку, інвалідності, хвороби, нещасного випадку, безробіття, материнства, сирітства і вдівства.

3. Вони прагнуть до досягнення соціальних цілей у рамках своєї конституційної компетентності і наявних у них коштів.

4. Із соціальних цілей не можуть виводитися ніякі безпосередні претензії на державне обслуговування.

Питання

- 1). Яка роль відведена в даних положеннях особистій відповідальності і приватній ініціативі в соціальній сфері?
- 2). Які аспекти соціальної сфери згадаються в якості об'єкта зусилля з боку союзу і кантонів?

Стаття 45 Конституції Ірландії 1937 року гласить: «принципи соціальної політики, встановлені в цій статті, призначені бути загальним

началом для парламенту. Застосування цих принципів в законах повинно бути виключно компетенцією парламенту і не повинно бути підсудно ніякому суду згідно з положеннями дійсної Конституції».

Питання

- 1). Зіставте дане положення і п. 4 наведеної вище ст. 41 Конституції Швейцарії 1999 р. Який зміст укладається в дані положення?

§

ЗАКОНОДАВСТВО

Національна народна асамблея Алжиру складається з 380 депутатів, обраних прямим голосуванням, – 8 місць зарезервовано за алжирцями, що проживають за кордоном.

Питання

З якою ціллю резервуються місця для громадян, що проживають за кордоном?

§

ЗАКОНОДАВСТВО

У зв'язку із святкуванням тисячоліття заснування держави і християнізації Угорщини в 2000 р. парламент Угорщини прийняв Закон «В пам'ять про заснування держави Святим Іштваном».

Символічність прийняття Закону підкреслювалась, в тому числі, і порядком його опублікування, він був прийнятий 21 грудня 1999 р., не пронумерований як Закон № 1 2000 р. і оприлюднений 1 січня 2000 р. в № 1 «Magyar Közlöny», в тому числі вдень тисячоліття коронації.

В Угорщині першочергово передбачалося розпочати нове тисячоліття з новою Конституцією, але дійти компромісного варіанту і завершити роботу над нею не вдалося, з приводу ж Закону такий компроміс вдалося досягти, хоч деякі партії заперечували (соціалісти і ліберали). Тому продовжує діяти Конституція 1949 р. із внесеними змінами, а початок тисячоліття було відмічено прийняттям такого своєрідного закону. Водночас у певному розумінні видання такого закону можна розглядати як данину традиції: в 1848 р. аналогічний акт був виданий ерцгерцогом Жозефом. Положення, які носять характер нагадування, містяться у преамбулі Закону і в § 1. В них відзначається значення коронації Батьком короля Стефана I (угорський варіант Іштван), прозваного Святим, для угорської держави. Власне нормативний зміст Закону зводиться до регулювання питань статусу

Священної корони, яка, як говориться у преамбулі Закону, «існує як реліквія, уособлює у свідомості нації і в угорській державно-правовій традиції безперервність і незалежність угорської держави, і віднесених до неї релігій (королівського скіпетра, королівської мантиї, держави і коронаційного меча). Священна корона – не тільки символ угорської державності, що згадується в Конституції (у зв'язку з описанням державного герба Угорщини), але і конкретна річ (так як і релігія), місцезнаходження якої по закону змінюється. Тепер корона і релігія (за винятком мантиї), будуть зберігатися не в музеї, а в будівлі парламенту. Крім того, створений Корпус Священної корони, до складу якого входить Президент Республіки, міністр-голова, голова Державного зібрання, голова Конституційного суду і президент Угорської академії наук. На Корпус покладено завдання по забезпеченню зберігання реліквій та дача дозволу на відповідні заходи, пов'язані із цим. Крім того, в Законі в основних рисах визначений порядок прийняття рішень та інші питання діяльності Корпусу.

Питання

- 1). Яке правове значення даного Закону?
- 2). Як, на Вашу думку, поєднуються положення Закону з положенням абз. 2 § 70 / G Конституції Угорщини, забороняючи державі «визначати наукову істину» і надаючи це право тільки діячам науки?

§

ЗАКОНОДАВСТВО

Вивчіть наведені далі витяги із Положення про регулювання релігійної діяльності іноземного громадянина на території КНР (оприлюдненого Указом Державної Ради КНР № 144 від 31 січня 1994 р.) і дайте відповідь на запитання.

Стаття 2. КНР вважає свободу віросповідання іноземних громадян на території Китаю, бере під свою охорону діяльність іноземних громадян по здійсненню дружніх контактів, культурного і наукового обміну із релігійними організаціями КНР в галузі релігійної діяльності.

Стаття 3. Іноземні громадяни можуть приймати участь в релігійній діяльності в розміщених на території Китаю місцях здійснення культових обрядів таких, як храми, монастирі, мечеті, і церкви. Іноземні громадяни по запрошенню релігійних організацій рівня провінцій, автономних районів, міст центрального підпорядкування і вище можуть

виступати з проповідями, вести релігійні служби в містах здійснення культових обрядів на території Китаю.

Стаття 4. Іноземні громадяни за наявності дозволу органів по справі релігії народних урядів рівня повіту і вище можуть організувати у спеціально відведених місцях здійснення культових обрядів релігійну діяльність за участю іноземних громадян.

Стаття 5. Іноземні громадяни можуть користуватися на території Китаю послугами китайських служителів культу для проведення обряду хрещення, одруження, поховання та інших.

Стаття 7. Набір іноземними громадянами слухачів для проходження підготовки в якості служителя культу за рубежом, а також направлення із-за рубежу в релігійні навчальні заклади Китаю студентів і викладачів здійснюються відповідно існуючих у Китаї правил.

Стаття 8. Іноземні громадяни, які здійснюють релігійну діяльність на території Китаю, зобов'язані поважати закони і нормативні акти КНР. Їм заборонено утворювати на території КНР релігійні організації, засновувати виконавчі релігійні органи, місця здійснення культових обрядів і релігійні навчальні заклади, залучати нових релігійних прихильників із числа громадян КНР, назначати служителів культу, а також вести іншу пропагандистку діяльність.

Стаття 10. Чинне Положення також регулює релігійну діяльність у КНР іноземних організацій.

Стаття 11. Чинне Положення також регулює діяльність в КНР китайських громадян, постійно проживаючих за рубежом, жителів Тайваню, Сянгану і Аоміня.

Джерело: История российской духовной миссии в Китае. Сб. статей. - М.: Изд-во Свято-Владимирского братства, 1997. - С. 383-385.

Питання

- 1). Якими права в релігійній сфері володіють іноземці в КНР?
- 2). Які обмеження існують у даній сфері в КНР?

Блок судових рішень

СУДОВЕ РІШЕННЯ

Згідно п. 1 ст. 81 Конституції Іспанії 1978 р. законодавець приймає органічні закони для введення статутів конкретних автономних спільнот.

Для створення єдиних правових основ автономізації в Іспанії робилася спроба прийняти Органічний закон про гармонізацію процесу автономізації. Конституція Іспанії 1978 р. прямо не передбачає прийняття такого акта. Конституційний суд висловлювався проти застосування аналогії.

(STC 76/1985, de 5 de agosto).

Питання

Як Ви вважаєте, у який спосіб Конституційний суд Іспанії зміг обґрунтувати своє рішення?

СУДОВЕ РІШЕННЯ

Наведене нижче повідомлення «Новини Іспанії» пов'язано зі рішенням Європейського суду за позовом чотирьох представниць вищої іспанської знаті з проханням захистити їхні права на аристократичні титули, котрі були у свій час отримані їхніми молодшими родичами по чоловічій лінії. Раніше вони зверталися до Конституційного суду Іспанії, посилаючись на те, що в Конституції Іспанії проголошено рівність чоловіка та жінки. Стаття 14 Конституції Іспанії проголошує: «Усі іспанці рівні перед законом, і не допускається ніякої дискримінації за народженням, расою, статтю, віросповіданням, поглядами чи за будь-якими іншими підставами персонального чи соціального характеру».

«...Конституційний суд відмовив жінкам у задоволенні пред'явленого позову, обґрутовуючи свою позицію тим, що аристократичні титули у теперішній час є всього лише «історичним символом», а тому повинна враховуватися традиція про перевагу чоловіків у подібних випадках над жінками. Оспорюючи таке трактування Конституційного суду, позивачки посилалися на те, що володіння титулом дає багатьом іспанцям-аристократам матеріальну, а не «символічну» вигоду. Так, у позові, що був поданий до Страсбургу, знатні дами наводять конкретні приклади

герцогині Альба, графа Андського і маркіза де Косерес, котрим їхні титули допомагають досить успішно вести їхній бізнес.

Крім цього, за зауваженнями дам, аристократи отримують немалий дохід, дозволяючи, наприклад, використовувати свої титули при рекламі виноробних фірм».

Джерело: Новини Іспанії, Мадрид, 1999, 10 листопада.

Питання

- 1). Проаналізуйте, будь ласка, доводи аристократок і Конституційного суду Іспанії. Які доводи на користь тієї чи іншої позиції Ви могли би навести?
- 2). Яка Ваша думка з розглядуваного питання?
- 3). Яке рішення, на Вашу думку, виніс Європейський суд з прав людини?

СУДОВЕ РІШЕННЯ

Ознайомтесь із порівнянням українського і бельгійського досвіду регулювання статусу державної мови в особливій думці судді українського Конституційного суду О. Мироненка відносно Рішення Конституційного Суду України у справі у зв'язку з конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України відносно застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування і використання її в навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови).

Питання

- 1). У чому суддя бачить переваги бельгійського досвіду правового регулювання статусу державної мови? Проаналізуйте зміст ст. 30 Конституції Бельгії 1994 р.: «Використовування прийнятих в Бельгії мов носить не обов'язковий характер; воно може регулюватися лише законом і тільки по відношенню до актів органів державної влади і щодо судочинства».
- 2). У чому головний недолік українського підходу до регулювання статусу мови, на думку судді?
- 3). Про які проблеми, зв'язані з регулюванням статусу мови, Ви дізналися з рішення Конституційного Суду і особливої думки судді (вказати, мінімум, 2-3 проблеми)?

СУДОВЕ РІШЕННЯ

Із рішення Конституційного трибуналу Іспанії по процедурі ампаро:

«Положення які для багатьох уособлюють концепцію громадянина, не можна заперечувати по відношенню до юридичних осіб, у тому числі по відношенню до торгових товариств, які у випадку непередбаченого порушення права, закріпленого у ст. 24 Конституції зможуть порушити процес ампаро (рішення № 53/ 1988 від 20 червня).

Джерело: Constitucion Espanola. Con las Doctrinas del Tribunal Supremo, Tribunal Central de Trabajo y Tribunal Europeo de Derechos Humanos los Tratados Internacionales suscritos por Espanca y la Lista de las Leyes dictadas en Desorrollo de la Constitucion. Madrid: Edilorial Colex, 1988. - P. 130.

Питання

Прокоментуйте дане рішення Конституційного трибуналу Іспанії.

- 1). Яке право, на думку Конституційного трибуналу, поширюється на торгіві товариства?
- 2). З якою концепцією Конституційний трибунал пов'язує поширення даного права на юридичних осіб?
- 3). Які можливі наслідки даного рішення?

2.2. Блок тестів і ділових ігор

У даному блоці пропонується виконати перевірочні завдання різного рівня складності і обсягу з усіх, передбачених навчальною програмою, тем. Зокрема, пропонується студентам перевірити свої знання за допомогою вирішення тестів та задач, а також участі у ділових іграх, які можуть бути проведені на семінарських заняттях. Щодо останнього виду перевірочних завдань, то він призначений головним чином для роботи в групі. Разом з тим матеріали, що в ньому містяться, можуть бути використані для підготовки до семінарів чи поглиблення знань з конкретних питань.

У цілому запропонований блок дозволяє контролювати засвоєння матеріалу в процесі навчання. Будь-який з блоків містить питання різного рівня складності і різного характеру. Запитання, відповіді на котрі досить очевидні і їх потрібно тільки знайти у тексті, не мають поміток. Відповіді на них не додаються.

Тема 1. ДЖЕРЕЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

1. *Конституційне право зарубіжних країн:*

А — провідна галузь права;

Б — наука;

В — галузь знання;

Г — навчальний курс.

2. *У регулюванні конституційно-правових відносин в зарубіжних країнах переважають методи:*

А — імперативні;

Б — диспозитивні;

В — субординації;

Г — координації;

Д — погоджувальні процедури;

Е — дозволи та заборони.

3. *Юридичними джерелами конституційного права в зарубіжних країнах є:*

А — кодекси законів з різних питань;

Б — зведення законів;

В — матеріальні умови життя суспільства;

Г — нормативні акти, що відносяться до предмета конституційного права;

Д — конституції;

Ж — Коран і сунна;

З — конституційні звичаї;

Е — публічно-правові договори;

Є — міжнародні договори;

І — воля парламенту.

4. *Органічні закони перевершують за своєю юридичною силою:*

А — конституційні закони;

Б — звичайні закони;

В — надзвичайні закони.

5. *Назвіть типові основні частини в структурі конституцій в зарубіжних країнах:*

А — статті;

Б — глави і розділи;

В — параграфи;

Г — преамбула;

Д — поправки;

Е — додатки;

Ж — завершальні та перехідні ухвали;

З — основна нормативна частина тексту.

6. *Вища юридична сила конституції означає:*

А — обов'язкове її виконання всіма громадянами, посадовцями, громадськими об'єднаннями, юридичними особами, іноземцями, що проживають у даній країні, іншими особами, що знаходяться на її території;

Б — регулювання відносин найвищих органів держави;

В — ухвалення її шляхом референдуму;

Г — обов'язкова відповідність їй інших правових актів;

Д — відповідність їй рішень судових органів.

7. *Конституція:*

А — кодекс конституційного права;

Б — основний закон;

В — зведення конституційних законів.

8. *Конституції в зарубіжних країнах законно приймаються:*

А — референдумом;

Б — парламентом;

В — главою держави;

Г — урядом;

Д — установчими зборами;

Е — загальнодержавною конференцією політичних партій і громадських об'єднань;

Ж — з'їздом правлячої партії;

Е — окроюються:

З — урядом;

І — главою держави;

Й — парламентом.

9. Султан Омана вніс проект конституції (основного нізама) 1996 р. на обговорення ам-шурі (дорадчої ради, створеної ним з «авторитетних представників» народу) і після схвалення проекту цим органом видав Конституцію. Конституція Омана:

- А — народна;
- Б — октройована;
- В — прийнята представницьким органом.

10. Поправки до конституції вносяться:

- А — установчими зборами;
- Б — парламентом;
- В — главою держави;
- Г — референдумом;
- Д — більшістю всього складу парламенту;
- Е — кваліфікованою більшістю;
- Ж — шляхом попереднього й остаточного ухвалення поправки з розділенням цього процесу.

11. Інститут конституційного контролю - це:

- А — особливий державний орган, контролюючий здійснення конституції;
- Б — один з вищих юридичних учбових закладів;
- В — перевірка законності правових актів прокуратурою;
- Г — особливий правовий інститут.

12. Спеціалізованими органами конституційного контролю в зарубіжних країнах, зокрема, є:

- А — президент як гарант конституції;
- Б — парламент, який при ухваленні законів стежить, щоб вони відповідали конституції;
- В — правове управління парламенту;
- Г — правове управління при адміністрації президента;
- Д — постійна комісія нижньої палати парламенту із питань законодавства;
- Е — конституційний суд;
- Ж — конституційна рада;
- З — Верховний суд в Індії.

13. Конституційний контроль в англосакських країнах (країнах з впливом англосакської системи має рацію) припускає:

- А — звернення зі спеціальним позовом до Верховного суду країни про неконституційність якого-небудь закону;
- Б — звернення громадянина зі спеціальним позовом про неконституційність правового акту, що порушує, на думку громадянина, конституційні права особи;
- В — подача спеціального позову до суду загальної юрисдикції;

Г — заява якої-небудь сторони в суді загальної юрисдикції (порушення спеціального позову) при розгляді в суді кримінальної, цивільної, іншої справи.

14. Які достоїнства і недоліки мають попередній (Франція) і подальший конституційний контроль (Німеччина)?

15. Конституційний суд у парламентарній республіці (Угорщини, Німеччини, Італії і ін.) визнав акт уряду таким, що суперечить конституції. Який статус такого акта, що робити з ним далі, і як можуть діяти парламент і уряд у такій ситуації, маючи на увазі, що в парламентарній республіці парламент контролює уряд?

16. Чи може недотримання конституційного звичаю або судового прецеденту бути оскаржено в суді? Якщо так, то за яких умов?

Ділова гра

Дискусія з теми «Звичай чи закон: чому надати перевагу для врегулювання конституційно-правових відносин?»

Ця ділова гра призначена для роботи в групі, котра поділяється на дві – прибічники врегулювання конституційно-правових відносин звичаєм і прибічники врегулювання законом.

Висунуті в процесі дискусії аргументи розглядаються на приклади інститутів, котрі обумовлюються наперед. Найбільш доступні варіанти країн зі вагомою роллю звичаю – Великобританія, для більшої впевненості і чіткості порівняння бажано, щоб приклади «суперників» були представлені також не тільки республіками, але й парламентарними монархіями.

Ділова гра може проходити у формі заслуховування і обговорення «доповідей на науковій конференції юристів різних країн». У виступах аналізується теорія питання і конкретні випадки з практики.

Додаткова література для підготовки

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ

Бромхед П. Еволюція британської конституції. М.: Юрид. лит., 1978.

Великобританія: політика, економіка, історія. СПб.: Изд-во КН, 1995.

Дайси А.В. Государственное право Англии. М.: Тип. И.Д. Сытина, 1907.

Коданева С.И. Первая Национальная Ассамблея Уэльса. *Государство и право*. 2002. № 6. С. 54-60.

Романов А.Ж. Правовая система Англии: Учебн. пособие. М.: Депо, 2000.

Пономарев М.В., Смирнов С.Ю. Великобритания: государство, политика, право: Учебн. пособие. М.: Центр «Шк. кн.»; «Моск. учеб.», 2000.

Шаповал В.Н. Британская конституция. Политико-правовой анализ. Киев: Лыбидь, 1991.

ФРАНЦІЯ

Ардан Ф. Франция: Государственная система. М., 1994

Жакке Ж.-П. Конституционное право и политические институты. М.: Юристъ, 2002.

Жискар д'Эстен В. Французская демократия. М: Прогресс, 1977.

Керимов А.Д. О своеобразии государственной системы современной Франции. *Государство и право*. 2001. № 1.

Лузин В.В. Полупрезидентская модель разделения властей (на примере Франции). *Право и политика*. 2000. № 1.

Островская Е. Политическая жизнь Франции в свете выборов 2002 г. *Мировая экономика и международные отношения*. М., 2003. № 3.

Прело М. Конституционное право Франции. М., 1957.

Смирнов В.П. Франция на исходе XX века. *Новая и новейшая история*. 2000. № 2.

Танцура М.С. Парламент и Президент Французской Республики. *Молодой международник: Альманах*. Вып. 1. Владивосток. 2000.

ФРН

Невинский В.В. Основы современного конституционализма Австрии и Германии. Барнаул, 1997.

Современный немецкий конституционализм. Сб. статей: М: ИГПРАН, 1994.

Сушинская С.И. Конституционное право ФРГ. М., 2001.

Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. М.: Юрид. лит., 1981.

Шумилов В.М. Введение в правовую систему ФРГ. М., Бремен: Де Ка, 2001.

Тема 2. КОНСТИТУЦІЙНІ ІНСТИТУТИ ФОРМИ ДЕРЖАВИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1. Конституційний інститут форми територіально-політичної організації держави у зарубіжних країнах

1. Франція ділиться на регіони (їх більше 20), в кожному з них є обрана рада і призначений представник державної влади — префект, контролюючий законність діяльності ради. Франція:

- А — централізована унітарна держава;
- Б — децентралізована унітарна держава;
- В — регіоналістська держава;
- Г — відносно централізована унітарна держава.

2. Італія складається з 20 автономних областей, які охоплюють всю територію країни. Інших автономних утворень в Італії немає. Італія:

- А — проста унітарна держава;
- Б — складна унітарна держава;
- В — регіоналістська держава.

3. Автономна Республіка Крим в Україні має свою конституцію, свій парламент — Верховну Раду, вона не має права приймати свої закони, але має право ухвалювати рішення з певних питань. У Криму є Рада міністрів, сформована Верховною радою Криму, і представник Президента України. Крим:

- А — політична автономія;
- Б — адміністративна автономія;
- В — законодавча автономія.

4. У США всі штати рівноправні, але сильно розрізняються за розмірами території, чисельністю населення. У складі держави є також політико-територіальні утворення, що не є штатами. США:

- А — симетрична федерація;
- Б — асиметрична федерація.

Чому?

5. Стаття 10 Конституції федеральної держави Плутонії передбачає: «Нації Плутонії мають право на самовизначення в Плутонській федерації». Виборці нації гуканів на своєму референдумі ухвалили рішення про вихід зі складу федерації, посилаючись на ст. 10 Конституції Плутонії і на ст. 5 Конституції республіки Гуканів, у якій записано право на самовизначення аж до відділення. Справу розглядає Конституційний суд федерації. Його рішення:

- А — рішення референдуму відповідає ст. 10 Конституції Плутонії і ст. 5 Конституції республіки Гуканів;

Б — досить посилання на ст. 5 і додатково — на принцип міжнародного права про право народів (і націй) на самовизначення;

В — рішення референдуму недійсне.

6. У індійському штаті Біхар виникли безлади. Кабінет дав президенту республіки пораду: ввести в штаті надзвичайне положення. Президент не погодився і видав прокламацію про введення в штаті президентського правління. Президент вчинив:

А — правильно;

Б — неправильно.

7. Кантон Юра — суб'єкт федерації в Швейцарії, посилаючись на ст. 3 Конституції Швейцарії, в якій йдеться, що «кантони суверенні, оскільки їх права не обмежені федеральною конституцією», уклав з Баварією (земля — суб'єкт федерації в Німеччині) спочатку угоду про заходи по захисту природи, а потім — про прискорення поштового повідомлення. Стаття 9 Конституції Швейцарії свідчить, що як виняток суб'єкти можуть укладати договори з іноземними державами з питань народного господарства, сусідських відносин і поліції. Угоди:

А — обидві неправомірні;

Б — правомірна угода про охорону природи;

В — правомірна угода про прискорення поштового повідомлення;

Г — неправомірне перше;

Д — неправомірне друге.

8. При підготовці поправки до ст. 71 конституції федеральної республіки Молоді як консультантів запросили відомих юристів — випускників юридичного факультету Інституту людей похилого віку. Думки консультантів розійшлися з питання про предмети відання федерації і її суб'єктів. Деякі пропонували ст. 71 конституції формулювати таким чином:

А — виняткові повноваження — це, зокрема, оборона, закордонні справи, зв'язок, правоохоронна діяльність, податки; сумісна компетенція — ухвалення федеральної конституції, авіатранспорт; виняткова компетенція суб'єктів — захист прав і свобод громадян, регулювання питань праці і т.д.;

Б — виняткова компетенція федерації — рішення питань про злочини і покарання, земля, грошова емісія і ін., сумісна — природокористування, охорона державного кордону і ін., виняткова компетенція суб'єктів — податки, і ін.;

В — виняткова компетенція федерації — ухвалення федеральної конституції, оборона, закордонні справи, трубопровідний транспорт (нафта, газ і ін.) і т. д., сумісна — основні права людини і громадянина, земля, федеральні податки, судовий устрій і ін., виняткова компетенція суб'єктів — охорона пам'ятників

історії і культури, кадри прокурорських працівників, заходи по боротьбі з катастрофами і стихійними бідами і т.д.

Які пропозиції правильні?

Усі неправильні — 0.

9. Автономна республіка Актинія у федеральній державі Бутанії має право за конституцією федерації видавати закони з місцевих питань, автономна республіка Гоча має конституцію, але закони не видає, а автономна область Бегонія, що має право за конституцією Актинії користуватися місцевою мовою в школах, засобах масової інформації, прийняла положення про автономію, в яких містяться норми про належність всієї політичної влади народу Бегонії і про її державний суверенітет.

А — всі три автономії — політичні;

Б — Актинія — політична автономія;

В — Бегонія — політична автономія;

Г — Актинія — адміністративна автономія;

Д — Бегонія — адміністративна автономія;

Е — Гоча — політична автономія;

Ж — Бегонія — адміністративна автономія, а її положення про автономію суперечить конституції Актинії.

*10. Законодавчі збори землі Сабах — суб'єкта федерації в Республіці Османія — вирішили провести референдум про відновлення спадкової спадкоємності поста глави землі. Вони посилається на традиції народу і його бажання, що дійсно підтверджене консультативним референдумом (90% висловилися за таке рішення). Уряд Османії вимагав відмінити референдум, але законодавчі збори його все ж таки провели, 93 % виборців підтримали пропозицію. Уряд заявляє про недійсність його результатів (**А**), законодавчі збори посилаються на закріплене в Конституції Османії право народу суб'єкта Федерації встановлювати свою організацію державної влади (**Б**).*

Хто має рацію?

Чому?

11. У парламенті федерації Багатура обговорюються три законопроекти, внесені суб'єктами федерації: 1) вихід провінції Ебо (суб'єкта федерації, населеного народністю ебо) зі складу федерації; зі посиланням на статтю федеральної конституції, що свідчить, що всі народи мають право на самовизначення у федерації Багатура; 2) про оголошення підземних багатств в провінції Кабо її надбанням з посиланням на статтю федеральної конституції, що кожна провінція має свою територію і, отже, свої природні ресурси; 3) про заміну розподілу країни на суб'єкти федерації розподілом на національно-культурні автономії. Як розв'язувати ці проблеми?

2.2. Конституційний інститут форми правління

1. Конституція (Основний закон) Саудівської Аравії 1992 р. встановлює, що влада походить від народу, але акти, що мають силу закону, приймає монарх після обговорення в раді *аш-шура*. Конституція ОАЕ (низам) 1996 р. свідчить, що дорадчий парламент — Національні збори призначаються по частинах сімома емірами еміратів, що входять до складу федерації, вони діють при уряді, що призначається Радою емірів. Закони приймає останній. Конституція Кувейту 1962 р. встановлює, що існує парламент, право вето короля (еміра) може бути подолане рішенням 2/3 складу парламенту, чого не буває, а парламент приймає закони тільки з санкції монарха, міністри відповідають перед королем (еміром) і призначаються ним:

А — Саудівська Аравія — типова абсолютна монархія;

Б — Саудівська Аравія — дуалістична монархія;

В — Саудівська Аравія — абсолютна монархія з деякими зовнішніми ознаками конституційної;

Г — Кувейт — абсолютна монархія;

Д — Кувейт — дуалістична монархія;

Е — Кувейт — конституційна монархія, але не дуалістична з погляду фактичних відносин гілок влади;

Ж — ОАЕ — конституційна монархія;

З — ОАЕ — абсолютна монархія;

І — ОАЕ — напівабсолютна монархія.

2. Парламент Італії проголосував за довіру уряду, сформованому партійною більшістю в парламенті. Президент своїм декретом призначив уряд, не включивши в його склад двох членів від партії «Чорний хрест». Італія:

А — парламентарна республіка;

Б — президентська республіка;

У — напівпрезидентська республіка;

Г — президент вчинив правильно;

Д — президент вчинив неправильно.

3. У султанаті Катан (А) конституція прийнята установчими зборами, монарх призначає прем'єр-міністра і міністрів на свій розсуд, але зазвичай з партії, що перемогла на виборах до парламенту. У королівстві Бубан (Б) монарх призначає прем'єр-міністра і за його уявленням міністрів. У обох країнах міністри несуть відповідальність перед монархом. У королівстві Ратан (В) монарх видав декрет про призначення уряду, воно за традицією складається з членів партії, що перемогла на виборах в нижню палату парламенту. Які монархії конституційні? Які дуалістичні? Які парламентарні?

4. У Республіці Нубія прем'єр-міністр призначається з відома парламенту, а решта міністрів — президентом на його розсуду. Уряд несе відповідальність і перед президентом, і перед парламентом, але парламент не має права звільняти окремих міністрів (вотум недовіри відноситься в цілому до уряду). Нубія — республіка:

А — президентська;

Б — парламентарна;

В — президентсько-парламентарна;

Г — парламентарно-президентська.

5. У Малайзії король обирається кожні п'ять років главами штатів — суб'єктів федерації (султанами). Малайзія:

А — республіка;

Б — монархія.

6. У Об'єднаних Арабських Еміратах найвищий орган - колегіальна рада емірів, очолювана виборним головою (на п'ять років), якого часто називають президентом. Як охарактеризувати дану форму правління?

7. Президент США, глава держави, в президентській республіці з відома Сенату призначив міністром утворення містера Сміта. Нижня палата — Палата представників — заперечує проти призначення і ухвалила рішення про недовіру містеру Сміту. Який повинен поступити президент:

А — змістити міністра;

Б — залишити його на посту;

В — звернутися до Сенату — верхньої палати, щоб вона підтвердила свою згоду про призначення містера Сміта;

Г — розпустити парламент з призначенням дати нових виборів.

8. Уряд (Державна рада) Китаю формується Всекитайськими Зборами Народних Представників (ВЗНП) і відповідальний перед ним. Голова республіки (глава держави) також обирається ВЗНП. Конституція встановлює, що вся влада, належить народу, народ здійснює владу через ВЗНП і місцеві збори народних представників різних ступенів, які також обираються або громадянами безпосередньо (низовий ступінь), або нижчестоячими зборами народних представників. Конституція встановлює також, що Китайська Народна Республіка — соціалістична держава демократичної диктатури народу. У Китаї існує декілька партій. Конституція встановлює, що керівною силою суспільства і держави є Комуністична партія. Вибори, діяльність уряду, всіх органів держави здійснюються відповідно до вказівок її центральних і місцевих органів. У Італії, Японії і багатьох інших країнах партія (коаліція партій), що перемогла на виборах до парламенту, також визначає політику держави. Китай:

А — демократична соціалістична республіка;

- Б — парламентарна соціалістична республіка;
- В — авторитарна республіка;
- Г — тоталітарна соціалістична республіка.

2.3. Конституційний інститут політичного режиму

1. Основні конституційні ознаки демократичного державного режиму:

- А — ухвалення конституції;
- Б — політичний плюралізм;
- В — існування демократичної конституції;
- Г — розподіл влади;
- Д — місцеве самоврядування;
- Е — гарантії має рацію і свобод громадян на рівні міжнародних стандартів;
- Ж — плюралізм ідеології;
- З — проголошення соціальної солідарності;
- І — державна релігія;
- Й — використання виборів і референдуму;
- К — державне регулювання економіки.

2. Основні ознаки тоталітарного державного режиму:

- А — видання актів, що мають силу закону, президентом;
- Б — проголошення тимчасових конституцій президентом;
- В — дарування конституцій одноосібно монархом;
- Г — фактичне злиття партійних і державних структур;
- Д — однопартійність;
- Е — однопартійність або багатопартійність при фактичній єдиновладності однієї партії;
- Ж — відмова від політичного плюралізму;
- З — відмова від принципу розподілу влади;
- І — обов'язкова ідеологія;
- Й — відмова від принципу самоврядування;
- К — підпорядкування уряду (міністрів) президенту;
- Л — порушення прав і свобод громадян;
- М — право розпуску парламенту главою держави.

3. Авторитарний державний режим:

- А — військовий режим;
- Б — режим надзвичайного положення;
- В — ослаблений різновид тоталітарного режиму;
- Г — напівтоталітарний режим з деякими зовнішніми рисами демократичних інститутів;
- Д — напівдемократичний режим;
- Е — тимчасовий, скороминущий режим;

Ж — режим з обмеженою багатопартійністю;

З — режим з неподільним пануванням виконавчої влади.

4. У державі Бутанія (**А**) законом введено обов'язкове голосування виборців (за неявку на вибори — штраф); у Венезії (**Б**) Конституція проголошує багатопартійність, але встановлює, що повинні бути не більше, як чотири партії, що представляють головні ідеологічні напрями; у Гаганії (**В**) вибори низових представницьких органів — прямі, а у вищестоящих адміністративно-територіальних одиницях і до парламенту — непрямі; у Деданії (**Г**) нижня палата обирається, а верхня призначається монархом, за порадою прем'єр-міністра; у Еланії (**Д**) у зв'язку з складним положенням країни парламент ухвалив не проводити виборів до зміни ситуації; у Жорданії (**Е**) конституція свідчить, що існує багатопартійність, партії створюються вільно, але керівництво громадськими об'єднаннями належить головній партії країни; у Зімнаве (**Ж**) прийнятий закон, що встановлює, що оскільки місцеве самоврядування виявилось неефективним, управляти на місцях будуть посадовці, які призначаються тільки за узгодженням з громадськими об'єднаннями; у Ікерії (**З**) прийнятий закон, що назавжди позбавляє осуджених за державні злочини політичних прав; до Кебабе (**И**) парламенту ухвалив передати деякі судові функції з дрібних правопорушень виконавчим органам, оскільки в судах накопичилося невирішених справ на десятиліття.

У яких державах режим не може бути визнаний демократичним?

5. На заняттях серед студентів виникла дискусія. Деякі заявляють, що немає чистих форм демократичних режимів, якісь їх елементи спотворюються, тому виникають демократично-авторитарні і інші режими. Інші заперечують: є країни, режими яких можна кваліфікувати як приклади чистих різновидів. Яка ваша точка зору і які приклади могли б ви назвати?

Тема 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

1. У подружжя, італійського громадянина і французької громадянки, що знаходяться в службовому відрядженні в Аргентині, народилася дитина. Вона одержує громадянство:

А — батька;

Б — матері;

В — за згодою подружжя;

Г — за рішенням глави держави Аргентини;

Д — аргентинське громадянство по праву ґрунту;

Е — залишається особою без громадянства.

2. Невіліковно хворий громадянин, що важко страждає, просить зробити йому смертельну ін'єкцію отрути, щоб позбавитися мук (евтаназію). Консиліум лікарів двічі обговорював нотаріально засвідчену заяву і дійшов висновку:

А — задовольнити заяву;

Б — відмовити;

В — передати питання на рішення суду;

Г — рішення лікарів залежить від країни, де має місце вказана ситуація;

Д — рішення суду залежить від країни.

3. Громадянин Бразилії подав документи для набуття французького громадянства. Співробітник МВС в префектурі Діжом, розглядаючи документи, сказав, що вони в порядку, але відмовив в прийомі документів. Він провів бесіду з бразильцем і переконався, що той погано володіє французькою мовою. Як можуть розвиватися події далі?

4. Право на страйк:

А — соціально-економічне;

Б — політичне;

В — особисте;

Г — колективне;

Д — індивідуальне, здійснюване колективне;

Е — індивідуальне.

5. Свобода слова:

А — природне право людини;

Б — право громадянина;

В — політичне право;

Г — індивідуальне право;

Д — колективне право.

6. Журналістка Лаура, здійснюючи конституційне право на свободу друку, в своїй статті образила співачку Магонну, а журналіст Сміт на вечері серед друзів публічно проголосив відносно Магонни украй образливі вирази. Магонна має точні докази цього. Вона може:

А — порушити справу приватного звинувачення відносно Лаури (1), Сміта (2);

Б — подати цивільний позов про приниження честі й достоїнства відносно Лаури (1), Сміта (2);

В — справа повинна бути порушена посадовцем (суддею, прокурором, слідчим суддею), якому також повідомили ці факти, відносно Лаури (1), Сміта (2).

7. Особа, що має громадянство Польщі, Канади і Перу (множинне громадянство), висунута кандидатом на посаду президента Польщі. Особа відповідає всім умовам, що пред'являються до кандидата в президенти. Такий кандидат:

А — має право балотуватися;

Б — не має такого права;

В — не повинен бути зареєстрований як кандидат;

Г — повинен бути зареєстрований, але у разі обрання президентом Польщі відмовитися від іншого громадянства.

8. Громадянин Канади, видатний учений, запрошений для роботи до Алжиру урядом Алжиру. Після приїзду до Алжиру канадський громадянин, оскільки він повинен залишатися там на тривалій термін, вирішив відразу набутися громадянство Алжиру. Подвійне громадянство дозволяється законами і Канади, і Алжиру. Він повинен:

А — подати заяву до відповідного органу (заява прямує далі до глави держави в Алжирі) про прийом в громадянство;

Б — звернутися до алжирського уряду, який запросив його на роботу, з проханням оформити алжирське громадянство;

В — не подавати заяви, оскільки один із співробітників академії, де почав роботу канадський громадянин, сказав йому, що йому як відомому ученому автоматично можуть дати громадянство Алжиру;

Г — утриматися від подачі заяви.

9. Громадянин Італії, що проживав протягом місяця в комуні (громаді) Сен-Флоранс у Франції, яка, як і Італія, входить до складу Європейського Союзу, вирішив реєструватися як виборець на виборах ради комуни. Він вчинив:

А — правильно;

Б — неправильно;

В — громадянину Італії потрібно реєструватися в додатковому списку в день виборів.

10. Для організації політичної демонстрації (ходи) потрібно:

А — наперед повідомити мерію і поліцію, представивши необхідні дані (число учасників, прізвища організаторів і т. д.);

Б — завчасно (за 5—6 днів або інший термін, встановлений законом) подати заяву в найближче відділення поліції;

В — одержати дозвіл (згоду) мерії або поліції.

11. Студенти юридичного факультету Вільного університету вирішили провести в найближчому парку мітинг з політичними вимогами до уряду про реформу

вищої освіти. Організатори мітингу повинні:

А — запитати дозволу у дирекції парку (парк — муніципальна власність);

Б — повідомити ректора університету про підготовлений мітинг;

В — подати список організаторів мітингу і орієнтовні дані про кількість осіб, що беруть участь у мітингу в мерії або поліції;

Г — звернутися за дозволом про проведення мітингу в мерії, поліції;

Д — завчасно подати заяву про проведення мітингу до мерії або поліції;
Е — запросити представника поліції для спостереження за ходом мітингу.

12. Президент Франції в умовах масових суспільних безладів, застосовуючи виняткові повноваження відповідно до ст. 16 Конституції, оголосив надзвичайне положення в департаменті Пуатьє. Префект (представник держави, що відповідає за дотримання громадського порядку) має право:

А — розпустити екстремістську партію «Рятуї вітчизну», що дестабілізує обстановку;

Б — припинити її діяльність;

В — заборонити партійні мітинги тільки цієї партії на відкритому повітрі;

Г — заборонити всі збори політичних партій;

Д — дозволити збори інших партій, але направляти на них представника поліції.

13. В умовах надзвичайного положення, оголошеного в деяких округах штату Мадрас, потерпілого від гігантської повені, губернатор і уряд штату сумісним розпорядженням мобілізували робітників оборонного заводу, студентів університету і працівників апарату Високого суду штату для робіт по будівництву каналів і зребель. Розпорядження:

А — відповідає закону;

Б — не відповідає;

В — не відповідає відносно робітників оборонного заводу;

Г — не відповідає відносно працівників апарату Високого суду;

Д — не відповідає відносно студентів.

14. Профспілковий комітет англійського підприємства «Лендрокер» надіслав адміністрації підприємства лист, у якому повідомляє, що при проведенні таємного голосування 51 % працівників висловилися за страйк з вимогою підвищити заробітну платню на 6 % у місяць, і вони з наступного дня починають страйк (А). Аналогічне повідомлення послав адміністрації страйковий комітет італійського заводу «Фіал», сповіщаючи, що, оскільки, арбітражні переговори до угоди не призвели, через день починається страйк (Б). Профспілковий комітет французького державного підприємства «Сирена», також сповіщаючи про неуспіх переговорів, прислав попереджувальний лист, що страйк з вимогою скинення уряду, який не піклується про потреби «Сирени», почнеться, як і належить згідно із законом, через тиждень (В). Адміністрації всіх трьох підприємств подали позови до суду про визнання страйків незаконними. Які позови суд задовольнив? Ніякі — 0. Чому?

Ділова гра

Назвіть можливі помилки іноземців.

Наприклад, іноземець, що прибув по туристичній візі, може вважати, що він володіє правом на працю у даній країні та може влаштуватися тимчасово на роботу. Проте насправді за законодавством зарубіжних країн це може потягнути...

Більш живим і наглядним прикладом є варіант, що застосовується на семінарських заняттях. Група по 4-5 осіб зображають таку ситуацію, а решта повинні визначити, в чому помилка іноземця і як потрібно вчиняти правильно.

Такий тренінг, окрім навчальних цілей, може бути корисний під час поїздки за кордон.

Тема 4. КОНСТИТУЦІЙНІ ІНСТИТУТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

1. *Обов'язкова реєстрація виборців (наприклад, Великобританії) означає:*

А — обов'язок виборців реєструватися;

Б — обов'язкове голосування (інакше — санкції);

В — обов'язок урядовців по видрах або муніципалітету, виборчих комісій завізувати (включити в списки) всіх осіб, що володіють виборчими правами.

2. *Абсентеїзм виборців — це:*

А — неправильне голосування з великою кількістю недійсних бюлетенів;

Б — заклик до бойкоту (неучасті) у виборах;

В — масове ухилення від участі у виборах;

Г — нез'явлення на вибори зареєстрованих виборців;

Д — відмова від реєстрації і подальша неучасть у виборах.

3. *Основні різновиди мажоритарної виборчої системи:*

А — абсолютної більшості;

Б — кумулятивна;

В — преференційна;

Г — відносної більшості;

Д — кваліфікованої більшості;

Е — система найбільшої середньої.

4. *Виборча застава — це:*

А — отримання грошових коштів кандидатом від виборчої комісії відповідно до закону про вибори;

Б — застава якогось майна для отримання засобів на проведення передвиборчої кампанії;

В — внесок кандидатом коштів на рахунок держави з поверненням цих коштів за певних умов;

Г — внесок кандидатом коштів на рахунок держави для покриття виборчих витрат;

Д — внесок кандидатом коштів до фонду партії, що висунула його кандидатуру;

Е — внесок кандидатом коштів без їх подальшого повернення.

5. Депутат парламенту голосує за свою кандидатуру на виборах. Він здійснює виборче право:

А — пасивне;

Б — активне;

В — суб'єктивне;

Г — в об'єктивному значенні слів «виборче право».

6. У країні діє мажоритарна виборча система кваліфікованої більшості. Балотувалися чотири кандидати, подано 50 тис. дійсних бюлетенів. Кандидат

А — одержав 26 тис. голосів,

Б — 10 тис.,

В — 9 тис.,

Г — 5 тис.

Хто обраний?

Ніхто — 0.

Той же розподіл голосів має місце в країні, де діє мажоритарна система абсолютної більшості. Хто обраний?

7. У країні діє мажоритарна система абсолютної більшості в два тури. Голоси за три кандидати розподілилися таким чином:

А — 4 тис.,

Б — 3,5 тис.,

В — 2,5 тис.

Хто обраний?

Ніхто не обраний у першому турі — 0.

Хто балотуватиметься в другому турі?

8. У країні діє мажоритарна система відносної більшості. Голоси розподілилися так само, як і у попередньому випадку. Хто обраний?

9. У країні діє пропорційна система з принципом природної квоти. У даному багатомандатному окрузі обирається п'ять депутатів. Голосували 55 тис. виборців, дійсними визнані 50 тис. бюлетенів. Балотувалося п'ять списків партій. Результати голосування партій:

А — 17 тис. голосів,

Б — 11 тис.,

В — 10 тис.,

Г — 8 тис.,

Д — 4 тис.

Закон встановлює додаткове правило найбільшого виборчого числа. Яка партія і скільки місць одержить?

10. Ситуація, аналогічна попередній задачі. Діє правило найбільшого залишку. Яка партія і скільки місць одержує?

11. Ситуація, аналогічна попередній задачі. Закон передбачає штучну квоту. Яку квоту повинна вибрати комісія округу, щоб розподілити всі місця без застосування додаткових правил? Обчисліть квоту.

12. Розподіл голосів аналогічно попередній задачі. Застосовується система д'Ондта. Скільки місць одержить кожна партія?

13. Ситуація аналогічна. Дозволяється преференційний вотум для одного кандидата. У списку партії А преференціями відмічені: № 3- 5 преференцій, № 1-4, № 5- 2. У списку партії Б — № 3- 1 преференція, в списках В і Г немає преференцій. Список очолюють голова місцевого відділення партії і його заступник. Які номери із списків кандидатів кожної партії (у списку кожної партії 5 імен) одержать мандати?

14. Ситуація аналогічна. Закон не дозволяє преференцій. Хто буде обраний від партії А?

15. Дострокове відкликання депутата — це:

А — позбавлення депутатського мандата представницьким органом;

Б — позбавлення мандата шляхом народної законодавчої ініціативи (ухвалення числа виборців після збору їх підписів);

В — позбавлення мандата шляхом голосування виборців;

Г — позбавлення мандата главою держави.

16. Дострокове відкликання депутата можливе:

А — при вільному мандаті;

Б — при імперативному мандаті;

В — у демократичних капіталістичних країнах — на всіх рівнях представницьких органів;

Г — у країнах тоталітарного соціалізму — на всіх рівнях представницьких органів;

Д — у демократичних капіталістичних країнах — тільки на рівні суб'єктів федерації і органів місцевого самоврядування.

*17. В умовах гострих суперечностей між партійними фракціями в парламенті блоковане ухвалення термінових законів про щорічний бюджет (**А**), про надзвичайне положення (**Б**), про зниження податків (**В**). У цих умовах велика група депутатів пропонує прийняти ці закони шляхом референдуму, а разом також прийняти на референдумі закон про дострокове припинення повноважень президента (**Г**) і парламенту (**Д**), щоб провести нові вибори й уникнути розстановки політичних сил тупикової ситуації, що склалася в результаті. Одночасно пропонується прийняти на референдумі закон про*

порядок виборів представницьких органів (Е) і про новий адміністративно-територіальний розподіл країни (Ж). Які закони не можна прийняти на референдумі?

18. Народна законодавча ініціатива:

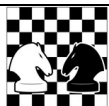
А — пропозиція проекту закону на масових зборах громадян;

Б — проект закону пропонується виборцями, що зібрали в його підтримку дуже велике число підписів;

В — такий проект повинен бути прийнятий парламентом;

Г — може бути ним відхилено;

Д — може бути винесений на референдум.

Ділова гра

Уявіть, що Ви є законодавцем і пропонуєте свій законопроект про вибори. Використайте законодавство зарубіжних країн.

Запитання

1. Як Ви його використаєте?

Продумайте варіанти країн з різним політичним режимом.

Продумайте варіанти, за яких Ви є представником різних політичних сил та партій.

2. Якщо Ваш законопроект не буде прийнято, то джерелом - науки чи галузі він буде?

3. А якщо буде прийнятий, то джерелом – науки чи галузі він буде?

Тема 5. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

1. Конституція Франції 1958 р. містить перелік питань, з яких нормативні акти (закони) може приймати тільки парламент. Всі інші питання відносяться до сфери регламентарної влади президента і уряду. У Великобританії переліку виняткових повноважень парламенту немає. У Кувейті монарх має право вето щодо законів парламенту, але останній може подолати вето 2/3 голосів. Парламент з обмеженими повноваженнями згідно з конституцією існує:

А — у Франції;

Б — у Великобританії;

В — у Кувейті.

2. Наукове поняття парламенту в різних країнах:

А — монарх і дві палати;

Б — глава держави і одна палата;

В — президент і дві палати;

Г — одна палата;

Д — дві палати.

Укажіть можливі варіанти.

3. Нижня палата парламенту формується:

А — прямими виборами;

Б — непрямыми виборами;

В — суб'єктами федерації у федеральних державах;

Г — багатоступневими виборами.

Де?

4. Верхня палата парламенту формується:

А — прямими виборами;

Б — призначається;

В — вибірниками;

Г — виборчою колегією;

Д — в основному шляхом спадкоємства;

Е — законодавчими зборами штатів у федераціях;

Ж — призначається урядами суб'єктів федерації.

Де?

5. Парламент у першому читанні прийняв законопроект про введення мажоритарної виборчої системи. Президент в своєму висновку на проект цього закону пропонує поправку — зберегти пропорційну систему. Як учинить парламент:

А — обговорить пропозицію президента;

Б — прийме закон у другому читанні без урахування побажань президента;

В — розгляне пропозицію і представлений ним законопроект після ухвалення закону, що пройшов перше читання.

6. Верхня палата відмовилася прийняти текст законопроекту, прийнятий в трьох читаннях в нижній палаті. Що може зробити нижня палата?

А — знову обговорювати законопроект з урахуванням зауважень верхньої палати;

Б — відмовитися від цього законопроекту;

В — скликати сумісне засідання палат і там поставити на голосування закон, прийнятий нижньою палатою;

Г — прийняти знову законопроект без урахування думки верхньої палати 2/3 голосів, іншою кваліфікованою більшістю;

Д — абсолютною більшістю всього складу нижньої палати в деяких країнах;

Е — направити в первинному варіанті законопроект на підпис глави держави;

Ж — опублікувати закон самостійно.

7. У нижній палаті парламенту Бутанії чотири партійні фракції: сині, помаранчеві, зелені, строкаті. З 100 депутатських місць сині мають 40, зелені — 30, помаранчеві — 25, строкаті — 5. Сині вимагали собі місце голови палати, пропонуючи зеленим місце віце-голови. Проте останні вступили в

блок з помаранчевими і більшістю голосів одержали місце голови, цією ж більшістю обравши віце-головою представника партії помаранчевих.

Регламент і звичаї парламенту:

- А** — порушені;
- Б** — непорушені.

Порушені:

- В** — регламент;
- Г** — звичаї.

8. Поліцейський патруль р. Небесний затримав депутата парламенту, коли той бив громадянина, який, за твердженнями депутата, що підтвердили присутні, напав на депутата і вирвав у нього з рук грошову купюру. Депутат відмовився пройти з патрулем у відділення міліції, показавши депутатське посвідчення. Поліцейські вибачилися і пішли. Патруль вчинив:

- А** — правильно;
- Б** — неправильно.

9. Депутат парламенту з відома постійної комісії із питань державної власності орендував державний стадіон Піщаний, що довго був порожнім. За оренду депутат платить щорічно 150 тис. динарів. Стадіон, що був банкрутом, став приносити дохід до скарбниці. Прокуратура опротестувала договір оренди унаслідок заниженого розміру орендної платні:

- А** — прокуратура вчинила правильно;
- Б** — неправильно;
- В** — підстави протесту прокуратури правильні;
- Г** — неправильні.

10. На парламентських слуханнях постійна комісія нижньої палати парламенту ухвалила рішення: зобов'язати міністра сільського господарства прискорити завезення продовольства в район стихійного лиха. Міністр відмовився це зробити. Він учинив:

- А** — правильно;
- Б** — неправильно.

11. Омбудсман (парламентський комісар) по рівноправності мов в Канаді прийняв ухвалу про накладення штрафу на мера р. Рівний (провінція Квебек), який видавав розпорядження, що стосуються громадян, тільки англійською або французькою мовами, хоча в провінції встановлена рівноправність цих мов. Чи правильно вчинив омбудсман?

- А** — правильно;
- Б** — неправильно.

Ділова гра

Перший варіант

Голландський омбудсмен.

Для проведення даної гри відбирається серед студентів «омбудсмен», декілька його помічників і кілька груп (3-4 особи), котрі звертаються до нього з різними скаргами. Скарги повинні бути підготовлені завчасно і наперед передані «омбудсмену». Він та його помічники готують відповідь, котра також завчасно повідомляється особам, що зверталися зі скаргами.

Підготовка скарг здійснюється при контролі і з допомогою викладача.

Результат обговорюється на семінарі, при цьому особлива увага приділяється колу питань, що розглядаються омбудсменом, критеріям аналізу матеріалу, а також його повноважень щодо надання допомоги тим особам, що до нього звернулися.

Додаткова література для підготовки першої гри

Закон «О национальном омбудсмене» от 4 февраля 1981 г. // Голландская правовая культура. Легат. – 1998. – С. 495-505.

Бланкербург Э., Брюинсма Ф. «О голландской правовой культуре» // Государство и право. – 1994. - № 11. – С. 89-103.

Бойцова В.В. Служба защиты прав человека и гражданина. – М.: БЕК, 1996.

Другий варіант

Конференція по обміну досвідом омбудсменів.

Група розділяється на дві частини, одна з яких представляє апарат голландського омбудсмена, а друга, наприклад, киргизького.

Обидві частини готують доповіді і повідомлення, задають один одному запитання з тим, щоб порівняти досвід правового регулювання даного інституту в двох країнах.

Тема 6. ГЛАВА ДЕРЖАВИ ТА УРЯД У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

6.1. Глава держави в зарубіжних країнах

1. У парламентарно-президентській республіці Кабана на посаду глави держави висунутий громадянин, що має також громадянство сусідньої дружньої держави — монархії Бабана. Громадянин відповідає вимогам до кандидата, але виборча комісія його не зареєструвала. Це:

А - вірно;

Б - невірно.

2. У президентській республіці Катанні президент утворив Раду міністрів, призначив прем'єр-міністра і міністрів — ордонансом. Президент має право видавати нормативні декрети. Глава виконавчої влади:

А — президент;

Б — прем'єр-міністр;

В — виконавча влада належить Раді міністрів;

Г — виконавча влада належить президенту і Раді міністрів.

3. У президентській республіці Деданії президент помилував засудженого шпигуна Доку за його співпрацю з правоохоронними органами і

контррозвідкою, що допомогло розкрити мережу іноземних резидентів, а також оголосив амністію особам, що вчинили незначні господарські злочини.
Президент:

- А — ухвалив рішення про помилування в межах його повноважень;
- Б — невірне рішення про помилування;
- В — вірне рішення про амністію;
- Г — невірне рішення про амністію.

4. У парламентарній монархії Урутанії король використовував право вето відносно закону про вільного студента. Вето не застосовувалося 300 років. Парламент звернувся до конституційного суду, стверджуючи, що монарх втратив право вето. Відповідь суду:

- А — застосування вето неправильне;
- Б — застосування вето можливе;
- В — право вето існує, але не повинно застосовуватися.

5. У напівпрезидентській республіці Еланії президент повернув закон до парламенту з резолюцією «без розгляду», посилаючись на те, що закон не має юридичної сили, оскільки порушена процедура його ухвалення. Парламент прийняв закон повторно 2/3 голосів, але президент використовував право вето.

- А — перший акт президента був правильний;
- Б — він був неправильний;
- В — другий акт президента правильний;
- Г — неправильний;
- Д — другий акт парламенту неправильний;
- Е — другий акт парламенту правильний.

6. У ситуації, розглянутій вище, парламент звертається до конституційного суду (А), публікує закон без підпису президента (Б), погоджується з президентом в першому випадку (В), погоджується з президентом в другому випадку (Г). Конституційний суд:

- Д — зобов'язує президента розглянути закон в першому випадку;
- Е — не має права робити цього;
- Ж — зобов'язує президента підписати закон в другому випадку;
- З — не може зобов'язати зробити це.

7. Перерахуйте шість способів престолонаслідування в монархії.

8. Для шкільних учителів у монархії Урутанії введена декретом монарха шкільна форма з погонами. Введені звання: старший учитель, учитель, молодший учитель, вихователь. У результаті цього вони віднесені до:

- А — класифікованої державної служби;
- Б — некласифікованої державної служби.

9. *Особа, що має три громадянства — польське, канадське і перуанське, балотувалася на законних підставах на пост президента Польщі, але не була обрана. Новий президент призначив цю особу на посаду заступника секретаря Ради безпеки. Дана особа:*

А — могла балотуватися;

Б — ні.

Призначення:

В — правомірне;

Г — неправомірне.

6.2. Уряд в зарубіжних країнах

1. *У яких державах застосовується позапарламентський спосіб формування уряду?*

А — у президентських;

Б — у парламентарних;

В — у країнах із авторитарним державним режимом.

2. *У яких державах на посаду прем'єр-міністра автоматично призначається лідер партії, яка отримала перемогу на парламентських виборах?*

А — США;

Б — Великобританія;

В — ФРН.

3. *У якій країні терміни «кабінет» і «уряд» незбігаються?*

А — США;

Б — Великобританія;

В — Франція.

4. *Перед ким несе відповідальність уряд Польщі?*

А — нижня палата парламенту;

Б — обидві палати парламенту;

В — перед Парламентом і Президентом.

5. *Які з указаних повноважень належать до компетенції урядів переважної більшості країн світу?*

А — виконання законів, прийнятих Парламентом;

Б — управління державними справами;

В — керівництво дипломатичними представниками.

6. *Охарактеризуйте внутрішню структуру урядів зарубіжних країн.*

7. *Порівняйте конституційну та політичну відповідальність урядів зарубіжних країн.*

8. *У парламентарній монархії Уругванії король після виборів до парламенту за пропозицією лідера парламентської більшості призначив його прем'єр-міністром. Він призначив також 10 інших міністрів з цієї ж партії, а*

міністра, що відає королівським двором, він призначив з числа безпартійних осіб. Король вчинив:

А — правильно;

Б — неправильно.

9. У парламентарній республіці Деданії парламент прийняв ухвалу, що уповноважує уряд врегулювати (прийняти спеціальну ухвалу) порядок комплектування служби охорони лісів. Уряд прийняв декрет про комплектування лісопаркової і протипожежної охорони і для контролю за субсидіарним (зокрема делегованим) законодавством представив декрет в конституційний суд. Уряд вчинив:

А — правильно;

Б — неправильно;

В — правильно, але декрет потрібно було представити до парламенту.

10. У парламентській республіці Буганде парламент виразив недовіру уряду. Президент:

А — звільняє уряд у відставку;

Б — розпускає парламент з призначенням дати нових виборів;

В — доручає уряду продовжувати виконувати обов'язки;

Г — доручає уряду виконувати обов'язки до формування нового уряду після виборів нового складу парламенту в передбачений Конституцією термін;

Д — призначає нового в.о. голови уряду і доручає йому призначити міністрів, яких парламент затвердить.

11. Під час «години питань» в нижній палаті парламенту в парламентарній монархії міністру поставлене питання депутатом. Як і вимагається, питання було наперед повідомлене у письмовій формі через голову палати. Міністр відмовився відповісти, заявивши:

А — підготовка відповіді коштує дуже дорого, потрібні професійні оплачувані консультації;

Б — питання має особистий характер;

В — питання відноситься до організації судових органів, що розголошувати не можна;

Г — питання відноситься до таємниць державного бюджету.

Яке посилання правильне?

Всі невірні — 0.

12. У президентській республіці Катан нижня палата парламенту виразила недовіру уряду, очолюваному президентом держави, а верхня підтримує уряд, вимагаючи тільки відставки президента. Президент вважає, що потрібно звільнити уряд, але він повинен залишитися на своєму посту. Як бути?

Тема 7. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

1. Назвіть особливості судової влади.

2. Президент призначив суддю, але через рік вирішив зняти його з посади.

А — він може зробити це самостійно;

Б — потрібно запитати думку Верховного суду і потім ухвалити рішення;

В — проконсультуватися з органом суддівського самоврядування до ухвалення рішення;

Г — президент не може зробити цього.

3. Романо-германська (континентальна) правова система характеризується:

А — єдиною централізованою системою судів на чолі з Верховним судом;

Б — існуванням великої кількості спеціальних судів зі своїми вищими судами;

В — розподілом повноважень суддів і народних засідателів (присяжних асизів і ін.);

Г — пасивністю судді, який веде процес, але не збирає доказів, їх подають сторони;

Д — широким застосуванням судових прецедентів.

4. Верховний суд США прийняв правила щодо здійснення судочинства. Аналогічно вчинив Верховний суд Індії. Хто вчинив правильно?

А — обидва правильно;

Б — обидва неправильно.

5. Суддя видалив публіку із залу, заявивши, що даватиме покази неповнолітня особа. Він учинив:

А — правильно;

Б — неправильно.

6. Громадянин не задоволений рішенням Конституційного суду з питання про його право на свободу слова. Куди він може звернутися:

А — до парламенту;

Б — до президента;

В — в Європейський Суд з прав людини;

Г — в Раду Безпеки ООН;

Д — в Комісію з прав людини ООН.

7. Громадянин Франції не задоволений рішенням суду першої інстанції. На його думку, суд призначив як покарання надмірно високу суму штрафу за порушення громадського порядку. Громадянин вважає, що рішення суду чинить замах на його конституційне право власності. Він звертається:

А — до апеляційного суду;

Б — до касаційного суду;

В — до Європейського Суду з прав людини;

Г — до Конституційної ради (вона розглядає скарги громадян на порушення прав людини).

Які дії громадянина правомірні? Чому?

8. При розв'язанні задач з конституційного права зарубіжних країн думки студентів Міжнародного університету юристів розділилися. Одні вважають, що мирові судді (якщо вони не одержують заробітної платні), а також мусульманські суди і суди звичайного права (зокрема, в деяких країнах Африки) — це громадські суди (**А**); інші стверджують, що це державні суди (**Б**); треті вважають, що державними судами є мирові судді (**В**); четверті вважають, що державні суди — це мусульманські суди (**Г**); п'яті стверджують: роль державних судів виконують мирові судді і мусульманські суди (**Д**). Остання група студентів вважає, що всі названі вище суди виконують роль державних судів (**Е**). *Ваша думка?*

9. Органи прокуратури в зарубіжних країнах мають наступні види організації:

А — єдину централізовану систему, відокремлену від судів;

Б — систему, очолювану головним, генеральним прокурором, прокурором республіки, ця система діє при судах;

В — децентралізовану систему прокурорів, що діють при судах і призначаються судами;

Г — систему прокурорів, що призначаються урядом;

Д — децентралізовану систему прокурорів, що обираються місцевими органами самоврядування.

10. Суд виніс ухвалу. Одна зі сторін процесу незадоволена. Студенти-юристи дають різні поради:

А — звернутися до прокуратури;

Б — до іншого суду для нового розгляду;

В — до апеляційного суду;

Г — до касаційного суду.

Куди б ви порадили звернутися?

Тема 8. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА США

1. У структурному відношенні конституція США складається з:

А - 27 поправок;

Б - 14 поправок;

В - 5 поправок.

2. За формою правління США:

А - класична президентська дуалістична республіка;

Б - монархія;

В - парламентарна республіка.

3. Сенат в США обирається на:

А – на 4 роки;

Б - на 2 роки;

В - на 6 років.

4. Форма державного устрою США:

А - федеративна держава;

Б - складна унітарна держава;

В - конфедерація;

Г - Унія Великобританії.

5. Провідні політичні партії США - це:

А - Республіканська і Лейбористська;

Б - Демократична, Республіканська і Партія зелених;

В - Лейбористська, Республіканська і Демократична;

Г - Республіканська і Демократична.

6. Термін повноважень президента США:

А - 6 років;

Б - 5 років;

В - 4 роки;

Г - 2 роки.

7. У палаті представників Конгресу США засідають депутатів:

А - 360;

Б - 435;

В - 280;

Г - 160.

8. Державний орган, який здійснює виконавчу владу за Конституцією США:

А - уряд;

Б - віце-президент;

В - президент;

Г - Рада міністрів.

9. Зобразіть схематично, в чому виявляється система стримань і протизваг за Конституцією США.

10. Проаналізуйте положення Конституції США і обґрунтуйте, чому цей Основний закон вважається найдемократичнішим політико-правовим документом.

Тема 9. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

1. Перший англійський парламент був скликаний:

А - в XIII столітті;

Б - в XVI столітті;

В - в XVIII столітті.

2. *Політичної прерогативою монарха у Великобританії є:*

А - право на королівський двір;

Б - право на мантию;

В - право бути складовою частиною парламенту поряд з Палатою лордів і Палатою громад;

Г - право на державне забезпечення.

3. *Складові частини парламенту Великобританії:*

А - Палата лордів і Палата громад;

Б - Палата лордів, Палата громад і Таємна рада;

В - Палата лордів, Палата громад і монарх;

Г - Палата громад і монарх.

4. *Великобританія за формою правління - це:*

А - дуалістична монархія;

Б - станова монархія;

В - парламентарна монархія.

5. *Вищою судовою інстанцією в Великобританії є:*

А - Палата лордів;

Б - Палата громад;

В - Відділення королівської лави;

Г - Канцелярське відділення.

6. *Джерела, які відносяться до Конституції Великобританії:*

А - судові прецеденти;

Б - конституційні звичаї;

В - релігійні акти;

Г - доктрина;

Д - всі варіанти вірні.

7. *Засіданнями Палати громад у Великобританії керує:*

А - Прем'єр-міністр;

Б - Лорд-канцлер;

В - Канцлер Великобританії;

Г - Спікер.

8. *Головою Палати громад у Великобританії є:*

А - Прем'єр-міністр;

Б - Лорд-канцлер;

В - Канцлер Великобританії;

Г - спікер.

9. *«Біль про права»:*

А - 1705 р.;

Б - 1658 р.;

В - 1689 р.;

Г - 1812 р.

10. *«Велика Хартія Вольностей»:*

А - 1457 р.;

Б - 1215 р.;

В - 1579 р.

Тема 10. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРН

1. *Чому Німеччину нерідко називають «канцлерською республікою»?*

2. *Що таке німецький федералізм і в чому його відмінність від американського?*

3. *За формою правління ФРН є:*

А - президентською республікою;

Б - змішаної республікою;

В - класичною парламентською республікою.

4. *Законодавча влада в ФРН здійснюється:*

А - Бундестагом і Бундесратом;

Б - Президентом;

В - Федеральним Канцлером.

5. *Виконавчу владу в ФРН здійснюють:*

А - Уряд;

Б - Бундестаг;

В - Глава держави.

6. *Роль Президента в ФРН є:*

А - номінальною;

Б – провідною;

В – традиційною.

7. *До федеральним органам ФРН відносяться:*

А - Бундестаг і Бундесрат;

Б - Федеральний Президент;

В - Федеральний Уряд

Г - всі перераховані.

8. *Бундестаг ФРН обирається:*

А - на 4 роки;

Б - на 2 роки;

В – на 6 років.

9. *Федеральні закони приймаються:*

А - Головою держави;

Б – Урядом;

В – Бундестагом.

10. Правове становище Президента Німеччини - він є:

А - главою держави;

Б - одночасно і главою держави, і главою виконавчої влади;

В - главою держави і фактичним керівником уряду при наявності особливої посади адміністративного прем'єр-міністра;

Г - главою виконавчої влади.

11. Земельний Конституційний Суд Баварії визнав закон землі, що встановлює необхідність отримання ліцензії для заняття приватною юридичною практикою таким, що не порушує прав і свобод людини. Чи можна звернутися з оскарженням того ж закону в Федеральний Конституційний Суд? Яке рішення повинен винести Федеральний Конституційний Суд?

12. Складіть порівняльну таблицю, де назвіть суб'єктів законодавчої ініціативи в Японії і ФРН. Опишіть порядок її здійснення як першу стадію законодавчого процесу даних країн. Хто цих країнах має право затвердження прийнятих парламентом законопроектів і які наслідки його реалізації?

13. Маючи намір провести реформування судової системи, Бундестаг (федеральний парламент Німеччини) прийняв закон, згідно з яким кожен конституційний суд землі (суб'єкта федерації) повинен складатися з двох палат і спільного засідання суддів, в який можуть бути оскаржені рішення палат. У землі Баден-Вюртемберг цей закон був визнаний таким, що порушує Конституцію землі і тому є не чинним. Одночасно був поданий запит до Федерального Конституційного Суду з приводу порушення законодавчої компетенції земель.

1. Дайте висновок по ситуації, що склалася.

2. Яке рішення повинен винести Федеральний Конституційний суд?

Тема 11. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРАНЦІЇ

1. У чому полягають особливості Конституції Франції 1958 року?

2. Що означає «біцефальна виконавча влада» у Франції?

3. Республік в історії Франції було:

А – 2;

Б – 1;

В – 5;

Г – 7.

4. Початок П'ятої республіки поклада:

А - Конституція 1958 року;

Б - диктатура Наполеона;

В - обрання Ш. де Голля на пост президента;

Г - немає правильного варіанта.

5. *Нинішня французька конституція складається з:*

А - Конституції 1958 року;

Б - Преамбули до Конституції 1946 року;

В - Декларації прав і свобод людини і громадянина 1789 року;

Г - всі варіанти вірні.

6. *Президент Франції обирається строком:*

А - на 5 років;

Б - на 7 років;

В - на 2 роки;

Г - довічно.

7. *Франція - це:*

А - президентська республіка;

Б - парламентарна республіка;

В - змішана республіка.

8. *За формою територіально-політичного устрою Франція - це:*

А - федерація;

Б - союз незалежних держав;

В - складна унітарна держава;

Г - конфедерація;

Д - проста унітарна держава.

9. *У федеративній державі А. відповідно до конституції проголошено заборону на страту. Один із суб'єктів у складі цієї держави проголосив у своїй конституції можливість здійснення смертної кари за вчинення особливо тяжких злочинів, які спричинили за собою масове порушення прав і свобод громадян. Чи є в даному випадку протиріччя? Як воно буде вирішено?*

10. *Уряд Франції, сформований правими партіями після їх перемоги на виборах, звернувся до парламенту за дозволом здійснити шляхом видання ордонансів (актів, що мають силу закону) протягом 6 місяців ряд заходів, які в принципі можуть проводитися тільки на підставі закону. Уряд мотивував своє прохання тим, що дані заходи є: необхідними в умовах економічної кризи і тому повинні бути здійснені як можна швидше. Парламент дав свою згоду. Через 2 роки на нових парламентських виборах перемогу здобули ліві партії. Сформований лівими уряд заявив, що ордонанси колишнього уряду будуть скасовані на першому ж засіданні Ради Міністрів. Депутати парламенту з числа правих заявили, що даний крок уряду буде явно неконституційним, оскільки ордонанси рівні за своєю юридичною силою з законами і можуть бути змінені тільки шляхом прийняття закону. Хто правий у цій ситуації?*

Тема 12. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЯПОНІЇ

- 1. Назвіть особливості прийняття Конституції Японії. Як вони позначилися на її змісті?*
- 2. Назвіть форму правління, вид політичного і державного режиму в Японії.*
- 3. Японія є:*
 - А - конституційної монархією;
 - Б - президентської республікою;
 - В - парламентської республікою;
 - Г - республікою змішаного типу.
- 4. В якому році була прийнята Конституція Японії?*
 - А – 1945;
 - Б – 1947;
 - В – 1974;
 - Г - 1952.
- 5. Головою держави в Японії є:*
 - А - президент;
 - Б - монарх;
 - В - імператор;
 - Г - держава.
- 6. Чим відрізняється конституційний статус глави держави в Японії і Великобританії? Зобразіть відмінні риси схематично.*
- 7. Правлячого імператора Японії звать:*
 - А – Хірохіто;
 - Б – Акіхіто;
 - В – Фуміхіто;
 - Г – Нарухіто.
- 8. Активним виборчим правом володіють:*
 - А – японці, які досягли 20-річного віку, які прожили у виборчому окрузі не менше 3-ох місяців і внесені до списку виборців;
 - Б – всі японці, які досягли 18 років;
 - В – всі японці, які досягли 18 років, які прожили у виборчому окрузі не менше 3-ох місяців і внесені до списку виборців;
 - Г – всі японці, які досягли 21 року.
- 9. Право бути обраними до Палати мають японські громадяни:*
 - А – 18 років;
 - Б – 20 років;
 - В – 25 років;
 - Г – старше 25 років.

10. Судову систему Японії очолює:

А - 50 окружних судів;

Б - 8 вищих судів;

В - Верховний суд;

Г - все вище перелічене.

11. Складіть порівняльну таблицю «Повноваження глав держав», яка дозволить Вам більш ґрунтовно з'ясувати особливості правового статусу імператора Японії як глави держави.

№	Повноваження	Японія	Великобританія	США	ФРН	Франція
1.	Представницькі повноваження					
2.	Нормотворча діяльність					
3.	Міжнародні відносини					
4.	Установчі повноваження					
5.	Повноваження щодо правового статусу особи					
6.	Надзвичайні повноваження					
7.	Повноваження у сфері національної безпеки					

2.3. Блок задач

Задача № 1

Конституційний суд у парламентарній республіці (Угорщини, Німеччини, Італії і ін.) визнав акт уряду таким, що суперечить конституції.

Який статус такого акта, що робити з ним далі, і як можуть діяти парламент і уряд у такій ситуації, маючи на увазі, що в парламентарній республіці парламент контролює уряд?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 2

Штат Флорида прийняв закон про введення 30-доларової купюри із зображення 33-го Президента США Гаррі Трумена.

Чи може даний закон вступити в силу?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 3

Використовуючи дослід організації влади в зарубіжних країнах, підготуйте пропозиції щодо вдосконалення змісту форм правління Української держави в вигляді "мініпроекту" Закону України "Про внесення змін у Конституцію України".

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 4

Ви вже вивчили предмет "Конституційне право Зарубіжних Країн" і склали з нього іспит. До Вас звернувся студент-заочник із проханням проконсультувати його з питання, яке він недостатньо зрозумів, вивчаючи його самостійно за підручником, а саме, що таке "гнучка", "жорстка", "змішана" конституції.

Допоможіть студенту-заочнику.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 5

Залежно від порядку і складності внесення змін і доповнень усі конституції прийнято поділяти на гнучкі, жорсткі, змішані.

Як Ви вважаєте, до якого типу можна віднести Конституцію США?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 6

Проаналізувавши окремі положення Конституції Росії, визначте, які соціальні функції Конституції втілені в них:

- Росії суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава;
- носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Росії є народ;
- держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної,

мовної та релігійної само бутності всіх корінних народів і національних меншин Росії;

г) земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території Росії, природні ресурси її континентального шельфу є об'єктами права власності українського народу;

д) кожен має право на свободу світогляду і віросповідання;

е) кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 7

На одному із засідань гуртка з конституційного права виникла суперечка з приводу розуміння юридичних властивостей конституції. Одні студенти стверджували, що юридичні властивості конституції такі ж, як і будь-якого правового документа, інші доказували, що юридичні властивості конституції - це її ознаки як основного закону держави.

Яка Ваша позиція з цього питання?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 8

Португальська Конституція 1976 р., зокрема, свідчить: «Соціально-економічна організація ґрунтується на наступних принципах:.. усупільнення засобів виробництва і земель, а також природних ресурсів відповідно до суспільних інтересів... демократичне планування економіки... захист кооперативної і суспільної власності на засоби виробництва... демократичне планування економіки... захист кооперативної і суспільної власності на засоби виробництва... демократична участь трудящих». «Забезпечується ефективна участь трудящих в управлінні підприємствами державного сектора». «Держава... в першу чергу зобов'язано... сприяти зростанню економічного і соціального добробуту... особливо якнайменше забезпечених класів».

Чи є така конституція конституцією соціалістичного типу? **А** — так, **Б** — ні.

Поясніть, чому.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 9

Студент М. Бас заявив, що розходження між фактичною і юридичною конституціями можливе лише у країнах із тоталітарним режимом і що це розходження зовсім не властиве для демократичних країн.

Визначте своє ставлення до цього питання, підтвердіть його прикладами.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 10

На одному з семінарських занять з конституційного права студент К. Зарубов заявив, що він, порівнявши конституцію з іншими правовими актами, прийшов до висновку, що вони мало чим відрізняються один від одного.

Студент В. Собко заперечив йому і навів цілий ряд рис, які властиві саме конституції.

Яка Ваша позиція з цього питання?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 11

Відомо, що системотворча функція конституції полягає у тому, що вона забезпечує цілісність і збалансованість правової системи, її динамізм і стабільність, визначає принципові вимоги щодо призначення, змісту та методів галузей права, окреслює єдині засади правотворчості і застосування права, законності та правопорядку, є своєрідним нормативним орієнтиром.

Проілюструйте цю функцію конституційна прикладах.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 12

Під час проведення референдуму про внесення змін до Конституції Македонії, загальна кількість виборців складала менше половини від загального виборчого корпусу. За результатом підрахування голосів більшість виборців підтримали пропозицію.

Чи буде дана конституційна поправка схвалена на референдумі?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 13

Громадянина Литви за вчинений злочин було засуджено до виправних робіт. Він вирішив оскаржити дії суду, посилаючись на те, що Конституцією Литви заборонена примусова праця.

Вирішіть ситуацію відповідно до чинного законодавства Литви.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 14

Клаус Шульц стверджує, що діями підприємства “Мерседес” було порушено його права. Адміністрація підприємства не прийняла його на роботу й аргументувала це тим, що його віросповідання та світогляд не відповідають встановленим на підприємстві вимогам.

Оцініть дії адміністрації.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 15

Омбудсман (парламентський комісар) по рівноправності мов в Канаді прийняв ухвалу про накладення штрафу на мера р. Рівний (провінція Квебек), який видавав розпорядження, що стосуються громадян, тільки англійською або французькою мовами, хоча в провінції встановлена рівноправність цих мов.

Чи правильно вчинив омбудсман?

А — правильно; Б — неправильно.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 15

Особа, що має громадянство Польщі, Канади і Перу (множинне громадянство), висунута кандидатом на посаду президента Польщі. Особа відповідає всім умовам, що пред'являються до кандидата в президенти. Такий кандидат: **А** — має право балотуватися; **Б** — не має такого права; **В** — не повинен бути зареєстрований як кандидат; **Г** — повинен бути зареєстрований, але у разі обрання президентом Польщі відмовитися від іншого громадянства.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 16

Громадянин А. через політичні переслідування у своїй державі емігрував до Болгарії. Там він попросив політичного притулку на невизначений термін. З цього приводу йому необхідно ознайомитись зі статусом політемігранта в цій країні.

Якими основними правами та обов'язками наділяються політемігранти в Болгарії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 17

Громадяни Італії вирішили провести демонстрацію з приводу захисту їхніх громадянських прав. Жодних попередніх повідомлень чи сповіщень до органів влади вони не подавали.

Чи правильно вчинили громадяни (Чи має право така демонстрація бути проведеною)?

Як Основний закон Італії трактує дану ситуацію?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 18

Громадянин Франції не задоволений рішенням суду першої інстанції. На його думку, суд призначив як покарання надмірно високу суму штрафу за порушення громадського порядку. Громадянин вважає, що рішення суду чинить замах на його конституційне право власності. Він звертається: **А** — до апеляційного суду; **Б** — до касаційного суду; **В** — до Європейського Суду з прав людини; **Г** — до Конституційної ради (вона розглядає скарги громадян на порушення прав людини).

Які дії громадянина правомірні?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 19

У сім'ї, членами якої є громадянин Естонії та громадянка Франції, народилася дитина. Сім'я проживає на території Естонії, де і була народжена дитина.

Чи має право новонароджена дитина набути громадянства Естонії за народженням (Чи відбудеться процес філіації)?

Який принцип застосовується при визначенні громадянства новонародженого?
Як в Конституції Естонії відображене дане питання?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 20

18-річний громадянин Нової Зеландії виявив бажання вийти із громадянства даної держави, зробивши заяву до Виконавчої ради про відмову від свого громадянства.

Чи легітимними є дії хлопця?

Яким чином дане питання знаходить своє відображення в законодавстві Нової Зеландії?

Які країни застосовують схожу практику виходу з громадянства?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 21

30 листопада 2010 року (Російська Федерація) на підприємстві «Wooden table» відбувся страйк робітників за ініціативою працівника М. Внаслідок цього працівників даного підприємства притягнули до юридичної відповідальності.

Чи є правомірним прагнення даних робітників до відповідальності?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 22

В сучасному світі поряд з правом на життя виділяють право особи на смерть (евтаназію).

Який зміст поняття «евтаназія»?

Як Ви ставитесь до даного права особи?

Як на законодавчому рівні закріплене це право в США, Нідерландах, Швейцарії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 23

Громадянка Швейцарії вийшла заміж за громадянина Великобританії. Разом з ним проживає на території Великобританії. У них народилася дитина.

Чи має право новонароджена дитина набути громадянства Великобританії за народженням?

Яким способом дитина набуде громадянства Великобританії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 24

Громадянин США українського походження N, звернувся до комісії з питань громадянства при Президенті України з проханням прийняти його до громадянства України.

Якими нормативними актами необхідно керуватися при вирішенні даного питання?

За яких умов громадянину США може бути надано громадянство України?

Який порядок вирішення цього питання?

Які державні органи України будуть вирішувати дане питання?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 25

Громадянин Німеччини N, перебуваючи на борту туристичного лайнера, що пришвартовувався в одеському порту, скоїв ряд хуліганських дій, що в Україні кваліфікуються як злочин.

Дайте юридичний аналіз викладеного факту.

Чи підлягає він кримінальній відповідальності за законодавством України?

Яку відповідальність буде нести громадянин Німеччини N.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 26

Особа без громадянства N, знаходячись на території України 5 років, порушила клопотання про набуття громадянства України. Разом з нею проживає її дитина 14 років, також особа без громадянства.

Як вирішити зазначену справу?

До компетенції якого органу належить вирішення даного питання?

До якого органу особа N повинна була подати заяву про набуття громадянства України?

Як вирішується питання про громадянство дитини?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 27

Громадянин України N, одружився на громадянці Німеччини. Разом з нею проживає на території України 2 роки. Дружина вирішила стати громадянкою України.

В який орган повинна вона звернутися для набуття громадянства України?

Яка процедура вирішення даного питання?

Які умови вона має виконати, щоб отримати громадянство України?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 28

Громадянка Іспанії вийшла заміж за підданого Великобританії, і проживає у шлюбі 3 роки, вона бажає отримати підданства Великобританії

Які умови отримання підданства Великобританії?

Чи зменшиться ценз осілості для громадянки Іспанії?

Яким способом громадянка Іспанії набуде підданства Великобританії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 29

Громадянин Швеції Андерс Юрберг отримав дозвіл на тимчасове проживання в РФ, зареєструвався за адресою, яка була зазначена при подачі документів. На протязі року з моменту в'їзду в Росію (як і вимагається) він став на податковий

облік за місцем тимчасового проживання і через рік після отримання дозволу на тимчасове проживання підтвердив своє проживання на території РФ. Після цього він подав заяву для отримання посвідки на постійне проживання (документ, що підтверджує право іноземця чи особи без громадянства на постійне проживання).

Через 2 роки він звернувся до Федеральної міграційної служби РФ із заявою про прийом у громадянство РФ. Йому було відмовлено у клопотанні.

Чому було відмовлено у клопотанні?

Чи є відмова законною?

Дії якої сторони (громадянина Швеції чи ФМС РФ) вважаються такими, що не відповідають закону?

Якщо громадянина Швеції, то яких саме умов він не дотримався і чому уповноважений орган відмовив йому у клопотанні?

Якщо порушення законодавства було з боку ФМС РФ, то яке саме порушення наявне в діях уповноваженого органу?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 30

Цюріхська клініка Dignitas, яка давно спеціалізується на евтаназії для тяжкохворих пацієнтів, вперше погодилася допомогти добровільно піти з життя абсолютно здоровій людині.

Жінка з Канади, ім'я і вік якої не розголошуються, попросила медиків безболісно відправити її на той світ. Чоловік канадки страждає невиліковною недугою і жінка хотіла б піти з життя разом з ним. Починаючи з 1992 року, близько ста важкохворих британців за допомогою своїх родичів пішли з життя у спеціальній клініці, де така практика дозволена.

Чи має право клініка Dignitas задовольнити прохання жінки?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 31

Йенс Кейсі, який народився в США, проте 25 останніх років прожив у Фінляндії та має громадянство останньої, має намір балотуватися в президенти Фінляндії.

Чи може він здійснити свій намір?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 32

Громадянка Японії була одружена з громадянином США і протягом 2 років проживала на території Сполучених Штатів, після чого її чоловік загинув в Іраку під час проведення воєнних дій.

Чи має право жінка отримати громадянство США?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 33

У складній внутрішньополітичній обстановці парламент республіки Калазія прийняв закон, що встановлює, що надалі реєструватимуться тільки партії, що заявляють про свою прихильність ідеології «месавама» (духовне самовдосконалення), але всі раніше зареєстровані партії продовжують діяти. Закон оскаржений в Конституційний суд. Суд ухвалив: **А** — закон суперечить ст. 5 Конституції про ідеологічний плюралізм; **Б** — закон відповідає положенням конституції про заборону пропаганди національної, соціальної і духовної ворожнечі; **В** — закон конституційний, оскільки не порушує свободу створення партій, а говорить лише про реєстрацію; **Г** — закон не порушує принцип ідеологічного плюралізму, але порушує встановлену конституцією рівноправність партій.

Яка відповідь правильна?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 34

Які положення зарубіжних конституцій представляються вам такими, що суперечать загальнолюдським цінностям: **А** — особливий захист трудящих (Італія і ін.); **Б** — провідна роль робочого класу в суспільстві і державі (Китай і ін.); **В** — державна власність — вища форма власності (В'єтнам і ін.); **Г** — політична роль армії (Індонезія і ін.); **Д** — принцип соціальної справедливості (Бразилія і ін.); **Е** — іслам — державна релігія (Саудівська Аравія і ін.).

Яка відповідь правильна?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 35

Місцева дорога і ділянка землі в комуні (громаді) Сен-Флоранс є муніципальною власністю. Рада комуні і мер ухвалили сумісне рішення продати частину дороги і частину землі (дорога проходить по цій частині земельної ділянки), щоб на ці гроші побудувати нову школу замість тієї, що руйнувалася. Земельна ділянка належить комуні на праві приватної власності, дорога — публічної власності. Рішення: **А** — правильне; **Б** — неправильне; **В** — можна продати частину землі; **Г** — можна продати частину дороги; **Д** — вони не мають права нічого продавати.

Яка відповідь правильна?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 36

В умовах гострих суперечностей між партійними фракціями в парламенті блоковане ухвалення термінових законів про щорічний бюджет (**А**), про

надзвичайне положення (**Б**), про зниження податків (**В**). У цих умовах велика група депутатів пропонує прийняти ці закони шляхом референдуму, а разом також прийняти на референдумі закон про дострокове припинення повноважень президента (**Г**) і парламенту (**Д**), щоб провести нові вибори й уникнути розстановки політичних сил тупикової ситуації, що склалася в результаті. Одночасно пропонується прийняти на референдумі закон про порядок виборів представницьких органів (**Е**) і про новий адміністративно-територіальний розподіл країни (**Ж**).

Які закони не можна прийняти на референдумі?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 37

Група медичних працівників створила організацію «Вилікуємо будь-кого» і просить зареєструвати її як політичну партію. У її програмному документі, направленому реєстратору, вказано, що головна мета партії — об'єднання медичних працівників для підвищення їх кваліфікації, обміну досвідом, поліпшення медичного обслуговування. Разом з тим йдеться, що партія не відмовляється від критики уряду і вимагатиме збільшення бюджетних асигнувань на медичне обслуговування. Усі документи оформлені правильно. Реєстратор у реєстрації відмовив. Він вчинив: **А** — правильно; **Б** — неправильно. Поясніть, чому.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 38

Працівники державного підприємства «За новий шлях» після роботи в кімнаті відпочинку почали збори з метою створення нової політичної партії «Заповітні рубежі» і її місцевого відділення на підприємстві. Проте директор підприємства зажадав збори закрити, заявивши, що потрібно було його повідомити про збори наперед. Він вчинив: **А** — правильно; **Б** — неправильно; **В** — правильно, але його аргумент неправильний.

Який аргумент міг бути наведений?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 39

Президент Франції в умовах масових суспільних безладів, застосовуючи виняткові повноваження відповідно до ст. 16 Конституції, оголосив надзвичайне положення в департаменті Пуат'є. Префект (представник держави, що відповідає за дотримання громадського порядку) має право: **А** — розпустити екстремістську партію «Рятуї вітчизну», що дестаблізує обстановку; **Б** — припинити її діяльність; **В** — заборонити партійні мітинги тільки цієї партії на відкритому повітрі; **Г** — заборонити всі збори політичних партій; **Д** — дозволити збори інших партій, але направляти на них представника поліції.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 40

У державі Міронезія одна з політичних партій вирішила створити будівельну фірму для забезпечення недорогим житлом членів партії. Орган, що реєструє партії, в усній формі попередив партію, що цього робити не можна, оскільки партіям не можна займатися підприємницькою діяльністю. Керівництво партії не згідно з цим, оскільки закон про партії дозволяє продаж і здачу в оренду нерухомого майна партій, а партія збирається продавати і здавати побудоване житло тільки її членам. Засоби ж будуть використані на реалізацію статутних задач партії (статутні задачі відповідають закону).

Як вирішити цей спір?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 41

У республіці Муравія відповідно до закону 50 громадян провели установчі збори і створили політичну партію. Закон установлює, що партія вважається створеною з часу ухвалення статуту і виборів керівного органу. Це зроблено. Керівники партії, посилаючись на Конституцію і закон про партії і свободу демонстрацій, організують демонстрацію. Але їм не затверджують маршрут, посилаючись на те, що необхідно одержати права юридичної особи.

Що це за права і як їх одержати?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 42

При обговоренні державного бюджету на 2006 р. в другому читанні в парламенті Італії фракція Ліберальної партії запропонувала ввести новий розділ в Законі про бюджет і виділити 10 тис. євро на підтримку діяльності політичних партій (А). Демократична партія заявила, що ця сума дуже мала, і запропонувала збільшити її (Б). Християнські демократи виступили проти будь-якого виділення засобів, заявивши, що закон забороняє партіям одержувати фінансові кошти від державних і муніципальних установ (В). Республіканська партія заявила, що при ситуації, що склалася, це можна зробити тільки при обговоренні наступного щорічного бюджету (Г). Представники Союзу правих сил сказали, що цього не можна робити і наступного року: держава не може втручатися в діяльність партій.

Хто має рацію?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 43

Законодавчі збори землі Сабах — суб'єкта федерації в Республіці Османія — вирішили провести референдум про відновлення спадкоємності поста глави землі. Вони посилаються на традиції народу і його бажання, що дійсно

підтвержене консультативним референдумом (90 % висловилися за таке рішення). Уряд Османії вимагав відмінити референдум, але законодавчі збори його все ж таки провели, 93 % виборців підтримали пропозицію. Уряд заявляє про недійсність його результатів (А), законодавчі збори посилаються на закріплене в Конституції Османії право народу суб'єкта Федерації встановлювати свою організацію державної влади (Б).

Хто має рацію?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 44

Громадянин Італії, що проживав протягом місяця в комуні (громаді) Сен-Флоранс у Франції, яка, як і Італія, входить до складу Європейського Союзу, вирішив реєструватися як виборець на виборах ради комуни. Він вчинив: А — правильно; Б — неправильно; В — громадянину Італії потрібно реєструватися в додатковому списку в день виборів.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 45

Найбільше профспілкове об'єднання АФТ-КПП на своєму з'їзді висунуло п'ять кандидатів в палату представників Конгресу США. Вони не були включені у виборчі бюлетені по відповідних одномандатних округах. Це рішення виборчих органів: А — правильно; Б — неправильно.

Поясніть, чому.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 46

Виборчий округ штату Алабама звернувся до депутата А. (представника округу) з прохання надати додаткову фінансову підтримку на поточний рік.

Чи зобов'язаний депутат А. задовольнити дане прохання?

Чи передбачені негативні наслідки для депутата А у разі відмови?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 47

Громадянин Італії мав намір голосувати на парламентських виборах. Однак у день президентських виборів в нього з'явилися невідкладні справи і він написав довіреність на свій голос своїй дружині, скріплену його підписом.

Чи має право дружина голосувати ?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 48

Використовуючи метод дільників В. Д'Ондта, визначте кількість мандатів, які отримає кожна з п'яти партій (А, Б, В, Г, Д), якщо для розподілу між собою 8 мандатів вони набрали по виборчому округу відповідну кількість голосів:

Партії	А	Б	В	Г	Д
--------	---	---	---	---	---

Голоси	126000	94000	88000	65000	43000
--------	--------	-------	-------	-------	-------

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 49

Сім'я Сіверсів прийшла на виборчу дільницю, щоб проголосувати за кандидата у президенти Дж. Буша, але їм не дозволили, мотивуючи це тим, що вони негри, нащадки колишніх рабів.

Чи мали право відмовити у голосуванні?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 50

Профспілковий комітет англійського підприємства «Лендрокер» надіслав адміністрації підприємства лист, у якому повідомляє, що при проведенні таємного голосування 51 % працівників висловилися за страйк з вимогою підвищити заробітну платню на 6 % у місяць, і вони з наступного дня починають страйк (А). Аналогічне повідомлення послав адміністрації страйковий комітет італійського заводу «Фіал», сповіщаючи, що, оскільки, арбітражні переговори до угоди не призвели, через день починається страйк (Б). Профспілковий комітет французького державного підприємства «Сирена», також сповіщаючи про неуспіх переговорів, прислав попереджувальний лист, що страйк з вимогою скинення уряду, який не піклується про потреби «Сирени», почнеться, як і належить згідно із законом, через тиждень (В). Адміністрації всіх трьох підприємств подали позови до суду про визнання страйків незаконними.

Які позови суд задовольнив?

Ніякі — 0.

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 51

У державі Бутанія (А) законом введено обов'язкове голосування виборців (за неявку на вибори — штраф); у Венезії (Б) Конституція проголошує багатопартійність, але встановлює, що повинні бути не більше, як чотири партії, що представляють головні ідеологічні напрями; у Гаганії (В) вибори низових представницьких органів — прямі, а у вищестоящих адміністративно-територіальних одиницях і до парламенту — непрямі; у Деданії (Г) нижня палата обирається, а верхня призначається монархом, за порадою прем'єр-міністра; у Еланії (Д) у зв'язку з складним положенням країни парламент ухвалив не проводити виборів до зміни ситуації; у Жорданії (Е) конституція свідчить, що існує багатопартійність, партії створюються вільно, але керівництво громадськими об'єднаннями належить головній партії країни; у Зімнаве (Ж) прийнятий закон, що встановлює, що оскільки місцеве самоврядування виявилось неефективним, управляти на місцях будуть

посадовці, які призначаються тільки за узгодженням з громадськими об'єднаннями; у Ікерії (З) прийнятий закон, що назавжди позбавляє осуджених за державні злочини політичних прав; до Кебабе (І) парламенту ухвалив передати деякі судові функції з дрібних правопорушень виконавчим органам, оскільки в судах накопичилося невіршених справ на десятиліття.

У яких державах режим не може бути визнаний демократичним?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 52

Відповідно до законодавчого акту про вибори Коста-Ріки, передбачена мажоритарна система кваліфікованої більшості. Кандидат на посаду Президента А. набрав 38 % голосів виборців.

Чи буде це достатньою кількістю для вступу на пост Президента кандидата А.?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 53

Громадянин Америки прийшов на виборчу дільницю, щоб проголосувати за одного з кандидатів у президенти, але він помітив, що на виборчій дільниці відсутні кабінки для голосування. Йому пояснили, що голосування проводиться відкритим.

Чи є дані дії правомірними?

Які принципи виборчого права порушені?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 54

Кандидат в президенти М. (Російська Федерація) вирішив оскаржити дії одного з телеканалів. Згідно з його скаргою даний телеканал значно обмежив час його передвиборчої агітації в порівнянні з іншими кандидатами.

Чи буде задоволена скарга депутата М?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 55

На вимогу 50 депутатів Державних зборів Угорщини була висунута пропозиція про проведення референдуму з питань дострокового припинення повноважень президента.

Чи може бути висунуте дане питання на референдум?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 56

У султанаті Катан (А) конституція прийнята установчими зборами, монарх призначає прем'єр-міністра і міністрів на свій розсуд, але зазвичай з партії, що перемогла на виборах до парламенту. У королівстві Бубан (Б) монарх призначає прем'єр-міністра і за його уявленням міністрів. У обох країнах міністри несуть відповідальність перед монархом. У королівстві Ратан (В)

монарх видав декрет про призначення уряду, воно за традицією складається з членів партії, що перемогла на виборах в нижню палату парламенту.

Які монархії конституційні?

Які дуалістичні?

Які парламентарні?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 57

На заняттях серед студентів виникла дискусія. Деякі заявляють, що немає чистих форм демократичних режимів, якісь їх елементи спотворюються, тому виникають демократично-авторитарні і інші режими. Інші заперечують: є країни, режими яких можна кваліфікувати як приклади чистих різновидів.

Яка ваша точка зору і які приклади могли б ви назвати?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 58

При підготовці поправки до ст. 71 Конституції Федеральної Республіки Молоді як консультантів запросили відомих юристів — випускників юридичного факультету Інституту людей похилого віку. Думки консультантів розійшлися з питання про предмети відання федерації і її суб'єктів. Деякі пропонували ст. 71 конституції формулювати таким чином: **А** — виняткові повноваження — це, зокрема, оборона, закордонні справи, зв'язок, правоохоронна діяльність, податки; сумісна компетенція — ухвалення федеральної конституції, авіатранспорт; виняткова компетенція суб'єктів — захист прав і свобод громадян, регулювання питань праці і т.д.; **Б** — виняткова компетенція федерації — рішення питань про злочини і покарання, земля, грошова емісія і ін., сумісна — природокористування, охорона державного кордону і ін., виняткова компетенція суб'єктів — податки, і ін.; **В** — виняткова компетенція федерації — ухвалення федеральної конституції, оборона, закордонні справи, трубопровідний транспорт (нафта, газ і ін.) і т. д., сумісна — основні права людини і громадянина, земля, федеральні податки, судовий устрій і ін., виняткова компетенція суб'єктів — охорона пам'ятників історії і культури, кадри прокурорських працівників, заходи по боротьбі з катастрофами і стихійними бідами і т.д.

Які пропозиції правильні?

Усі неправильні — 0.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 59

Імператор Японії отримав від свого гостя - короля Швеції - автомобіль "Вольво" як подарунок. Парламент Японії наклав вето на дії імператора.

Чи має право парламент втручатись в дії імператора?

Відповідь обґрунтуйте використовуючи конституційне законодавство Японії.

Задача № 60

Вище-президент США заміняв Президента на його посту один рік і 11 місяців. Після цього він був обраний Президентом США. Після закінчення терміну президентства він знову висунув свою кандидатуру на пост Президента США. Це було оскаржено, тому що він вже третій раз претендував на президентство. Оцініть дану ситуацію, використовуючи конституційне законодавство США.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 61

У парламентарній монархії Уругванії король використовував право вето відносно закону про вільного студента. Вето не застосовувалося 300 років. Парламент звернувся до конституційного суду, стверджуючи, що монарх втратив право вето. Відповідь суду: **А** — застосування вето неправильне; **Б** — застосування вето можливе; **В** — право вето існує, але не повинно застосовуватися.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 62

Михайло Верба 30 років назад переїхав до США. 10 років назад внаслідок натуралізації він набув громадянство США. Зараз, маючи достатньо капіталу, він збирається балотуватися на пост глави держави.

Чи має право він це зробити?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 63

Санкціонований Президентом закон був промультгований у встановлений строк в неофіційному виданні “Special news”.

Чи можна вважати опублікований закон таким, що набрав чинності?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 64

Конгрес США прийняв біль про Особисті права громадян. Президент наклав суспензивне вето протягом встановленого законом часу. Представницький орган не зміг подолати вето, оскільки протягом 10-денного терміну закінчилася сесія Конгресу.

Чи буде вважатися такий законопроект відхиленим?

Чи встановлена у такому випадку інша можливість подолання вето?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 65

Президент США отримав біль для його санкціонування за 5 днів до закінчення сесії Конгресу. Протягом цього терміну глава держави не підписав закон, але й не застосував вето.

Чи буде такий закон вважатись прийнятим і чому?

Як можна назвати дане вето?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 66

Президент Російської Федерації запровадив своїм указом надзвичайний стан на території всієї держави.

Чи потрібна на це згода Ради Федерації?

За яких умов указ може бути визнано недійсним?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 67

Громадянин К. став громадянином США внаслідок натуралізації в 1995 році.

В 2012 році він висунув свою кандидатуру на посаду президента США.

Чи може громадянин К. бути обраним на посаду президента?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 68

На виборах президента Італії переміг кандидат Х, якому на момент виборів було 45 років.

Чи відповідає вік обраного президента вимогам італійського законодавства?

Чи є законним обрання даної особи на пост глави держави Італії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 69

Для шкільних учителів у монархії Урутанії введена декретом монарха шкільна форма з погонами. Введені звання: старший учитель, учитель, молодший учитель, вихователь. У результаті цього вони віднесені до: **А** — класифікованої державної служби; **Б** — некласифікованої державної служби.

Яка відповідь правильна?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 70

Особа, що має три громадянства — польське, канадське і перуанське, балотувалася на законних підставах на пост президента Польщі, але не була обрана. Новий президент призначив цю особу на посаду заступника секретаря Ради безпеки. Дана особа: **А** — могла балотуватися; **Б** — ні. Призначення: **В** — правомірне; **Г** — неправомірне.

Яка відповідь правильна?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 71

У парламентарно-президентській республіці Кабана на посаду глави держави висунутий громадянин, що має також громадянство сусідньої дружньої

держави — монархії Бабана. Громадянин відповідає вимогам до кандидата, але виборча комісія його не зареєструвала. Це: **А** - вірно; **Б** - невірно.

Яка відповідь правильна?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 72

Конгресмен Біллі Бон, під час сесії Конгресу обіймав іншу державну посаду.

Чи мав він право це робити?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 73

На засіданні парламенту Латвії депутат Раймонд Паулос образив іншого депутата назвавши його войовничим консерватором, що являється наклепом, так як ображений депутат займає лібералістські позиції.

Чи буде нести депутат відповідальність за образу та наклеп?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 74

Поліцейський патруль с. Небесний затримав депутата парламенту, коли той бив громадянина, який, за твердженнями депутата, що підтвердили присутні, напав на депутата і вирвав у нього з рук грошову купюру. Депутат відмовився пройти з патрулем у відділення міліції, показавши депутатське посвідчення. Поліцейські вибачилися і пішли. Патруль вчинив: **А** — правильно; **Б** — неправильно.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 75

Депутат парламенту з відома постійної комісії із питань державної власності орендував державний стадіон Піщаний, що довго був порожнім. За оренду депутат платить щорічно 150 тис. динарів. Стадіон, що був банкрутом, став приносити дохід до скарбниці. Прокуратура опротестувала договір оренди унаслідок заниженого розміру орендної платні: **А** — прокуратура вчинила правильно; **Б** — неправильно; **В** — підстави протесту прокуратури правильні; **Г** — неправильні.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 76

Парламент Італії планує ухвалити акт щодо одержавлення всієї культурної спадщини автономної області Сицилії.

Чи має право Парламент ухвалити цей акт?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 77

Парламент Японії ніяк не міг провести засідання 15.11.2012 р. Нарешті було зібрано 1/5 членів Палати представників та 1/4 Палати радників.

Чи зможе нарешті Парламент розпочати засідання?

Якою нормою це регулюється?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 78

В парламенті Польщі було створено сім фракцій. Депутат С. не приєднався до жодної з них.

Чи може депутат С. здійснювати свої повноваження в такому випадку?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 79

Під час прийняття закону про освіту депутат Ф. утримався від голосування.

Чи є це підставою для притягнення депутата Ф. до юридичної відповідальності?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 80

Депутата Національної асамблеї Франції було затримано на місці вчинення злочину. Під час сварки депутат М. вбив ножем громадянина У. Прибувши на місце злочину, правоохоронні органи виявили деп. Ф із знаряддями вбивства.

Чи потрібна згода Національної асамблеї на притягнення депутата до кримінальної відповідальності?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 81

Голова Федеральних зборів (Росія) висунув пропозицію щодо застосування спрощеної процедури прийняття бюджетного закону.

Чи є доцільним нехтування процедури звичного розгляду бюджетного закону?

Чи є можливою спрощена процедура прийняття бюджетного закону?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 82

До апарату Конгресу США надійшов законопроект, ініційований громадянином Дж., та підтриманий 2 млн. підписів зацікавлених громадян.

Чи може бути такий законопроект внесений для розгляду Конгресу?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 83

При розгляді справи про корупційну діяльність депутата М., була утворена слідча комісія. З'ясувавши усі обставини справи та подавши обґрунтований звіт до Генеральних кортесів, дана комісія виконала поставлені перед нею завдання.

Чи є правомірним продовження строку даної комісії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 84

Під час дебатів Сейму (Литва) депутат Л. порушив правила депутатської етики, принизивши гідність депутата С.

Чи нестиме депутат Л. відповідальність у такому випадку?

Якщо так, то у якому вигляді?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 85

Під час голосування за законопроект в Скупщині (Словенія) кількість депутатів складала 44 чол.

Чи буде це достатнім кворумом для прийняття закону?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 86

У Риксдазі Швеції було створено 5 фракцій. Депутат М. не приєднався до жодної із них.

Чи має право депутат М. здійснювати свої повноваження у такому випадку?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 87

Під час засідання японського Парламенту була висунута пропозиція про усунення зі складу палати депутата С. за неодноразові порушення дисципліни під час пленарних засідань. Дана ініціатива була підтримана більшістю присутніх.

Чи може депутат С. бути позбавлений депутатського мандату?

Якщо – так, то у яких випадках?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 88

Кандидат в депутати Шнайдер від Партії Червоних Німеччини законно отримав мандат за результатами парламентських виборів. Через деякий час дану партію було визнано неконституційною.

Чи зберігається за депутатом Шнайдером його мандат?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 89

Під час парламентських виборів у Франції, де Виборчим Кодексом (Книга I, частина II) закріплена мажоритарна виборча система абсолютної більшості, кандидат Н. отримав 50 % голосів виборців.

Чи вважається він обраним на посаду?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 90

Депутат парламенту Швеції К. вчинив злочин і був заарештований без згоди парламенту. Правоохоронець аргументував це тим, що дії депутата кваліфіковані як злочин, за вчинення якого санкція статті передбачає позбавлення волі від 3 до 5 років.

Чи правомірні дії правоохоронця?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 91

I. Під час засідання Палати громад у Великобританії одним із депутатів була порушена парламентська дисципліна. Словесний двобій двох депутатів завершився тим, що один із них розпочав бійку на робочому місці. Цього депутата позбавили права брати участь у засіданнях Палати на 5 днів.

II. У Франції під час виступу одного з депутатів з його вуст пролунали заклики до насилля. За це на нього була накладена санкція у вигляді заборони виступів.

I, II. Застосування якої санкції впливає із цієї заборони?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 92

Конституція Чехії не передбачає саморозпуску парламенту. Коли виникла така необхідність, нижня палата парламенту ухвалила так званий «конституційний закон», яким скоротила свій термін повноважень. Один із депутатів оскаржив цей закон як такий, що порушує його право добути термін до кінця.

Конституційний суд скасував цей закон про скорочення терміну повноважень нижньої палати парламенту.

Чому закон був скасований Конституційним судом?

Чи саморозпускався парламент Чехії до цього?

В яких державах здійснювалась процедура саморозпуску парламенту?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 93

Для забезпечення оперативного вирішення питань у Палаті громад Великобританії було згорнуто дебати за часом.

Для розгляду і вирішення питань було відведено тільки 3 години.

Чи є законним такий метод економії часу?

Якщо так, то як він називається?

Які ще процесуальні засоби для забезпечення оперативного вирішення питань у Палаті громад застосовуються у Великобританії?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 94

Підписаний президентом Російської Федерації закон «Про державне управління» був промудований протягом 15 днів у неофіційному виданні «Amazing people».

Чи можна даний закон вважати таким, що набрав чинності?
Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 95

Голова уряду Греції вирішив розпустити одну з партій країни, аргументуючи невідповідністю внутрішньої організації партії демократичним принципам.

Чи буде дана партія розпущена?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 96

Уряд Румунії не зміг втілити в життя свою економічну програму з приводу збільшення ВВП. До нових президентських виборів залишилось 57 днів.

Чи має в такому випадку право Президент дестроково розпустити уряд у зв'язку з невиконанням економічної програми?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 97

Під час «години питань» в нижній палаті парламенту в парламентарній монархії міністру поставлене питання депутатом. Як і вимагається, питання було наперед повідомлене у письмовій формі через голову палати. Міністр відмовився відповісти, заявивши: **А** — підготовка відповіді коштує дуже дорого, потрібні професійні оплачувані консультації; **Б** — питання має особистий характер; **В** — питання відноситься до організації судових органів, що розголошувати не можна; **Г** — питання відноситься до тасмниць державного бюджету.

Яке посилення правильне?

Чи всі – невірні?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 98

Президент США, Барак Обама подав до Конгресу на посаду в уряді кандидатуру Джона М. Сенат схвалив цю кандидатуру абсолютною більшістю. Джон не є громадянином за народженням США, а набув його, коли 4-річним переїхав до батька-американця в Сполучені Штати Америки.

Чи було законним призначення Джона?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 99

Уряд (Державна рада) Китаю формується Всекитайськими Зборами Народних Представників (ВЗНП) і відповідальний перед ним. Голова республіки (глава держави) також обирається ВЗНП. Конституція встановлює, що вся влада, належить народу, народ здійснює владу через ВЗНП і місцеві збори народних представників різних ступенів, які також обираються або громадянами

безпосередньо (низовий ступінь), або нижчестоячими зборами народних представників. Конституція встановлює також, що Китайська Народна Республіка — соціалістична держава демократичної диктатури народу. У Китаї існує декілька партій. Конституція встановлює, що керівною силою суспільства і держави є Комуністична партія. Вибори, діяльність уряду, всіх органів держави здійснюються відповідно до вказівок її центральних і місцевих органів. У Італії, Японії і багатьох інших країнах партія (коаліція партій), що перемогла на виборах до парламенту, також визначає політику держави. Китай: **А** — демократична соціалістична республіка; **Б** — парламентарна соціалістична республіка; **В** — авторитарна республіка; **Г** — тоталітарна соціалістична республіка.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 100

У парламентарній республіці Деданії парламент прийняв ухвалу, що уповноважує уряд врегулювати (прийняти спеціальну ухвалу) порядок комплектування служби охорони лісів. Уряд прийняв декрет про комплектування лісопаркової і протипожежної охорони і для контролю за субсидіарним (зокрема делегованим) законодавством представив декрет в конституційний суд. Уряд вчинив: **А** — правильно; **Б** — неправильно; **В** — правильно, але декрет потрібно було представити до парламенту.

Який із варіантів є правильним на Вашу думку?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 101

У президентській республіці Катан нижня палата парламенту виразила недовіру уряду, очолюваному президентом держави, а верхня підтримує уряд, вимагаючи тільки відставки президента. Президент вважає, що потрібно звільнити уряд, але він повинен залишатися на своєму посту.

Як бути?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 102

Суддя місцевого загального суду (Італія) був звільнений Вищою Радою Магістратури Італії з посади у віці 65 років, вказаною підставою звільнення був вік судді.

Чи правомірне рішення в даному випадку?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 103

При конкурсному відборі на посаду судді Конституційного суду Російської Федерації громадянин Л. висунув свою кандидатуру. В анкеті даний кандидат

зазначив, що володіє вищою кваліфікацією в галузі права. При перевірці поданих цим громадянином відомостей, дана інформація виявилась недостовірною.

Чи може даний громадянин Л. пройти конкурсний відбір?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 104

Суддя російського місцевого суду В. був звільнений з посади у зв'язку з тим, що суміщав посаду судді із посадою юридичного консультанта місцевого підприємства.

Чи правомірно звільнено суддю?

Чому?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 97

Президент США прийняв рішення про призначити А. суддею федерального суду. А. відповідає усім вимогам які ставляться до претендентів на зайняття посади судді.

Яким актом має оформлюватись таке призначення?

Чи потребує такий документ згоди іншого органу, якщо так, то якого саме?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 105

Суддею одного з апеляційних судів Франції А. було винесено рішення по кримінальній справі, яку він розглядав як суд першої інстанції. Однак прокурор, який брав участь у засіданні оцінив дане рішення суду, як несправедливе та недоцільне. І в особистому порядку звернувся до судді апеляційного суду та висловив йому власну думку, критикуючи діяльність та рішення судді. Більш того, прокурор пригрозив судді про звернення до вищих судових органів, щодо компетентності самого судді.

Чи правомірні дії прокурора?

Чи порушується у даному випадку правовий статус судді?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 106

15-го липня відбувся суд про стягнення аліментів з колишнього чоловіка громадянки Росії А. Отримавши рішення суду, вона виявила, що у ньому відсутні дані нею показання в суді. І відповідно рішення прийняте по справі не відповідає дійсності.

Чи може громадянка А. притягнути суддю до відповідальності за спотворення фактів та винесе ним рішення?

Якщо ж вона цього зробити не може, то які подальші дії їй слід вжити?

Чи можливо якимось чином оскаржити рішення суду?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 107

Суддя суду вищої інстанції Великобританії був звільнений з посади судді. Дане рішення було обґрунтоване тим, що суддя досяг 72 років, відповідно підстава звільнення – досягнення пенсійного віку.

Чи є дана умова підставою для звільнення судді?

Чи не було порушено чинного законодавства Великобританії?

Чи може суддя оскаржити дане звільнення?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 108

Відбувається відбір кандидатів на посаду судді Федерального конституційного суду Німеччини. Із двох претендентів обоє досягли 40-річного віку, мають юридичну освіту, володіють правом бути обраними до Бундестагу та успішно склали кваліфікаційний іспит. Тобто відповідають усім вимогам, які перевіряються при відборі кандидатів на дану посаду.

Як у даному випадку вирішити, який з кандидатів повинен зайняти посаду судді?

Чи існують певні критерії, які полегшують доступ до зайняття посади судді?

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 109

Верховний суд США прийняв правила щодо здійснення судочинства. Аналогічно вчинив Верховний суд Індії. Хто вчинив правильно? А — обидва правильно; Б — обидва неправильно.

Обґрунтувати відповідь.

Задача № 110

Громадянин не задоволений рішенням Конституційного суду з питання про його право на свободу слова. Куди він може звернутися: А — до парламенту; Б — до президента; В — в Європейський Суд з прав людини; Г — в Раду Безпеки ООН;

Д — в Комісію з прав людини ООН.

Обґрунтувати відповідь.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

- Конституции государств Европейского Союза. Под общ. ред. Л.А.Окунькова. М.: Издательская группа ИНФРА·М-НОРМА, 1997. 816 с.
- Конституции зарубежных государств. Учебное пособие. М.: БЕК, 1996. 432 с.
- Конституції нових держав Європи та Азії. Упоряд. С.Головатий. К.: Укр. правн. фундація. Вид-во "Право", 1996. 544 с.
- Международная защита прав и свобод человека. Сборник документов. Сост. и вступ. ст.: Мелков Г.М. М.: Юрид. лит., 1990. 672 с.
- Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. 2-е изд. М.: Манускрипт, 1997. 672 с.

Обов'язкова

- Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учеб. для студ. вузов, обучающихся по направлению подгот. и спец. "Юриспруденция". М.: ТК Велби; Проспект, 2007. 548 с.
- Алебастрова И.А. Конституционное право зарубежных стран: Краткий курс лекций. М.: Юрайт, 2004. 264 с.
- Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. М.: ИНФРА-М; ИД "ФОРУМ", 2000. 488 с.
- Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран: учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. 021100 "Юриспруденция". М.: Юристъ, 2005. 666 с.
- Баглай М.В. Конституционное право зарубежных стран: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. "Юриспруденция". М.В. Баглай, Г.В. Бобылев, Ю.Е. Карлов [и др.]; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2008. XII, 1043 с.
- Бостан С.К. Державне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. С.К. Бостан, С.М.Тимченко. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 504 с.
- Волошук О.Т., Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: навчально-методичний комплекс. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора А.З. Георгіци. Чернівці: ЧНУ, 2010. 224 с.
- Волошук О.Т., Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці: Технодрук, 2012. 272 с.
- Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2000. 426 с.
- Георгіца А.З. Конституційно-правові інститути зарубіжних країн. Чернівці: Рута, 1994. 138 с.
- Григонис Э.П., Григонис В.П. Конституционное право зарубежных стран. Курс лекций. СПб.: Питер, 2002. 416 с.
- Державне право зарубіжних країн (у схемах): навч. посіб. Б.В. Калиновський, О.Я. Лапка, Н.Я. Лапка [и др.]; Нац. акад. внутр. справ. К.: КНТ, 2012. 526 с.

Державне право зарубіжних країн. Загальна частина: навч. посіб. Ю.М. Коломієць; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010. 211 с.

Державне право зарубіжних країн. Особлива частина: навч. посіб. Л.Д. Варунц, А.В. Войціховський, Т. І. Гудзь [и др.]; ред. В.О Серьогін; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 292 с.

Державне право зарубіжних країн: навч. посіб. А.В. Панов; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Ф-т міжнар. відносин, Каф. міжнар. відносин. Ужгород: Бреза А.Е., 2011. 229 с.

Кирпичов О. А. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. О.А. Кирпичов, В.В. Соловійова. Донецьк: Юго-Восток, 2006. 371 с.

Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: Учебник для вузов. Отв.ред. д.ю.н., проф. Б.А. Страшун. 4-е изд. М.: Норма, 2010.

Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Особенная часть: Учебник для вузов. Отв.ред. д.ю.н., проф. Б.А. Страшун. 3-е изд. М.: Норма, 2008.

Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Под ред. Б.А.Страшуна. Тома 1-2. М.: БЕК, 2000. 765 с.

Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Том 3. Особенная часть. Страны Европы. М.: БЕК, 1997. 764 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая, Ю.И.Лейбо и Л.М.Энтина. 2-е изд., перераб. М.: Норма, 2005. 1056 с.

Конституционное право зарубежных стран: Учебник. Под общ. Ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. 3-е изд. 2013.

Конституционное право зарубежных стран: учебник. под ред. А.Р.Крусян, Д.Я.Гараджаева, Н.В.Мишиной. Харьков: Право, 2015. 848 с.

Конституция в XXI веке: сравнительно-правовое исследование. Отв. ред. В.Е.Чиркин. М.: Норма: ИНФРА-М, 2013.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін [и др.]. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2008. 467 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, С.М. Пашков; За ред. В.М.Бесчастного. В.М. Бесчастний. К.: Знання, 2007. 467 с.

Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посібник. В.М. Бесчастний [та інш.]; ред. В. М. Бесчастний. К.: Знання, 2007. 467 с.

Конституційне право зарубіжних країн. Том 1: Загальна частина. під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В. О. Міхальова. Дніпропетровськ: Середняк ТК, 2014. 340 с.

Конституційне право зарубіжних країн. Том 2: Особлива частина. під ред. д.ю.н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В. О. Міхальова. Дніпропетровськ: Середняк ТК, 2014. 336 с.

Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник. В.О. Ріяка (кер. авт. кол.), В.С.Семенов, М.В.Цвік та ін.; За заг. ред. В.О.Ріяки. К.: Юрінком Інтер, 2002. 512 с.

- Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник. М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. 2-е вид., допов. і перероб. К.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
- Конституційне право України. За ред. В.Я.Тация, В.Ф.Погорілка, Ю.М.Тодици. К.: Український центр правничих студій, 1999. 376 с.
- Маклаков В.В. Конституционное право зарубежных стран. Общая часть: учеб. для студ. юрид. вузов и ф-тов. М.: Волтерс Клувер, 2006. 868 с.
- Мартинюк Р.С. Державне (конституційне) право зарубіжних країн. Загальна частина: навч. посіб. Острог: Вид-во Нац. ун-ту "Остроз. акад.", 2007. 200 с.
- Мартынова М.Ю. Основы конституционного (государственного) права стран-членов ОПЕК: учебное пособие. М.: МГИМО Университет, 2008. 332 с.
- Михалев В.А. Государственное право зарубежных стран. Курс лекций. В.А. Михалев, Н.В. Мишина, В.А. Курагин, Д.Е. Волкова. К.: Юрінком Інтер, 2012. 416 с.
- Міхневич Л.В. Конституційне право зарубіжних країн (Загальна частина): навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ. нац. екон. ун-т К.: КНЕУ, 2005. 164 с.
- Орленко В.І. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: посіб. для підготов. до іспитів. В.І. Орленко, В.В. Орленко. Вид. 2-е, стер. К.: Паливода А.В. [вид.], 2011. 237 с.
- Сравнительное конституционное право. Отв. ред. В.Е.Чиркин. М.: "Манускрипт", 1996. 729 с.
- Сравнительное конституционное право: учеб. пособие. Б.Н. Топорнин [и др.]; отв. ред. В.Е. Чиркин; РАН, Институт государства и права. М.: Международные отношения, 2002. 446 с.
- Фомин А.И. Конституционное право зарубежных стран: учеб. пособие. А.И. Фомин, В.В. Гнилорыбов; Восточноукр. нац. ун-т им. Владимира Даля. Луганск, 2006. 288 с.
- Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. Учебник. 8-е издание. М.: Норма, 2013.
- Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 480 с.
- Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. К.: АртЕк, Вища шк., 1997. 264 с.

Допоміжна

- Аболин О.Ю. Всемирный и европейский федерализм: вероятные перспективы. *Полс.* 1994. № 5. С. 142 - 148.
- Абросимова Е.Б. Международная конференция «Конституционные проблемы федерализма и регионализма». *Государство и право.* 1994. № 3. С. 142-154.
- Авер'янов В. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей. *Право України.* 2009. № 5. С. 30-35.

- Автономов А.С. О системности категорий конституционного права. *Конституционный строй России*. М., 1996. Вып. 3. С. 31-41.
- Автономов А.С. Правовое положение омбудсмана в буржуазном государстве. *Сов. государства и право*. 1998. № 3. С. 116-122.
- Автономов А.С. Ценность конституции. *Государство и право*. 2009. № 3. С. 5-11.
- Алебастрова И.А. Основы американского конституционализма. М.: Юриспруденция, 2001. 160 с.
- Алебастрова И.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебное пособие. М.: Юриспруденция, 2000. 304 с.
- Александров И.А. Монархии Персидского залива: этап модернизации. М.: Дело и сервис, 2000. 544 с.
- Алексеев Н.А. Палата Лордов британского парламента: от Суда Короля Эгберта до революции Премьера Т.Блэра (825- 2003 гг.). М.: БЕК, 2003. 432 с.
- Альварес М.Г. Конституционный статус испанской автономии. *Народный депутат*. 1993. № 4. С. 57-60.
- Аль-Газали М. Права человека в исламе. М.: ИПЦ «Андалус», 2006. 176 с.
- Амеллер М. Парламенты. Сравнительное исследование структуры и деятельности представительных учреждений 55 стран мира [Пер. с англ.]. Под редакцией Б.Н. Топорнина. М.: Юрист, 1967. 512 с.
- Американский электорат: новые тенденции. Научно-аналитический обзор. К.Г. Бойко, Л.М. Успенская. М.: Российская академия наук; Институт научной информации по общественным наукам, 1992. 46 с.
- Андреев Г.Н. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. М.: Эксмо, 2005. 320 с.
- Андриченко Л.В., Белоусова Е.В. Беженцы и вынужденные переселенцы: правовые проблемы. *Государство и право*. 1995. № 5. С. 13-19.
- Ардан Филипп. Франция: государственная система. Пер. с фр. Ф. Ардан. М.: Юрид. лит., 1994. 176 с.
- Ачкасов В. А. Институты западной представительской демократии в сравнительной перспективе. В. А. Ачкасов, Б. В.Грызлов. СПб: Знание, 2006. 354 с.
- Баглай М.В. Малая энциклопедия конституционного права. М.В.Баглай, В.А.Туманов. М.: БЕК, 1998. 505 с.
- Барабаш Ю. Парламентська відповідальність уряду в конституційній практиці країн ЄС та України. *Право України*. 2007. № 4. С. 12-16.
- Барабашев Г.В. Местное управление. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1996. 352 с.
- Барабашев Г.В. Муниципальные органы современного капиталистического государства. М.: МГУ, 1971. 280 с.
- Барабашев Г.В. О хартиях местного самоуправления в США. *Государство и право*. 1994. № 5. С. 126 - 134.
- Барабашев Г.В. Роль и положение муниципальных органов в государстве монополий *Сов. государство и право*. 1995. № 7. С. 55 - 58.
- Баренбойм П.Д. 3000 лет доктрины разделения властей. Суд Сьютера. М.:

РОССПЭН, 2003. 288 с.

Баренбойм П.Д. Первая Конституция Мира. Библейские корни независимости суда: Учебное пособие. М.: «Белые альвы», 1997. 144 с.

Баренбойм П.Д. Три тысячи лет доктрины разделения властей. Суд Сьютера. Изд. 2-е. М.: РОССПЭН, 2003.

Бахин С.В. О классификации прав человека, провозглашенных в международных соглашениях. *Правоведение*. 1991. № 2. С. 41-52.

Белкин А.А. Пересмотр конституции. *Правоведение*. 1995. № 1. С. 73-94.

Бельсон Я.М. История государства и права США. Я.М. Бельсон, К.Е. Ливанцев. Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. 167 с.

Берк Э. Размышления о революции во Франции. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/berk_gazm.php

Бентам И. Тактика законодательных собраний. Челябинск: Социум, 2006. 208 с.

Берназюк Я.О. Деякі питання запровадження додаткових законодавчих та організаційних гарантій виконання рішень Президента України. *Право України*. 2013. № 10. С. 203-209.

Берназюк Я.О. Конституційні основи правотворчості Президента України. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. 512 с.

Берназюк Я.О. Конституційно-правовий статус Прем'єр-міністра України: проблеми теорії та практики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 36. К.: Ін-т держави і права НАН України. голова редкол. Ю.С. Шемшученко, 2007. С. 199-205.

Берназюк Я.О. Поняття та ознаки стадій нормотворчого процесу підготовки проєктів актів Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 7. С. 32-37.

Берназюк Я.О. Правотворчість Президента України крізь призму особливостей деяких видів його активів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. пр.. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. Вип. 59. С. 71-78.

Берназюк Я.О. Проблеми становлення та розвитку інституту президентства в Україні та зарубіжних країнах. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6. С. 13-20.

Берназюк Я.О. Розпорядження Президента України як один з видів актів глави держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. пр.. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. Вип. 53. С. 152-158.

Берназюк Я.О. Роль та місце указів Президента України в системі актів глави держави. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 15-22.

Берназюк Я.О. Конституційно-правова природа права вето Президента України та пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 43-48.

- Берназюк Я.О. Особливості проведення правової експертизи та громадського обговорення в процесі підготовки актів Президента України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. пр. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. Вип. 57. С. 130-135.
- Берназюк Я.О. Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 41-48.
- Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. К.: Издательство "Украина", 1999. 542 с.
- Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. К.: АМУПП, 1997. 200 с.
- Бірс Деніел Дж. Створення коаліційних урядів: моделі ведення переговорів та співпраці у багатопартійних парламентських демократіях. Дослідження Програми сприяння Парламенту України Університету Індіани: Створення коаліційних урядів. Права опозиції. Форми парламентського контролю. К., 2006. С. 6-15.
- Бірюкова А., Коротун О. Місце і роль суддівського самоврядування у формуванні суддівського корпусу. *Юридична Україна*. 2008. № 1. С. 61-66.
- Боботов С.В. Введение в правовую систему США. С.В.Боботов, И.Ю. Жигачев. М.: Норма, 1997. 332 с.
- Боботов С.В. Конституционная юстиция. Сравнительный анализ. М.: Изд-во РПА МЮ РФ, 1994. 127 с.
- Боботов С.В. Правосудие во Франции Правосудие во Франции: Учеб. пособие.; Рос. акад. наук. Ин-т государства и права. М.: ЕАВ, 1994. 198 с.
- Боботов С.В., Колесова Н.С. Современная концепция прав и свобод гражданина во Франции. *Государство и право*. 1992. № 8. С. 134 - 141.
- Боброва Н.А., Зражевская Т.Д. Ответственность в системе гарантий конституционных норм (государственно-правовые аспекты). Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1985. 152 с.
- Богачова О.В. Законотворчий процес зарубіжних країн. О.В. Богачова, О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко. К.: Реферат, 2006. 656 с.
- Богданова Н.А. Категория статуса в конституционном праве. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право. 1998. № 3. С. 3-20.
- Богданова Н.А. Надконституционность и наднормативность в системе характеристик конституции. Конституция как символ эпохи: в 2 т. под. ред. С.А. Авакьяна. М.: Изд-во МГУ, 2004. Т. 1. С. 42-45.
- Бориславська О.М. Організація державної влади в сучасному світі: конституційно-правова енциклопедія. О.М.Бориславська, С.В.Різнюк. Львів: ПАІС, 2012. 456 с.
- Бромхед П. Эволюция британской конституции. Перевод с английского. Бромхед П.; Отв. ред.: Баранчиков В.А.; Пер.: Карпова Д.П., Лисицын Е.Н. М.: Юрид. лит., 1978. 336 с.
- Бульба О. Досвід реалізації принципу розподілу влади в державах-учасниках СНД та його значення для України. *Юридична Україна*. 2008. № 4. С. 9-15.

- Вавилов С. Роль правоохранительных органов в обеспечении безопасности выборов. *Вісник ЦВК*. 2008. № 3 (13). С. 38-40.
- Вавилов С. Федерализм и государственное управление в регионе. *Власть*. 1997. № 9. С. 40-48.
- Вальтер Фремут. Ми і держава. Спосіб функціонування нашої демократичної правої держави. Фремут Вальтер. Львів: «Енерго Яр Лтд», 1995. С. 38-43.
- Василенко И.А. Административно–государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия. М.: Логос, 2001. 219 с.
- Васильев А.А. Правовая доктрина как источник права: вопросы теории и истории. Монография. М.: Юрилитинформ, 2009. 187 с.
- Васильев В.И. Прямая демократия. Опыт Калифорнии. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 116-124.
- Васильев В.И. Федерализм и избирательная система в ФРГ. *Полис*. 1995. № 4. С. 139-145.
- Васильева Т.А. Правовой статус этнических меньшинств в странах Западной Европы. *Государство и право*. 1992. № 8. С. 133-142.
- Васильева Т.А. Правое положение областей с обычным статусом в Итальянской республике. *Сов. государство и право*. 1983. № 5. С. 28-32.
- Ваславский Я.И. Конституционные условия для демократии: Сравнительный анализ. Монография. М.: МГИМО, 2008. 192 с.
- Ведель Ж. Административное право Франции. Перевод с французского. Ведель Ж.; Под ред.: Крутоголов М.А.; Пер.: Энтин Л.М. М.: Прогресс, 1973. 512 с.
- Великобритания: эпоха реформ. Под. ред. А.А. Громько. М.: Изд-во «Весь мир», 2007. 536 с.
- Визер Б. Право человека на информацию в Австрии. *Государство и право*. 1992. № 4. С. 100-115.
- Виноградов В.А. Конституционная ответственность: вопросы теории и правовое регулирование. М.: ГУ-ВШЭ, 2000. 287 с.
- Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс: Учеб. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Норма ИНФРА-М, 2010. 592 с.
- Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности. М.: Норма, 2008. 448 с.
- Владиченко С. Проблеми формування ефективного механізму захисту прав і свобод людини. *Бюлетень Міністерства юстиції*. 2005. № 6 (44). С. 76-82.
- Власихин В.А. Конституция США. Политико-правовой комментарий. Власихин В.А., Мишин А.А. М.: Международные отношения, 1985. 336 с.
- Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монографія.; Маріуп. держ. гуманіт. ун-т, Європ. орг. публіч. права, Представництво в Україні. К.: Логос, 2010. 427 с.
- Волошук О.Т. Відповідальність уряду у сучасних демократичних державах (політико-правовий аналіз). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9 (131). С. 32-41.

- Волощук О.Т. Конституційний Суд України: проблеми на шляху до доктрини реального права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6 (140). С. 52-59.
- Волощук О.Т. Конституційно-правова і політична відповідальність уряду як вищого органу державної влади. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Зб. наук. праць. Вип. 628: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. С. 68-73.
- Волощук О.Т. Місце уряду в системі розподілу влад. *Держава і право*: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 57. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 136-143.
- Волощук О.Т. Повноваження Президента України щодо судової влади. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 578: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 46-50.
- Волощук О.Т. Правова доктрина про організацію влади в державі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». № 1000. Харків, 2012. С. 46-51.
- Волощук О.Т. Проблеми розуміння та тлумачення сучасної концепції розподілу влад. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 538: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. С. 48-52.
- Волощук О.Т. Форма правління: поняття та сутність. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 559: Правознавство. Чернівці: ЧНУ, 2011. С. 33-38.
- Волощук О.Т. Бікамералізм як основа демократичного розвитку держави. URL: <http://electioninfo.org.ua/?i=992>
- Волощук О.Т. До питання обговорення Виборчого кодексу України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. № 2 (19). 2010. С. 83-88.
- Волощук О.Т. До проблеми вдосконалення законодавства про вибори Президента України. *Право України*. № 5. 2013. С. 211-219.
- Волощук О.Т. Імпічмент як форма контролю за діяльністю вищої посадової особи. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 55. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 184-191.
- Волощук О.Т. Інститут Президента в системі органів державної влади: історико-теоретичний аспект. Монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 112 с.
- Волощук О.Т. Інститут Президента у Франції, Росії та Україні: конституційні норми і політична практика. Чернівці: Технодрук, 2009. 260 с.
- Волощук О.Т. Конституційний інститут уряду в зарубіжних державах. Наукова доповідь. Чернівці, 2012. 88 с.
- Волощук О.Т. Поняття й особливості інституту президента як форми глави держави у зарубіжних країнах. *Проблеми законності*: Акад. зб. наук. пр. Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. Вип. 104. С. 271-280.

- Волощук О.Т. Поняття форми правління: від античності до сучасності. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 54. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 186-193.
- Волощук О.Т. Причини бікамералізму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 35-44.
- Волощук О.Т. Теоретичні та практичні проблеми організації інституту виборів Президента України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. № 1 (15). Березень. 2009. С. 53-59.
- Волощук О.Т. Тлумачення теорії розподілу влад в світовій правовій доктрині. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4 (126). С. 65-71.
- Волощук О.Т. Уряд як один з вищих органів державної влади: поняття та сутність. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Зб. наук. праць. Вип. 597: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 50-55.
- Волощук О.Т., Воробчак А.Р. Основні засади концепції «живої конституції». *Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія"*. Випуск 4. 2018. С. 67-78.
- Воробьев В.П. Израильский парламентаризм: конституционно-правовой анализ. В.П. Воробьев, И.А. Чайко. М.: МГИМО (У) МИД России, 2006. 152 с.
- Врадай О. Конституційний процес в Європейському Союзі: об'єктивний погляд. *Трибуна*. 2004. № 9-10. С. 30-31.
- Георгіца А.З., Волощук О.Т. Концепція розподілу влад: становлення, розвиток, застосування [монографія]. Чернівці: Технодрук, 2013. 312 с.
- Георгіца А.З. Деякі питання встановлення основних функцій парламентів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 48. Чернівці, 1999. С. 25-29.
- Георгіца А.З. До питання про трактування та дефініцію поняття «парламентаризм». *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 18. Чернівці, 1997. С. 148-155.
- Георгіца А.З. Доктрина розподілу влад у політико-правових дослідженнях минулого і сучасних концепціях. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Вип. 18. Правознавство. Збірник наук. праць. Чернівці: ЧДУ, 1997. С. 42-51.
- Георгіца А.З. Організаційні аспекти діяльності парламенту (порівняльно - правовий аналіз). *Ерліхівський збірник*. Вип. 2. Чернівці, 1994. С. 28-39.
- Георгіца А.З. Поняття та сутність конституції в сучасній конституційній доктрині. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць*. Вип. 100. Правознавство. Чернівці, 2000. С. 57-61.
- Георгіца А.З. Проблема компетенції парламенту. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Зб. наук. праць. Вип. 45. Чернівці, 1999. С. 53-62.
- Георгіца А.З. Структура і органи зарубіжних парламентів (порівняльно-правовий аналіз). Вип. 2. Чернівці, 1996. С. 60-71.
- Георгіца А.З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики. Чернівці: «Рута», 1998. 484 с.

Георгіца А.З., Словська І.Є. Конституціоналізм як категорія науки конституційного права. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць*. Вип. 103. Правознавство. Чернівці, 2001. С. 57-60.

Голосніченко Д. Методологія теорії повноважень. *Юридична Україна*. 2008. № 1. С. 5-10.

Городенко М. Парламентські комітети і комісії в Україні та зарубіжних країнах. *Право України*. 2008. № 7. С. 30-35.

Государственное право зарубежных стран и стран, освободившихся от колониальной зависимости. Под ред. И.П. Ильинского, М.А. Крутоголова. М.: Юрид. лит., 1979. 456 с.

Государственный строй Российской империи накануне крушения: Сборник законодательных актов. Сост. О. И. Чистяков, Г.А. Кутьина. О.И. Чистяков, Г.А. Кутьина. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1995. 208 с.

Гук П.А. Судебный прецедент: теория и практика. М.: Юрлитинформ, 2009. 128 с.

Давид Р., Жоффре Спинози К. Основные правовые системы современности. Пер. с фр. В.А. Туманова. М.: Междунар. отношения, 1999. 400 с.

Дайсі А. Вступ до вчення про право конституції. Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права. К.: Книги для бізнесу, 2008. С. 511-528.

Данилюк Ю. Про поняття об'єктів конституційних правовідносин. *Право України*. 2008. № 8. С. 9-14.

Дахова І.І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: Монографія. Харків: «Фінн», 2008. 200 с.

Дегтев Г.В. Конституционно-правовой статус Президентом Российской Федерации и США: сравнительно-правовой анализ. М.: Юристъ, 2003. 159 с.

Демишель А. Институты и власть во Франции. Демишель А., Демишель Ф., Пикемаль М. М.: Прогресс, 1997. 232 с.

Депутат парламента в зарубіжних державах. Касаткіна Н.М., Ковачев Д.А., Лафитський В.І., Новикова С.С., і др.; Отв. ред.: Ковачев Д.А. М.: Юрид. лит., 1995. 112 с.

Депутатська недоторканність: (Сучас. парлам. та судова практика: правовий аналіз). О.В. Задрожній, М.М. Добкін. А.О. Селіванов; За заг. ред. О.В.Задорожного. О.В. Задрожній, М.М. Добкін. А.О. Селіванов. К.: Логос, 2004. 288 с.

Дерев'яно С. Джерела фінансування всеукраїнського референдуму: проблеми і перспективи законодавчого регулювання. *Вибори та Демократія*. 2008. № 2 (16). С. 11-20.

Дерев'яно С. Віковий ценз учасників виборів і референдумів за конституціями світу: порівняльно-правовий аналіз. *Вибори та Демократія*. 2008. № 1 (15). С. 17-24.

Джинджер Э.Ф. Верховный Суд и права человека в США. М.: Юрид. лит., 1981. 392 с.

Джэнкс Э. Английское право: Источники права; Судостроительство;

- Судопроизводство; Уголовное право; Гражданское право. Пер. с англ. Л. А. Лунц; Предисл. Л.А. Лунц, М.М. Исаева. М.: Юрид. изд-во Минюста СССР, 1947. 378 с.
- Дмитриев Ю.А., Измайлова Ф.Ш. Проблема контроля и ответственности в деятельности органов государственной власти. *Государство и право*. 1996. № 4. С. 88-96.
- Домбровська О. Щодо правових основ легалізації евтаназії. *Право України*. 2008. № 10. С.19-25.
- Дюверже М. Политические партии. Пер. с фр. М., 2000. 538 с.
- Европейская концепция о защите прав человека и основных свобод. *Государство и право*. 1993. № 4. С. 37 - 53.
- Егоров К.А. Представительная система Китая: история и современность. М.: Спарк, 1998. 240 с.
- Егоров С.А. Конституционализм в США: политико-правовые аспекты. Отв. ред.: Мишин А.А. М.: Наука, 1993. 198 с.
- Егоров С.А. Политическая юриспруденция США. М.: Наука, 1989. 222 с.
- Егоров С.А. Современная наука конституционного права США. Отв. ред.: Мишин А.А. М.: Наука, 1987. 191 с.
- Еремин В.Н. Политическая система современного японского общества. М., «Наука», Издательская фирма «Восточная литература», 1992. 215 с.
- Еремин В.Н. История правовой системы Японии. Отв. ред. А.А. Кириченко. М.: Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2010. 296 с.
- Єзерова А. Конституційна конфліктність в умовах демократії. *Право України*. 2008. № 8. С. 15-20.
- Жакке Ж.-П. Конституционное право и политические институты: Учеб. пособие. Ж.-П. Жакке. Пер. с франц. М.: Юрист, 2002. 365 с.
- Жалинский А. Введение в немецкое право. А. Жалинский, А. Рерихт. М.: Спарк, 2001. 767 с.
- Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. О.А. Жидков; отв. ред. А.А. Мишин; Акад. наук СССР, Ин-т США и Канады. М.: Наука, 1985. 221 с.
- Жук Н.А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостримування до рівноваги. Монографія. Х.: Харків юридичний, 2007. 320 с.
- Журавський В. Коаліції в парламенті. Законодавче регулювання діяльності парламентської більшості та парламентської меншості (опозиції). *Правовий часопис Донецького університету*. 2001. № 1 (6). С. 14-19.
- Журавський В.С. Організація парламентів: питання порівняльного аналізу: Навч. посібник. Х.: НУВС, 2001. 136 с.
- Загайнова С.К. Судебный прецедент: проблемы правопонимания. М.: Издательство НОРМА, 2002. 176 с.
- Зайчук О.В. Конституція США: ілюзії та реальність: до 200-річчя Конституції США. К., 1987. 47 с.
- Зарубежное избирательное право: учеб. пособие. [науч. ред. Маклаков В.В.]; Рос. центр обучения избират. технологиям при Центр. избират. комис. Рос. Федерации.

М.: Норма, 2003. 283 с.

Заяць Н. Інститут імперативного мандата у контексті пропорційної виборчої системи. *Право України*. 2008. № 4. С. 21-27.

Заяць Н. Суверенітет – трансформація змісту. *Право України*. 2008. № 2. С. 17-22.

Златопольский Д.Л. Государственное право зарубежных стран: Восточной Европы и Азии. М.: Зерцало, 1999. 532 с.

Златопольский Д.Л. О сущности Конституции. Очерки конституционного права. М., 1999. С. 7-12.

Златопольський Д.Л. Економічна система державства в країнах Східної Європи та Азії. Очерки конституционного права иностранных государств. М., 1999. С. 61-72.

Зонтхаймер К. Федеративная Республика Германия сегодня: основные черты политической системы. Пер. с нем. Г.Я. Рудого; Под общ. ред. и с предисл. Я.С. Драбкина; Рос. акад. наук, Ин-т всеобщ. истории, Центр герм. ист. исслед., Мюльхайм. инициатива. М.: Памятники исторической мысли, 1996. 318 с.

Зубов А.Б. Парламентская демократия и политическая традиция Востока. М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1990. 520 с.

Зыков Р.О. Система исполнительной власти в современном государстве: конституционно-правовой и функциональный аспекты: Дисс... канд. юрид. наук. Казань, 2002. 160 с.

Иванов В.В. Принцип разделения властей в Конституции США 1787 г. и Конституции Франции 1791 г.: сравнительный анализ. *Государство и право*. 2000. № 3.

Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации. Учебник для вузов. Отв. ред. А.В. Иванченко. М.: Изд-во НОРМА, 1999. 856 с.

Ильин И.А. О монархии и республике. *Вопросы философии*. 1991. № 4. С. 23-25.

Ильинский И.П. Основные тенденции конституционного развития стран Восточной Европы. *Государство и право*. 1992. № 6. С. 125 - 133.

Ильинский И.П., Мишин А.А., Энтин Л.М. Политическая система современного капитализма. М.: Международные отношения, 1983. 303 с.

Инако Ц. Современное право Японии. Перевод с японского кандидата юридических наук В.В. Багуренко; Под редакцией и со вступительной статьей кандидата юридических наук В.Н. Еремина. М.: Прогресс, 1981. 272 с.

Иностранное конституционное право. Под редакцией проф. В.В. Маклакова. В.В. Маклаков. М.: Юристъ, 1996. 512 с.

Институты конституционного права иностранных государств. Домрин А.Н., Касаткина Н.М., Ковачев Д.А., Колибаб А.К., и др.; Отв. ред.: Ковачев Д.А. М.: Городец-издат, 2002. 496 с.

Институты самоуправления: историко-правовое исследование. Графский В.Г., Ефремова Н.Н., Карпец В.И.; Отв. ред.: Мамут Л.С. М.: Наука, 1995. 301 с.

Исаев М.А. Основы конституционного строя Швеции. М.: МГИМО Университет, 2008. 192 с.

- Исаев М.А. Основы конституционного строя Норвегии. М.: Муравей, 2001. 213 с.
- Іерусалімов О.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина. О.І. Іерусалімов, М.Ф. Стахурський, І.О. Іерулімова; за заг. ред. І.П. Голосніченка. К.: ГАН, 2004. 352 с.
- Каленский В.Г. Билль о правах в конституционной истории США (историко-критическое исследование). Монография. Каленский В.Г.; Отв. ред.: Мишин А.А. М.: Наука, 1983. 280 с.
- Кальченко С. Деякі аспекти нормативної регламентації передвиборної агітації через призму рішень судів за наслідками розгляду виборчих спорів. *Вибори та Демократія*. 2008. № 1 (15). С. 48-57.
- Карпачова Н. Сучасні виклики правам і свободам людини. *Право України*. 2008. № 6. С. 4-8.
- Кафарський В. Політичні партії та конституційне будівництво в Україні. *Право України*. 2008. № 4. С.13-20.
- Керимов А.Д. Парламентское право Франции. М.: Норма, 1998. 176 с.
- Кириленко В.П. Конституционное право государств Восточной Европы (на примере Польши, Словакии, Чехии, Беларуси, Молдовы, России, Украины, а также Азербайджана, Армении): учеб. пособие. В.П. Кириленко, Е.В. Мандрыка. Симф.: АРИАЛ, 2010. 255 с.
- Киселева Н.В. Европейская модель парламентского бикамерализма. *Гілея: науковий вісник*. К., 2010. Випуск 38. С. 545-550.
- Клеандров М.И. Конституционные основы правосудия в государствах-участниках СНГ: учеб. пособие. М.И. Клеандров; Академ. прав. ун-т при Ин-те государства и права РАН. М., 2001. 139 с.
- Клишас А.А. Конституционный контроль и конституционное правосудие зарубежных стран: сравнительно-правовое исследование. А.А. Клишас; общ. ред. В.В. Еремян. М.: Международ. отношения, 2007. 495 с.
- Ключковський Ю. Стабілізація виборчого законодавства – одне з основних завдань сучасного розвитку України. *Вісник ЦВК*. 2008. № 3 (13). С. 19-23.
- Ковалев А.М. Современное состояние Конституции V Республики во Франции: (Проблемы реформы конституции). *Государство и право*. 1997. № 4. С. 100 - 102.
- Ковальчук В. Проблема конституційності та легітимності публічної влади в умовах формування правової, демократичної держави: вітчизняний досвід. *Право України*. 2008. № 6. С. 35-41.
- Ковтунець В. Політико-правовий аналіз київських виборів 2008 р. *Вибори та Демократія*. 2008. № 2 (16). С. 5-10.
- Козлов А.Е. Федерализм в Бельгии и в России. *Государство и право*. 1997. № 7. С. 79 - 83.
- Козырин А.Н., Глушко Е.К. Правительство в зарубежных странах: Учеб. пособие. Под ред. проф. А.Н. Козырина и доц. Е.К. Глушко. М.: Ось-89, 2007. 240 с.
- Коломієць Ю.М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади і управління зарубіжних країн. Коломієць Ю.М. Харків: Основа, Ун-т внутрішніх

справ, 1998. 246 с.

Коломієць Ю.М. Правовий статус монарха в державах Близького Сходу, Магрибу та Японії. Ю.М. Коломієць. Х.: ХУВС, 2001. 104 с.

Конгресс США. М.: Юристь, 1989. 310 с.

Консолідована демократія: перспективи для України. *Часотис Парламент*. 2008. № 1. С. 24-38.

Конституционное право и политические институты. Учебное пособие: Перевод с французского. Жакке Ж.-П.; Пер., вступ. ст.: Маклаков В.В. М.: Юристь, 2002. 365 с.

Конституционное право. Учебник. Под ред. проф. В.В.Лазарева. М., 1998. 356 с.

Конституционные основы регионального управления и местного самоуправления в странах Латинской Америки. Отв. за вып. Моргунова А.И.. М.: Изд-во ИНИОН РАН, 1994. 56 с.

Конституционный контроль в зарубежных странах: учеб. пособ. Отв. ред. В.В.Маклаков. М.: Норма, 2007. 656 с.

Конституция США: история и современность. М.: Юрид.литература, 1988. 320 с.

Конституційна реформа та консолідована демократія: роль громадянського суспільства, влади та опозиції. Матеріали конференції. *Часотис Парламент*. 2008. № 2. С. 2-25.

Конюхова И.А. Двухпалатность как принцип организации национальных парламентов: опыт России и мировая практика. *Журнал российского права*. № 1. М.: Норма, 2004. С. 109-120.

Корнеєва А. Окремі питання викладання історії Конституції України. *Право України*. 2008. № 6. С. 23-28.

Коротун О. Суддівське самоврядування як міжгалузевий інститут. *Право України*. 2008. № 7. С. 21-26.

Кочубей Л.О. Особливості правових засад виборчого процесу в зарубіжних країнах. *Вісн. Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв*. 2006. № 1. С. 112–117.

Кочубей Л.О. Виборчі технології: Навч. посібник. К.: Український центр політичного менеджменту, 2008. 332 с.

Кресіна І.О., Коваленко А.А., Балан С.В. Інститут імпичменту: Порівняльний політико-правовий аналіз. К.: «Юридична думка», 2004. 176 с.

Кривенко Л. Світовий досвід і утвердження парламентаризму в Україні. *Віче*. 1996. № 2. С. 28 - 39.

Кривенко Л. Суверенітет парламенту. Теорія і практика. *Віче*. 1998. № 4. С. 32-55.

Крисенко О., Воробйова Д. Роль бікамеральної структури парламенту у зміцненні системи державної влади. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/33.htm>

Кросс Р. Прецедент в английском праве. Под общей ... наук, профессора Ф.М. Решетникова. М.: Юридическая литература, 1985. 238 с.

Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.

- Крутоголов М.А. Конституционный Совет Франции. Организационные и правовые аспекты деятельности. Крутоголов М.А.; Отв. ред.: Урьяс Ю.П. М.: Наука, 1993. 224 с.
- Крутоголов М.А. Парламент Франции. Организация и правовые аспекты деятельности. Отв. ред.: Урьяс Ю.П. М.: Наука, 1988. 240 с.
- Крутоголов М.А. Президент Французской Республики. Правовое положение. Отв. ред.: Туманов В.А. М.: Наука, 1980. 336 с.
- Кудрявцева М.В., Глотов Б.Б. Трансформація моделей організації державної влади в Україні (частина I). *Публічне адміністрування: теорія та практика*. Вип. 2 (4). 2010: URL: nbuv.gov.ua/e-journals/Patp/2010.../index.html
- Кутафин О.Е. Источники конституционного права: Монография. Избранные труды: В 7 томах. Т. 2. М.: Проспект, 2011. С. 7-29.
- Кутафин О.Е. Источники конституционного права: Монография. Избранные труды: В 7 томах. Т. 2. М.: Проспект, 2011. 352 с.
- Кутафин О.Е. Предмет конституционного права. М.: Юристъ, 2001. 444 с.
- Лагутов Ю.Е. Конституційний статус і відповідальність глави уряду: європейський досвід і вітчизняна практика. URL: http://politua.info/index.php?option=com_content&task=view&id=405&Itemid=66
- Лафитский В.И. Основы конституционного строя США. М.: Норма, 1998. 272 с.
- Ледях И.А. Судебный контроль и права человека. *Государство и право*. 1997. № 4. С. 120-122.
- Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: Сравнительное исследование. Пер. с англ. М.: Аспект Пресс, 1997. 287 с.
- Ленгер Я.І., Бисага Ю.Ю. Відповідальність вищих органів державної влади: окремі аспекти. *Форум права*. 2008. № 3: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08ljivoa.pdf>
- Лузин В.В. Методы толкования конституции в деятельности Верховного суда США. *Государство и право*. 1997. № 10. С. 90-93.
- Лучин В.О. Ответственность в механизме реализации Конституции. *Журнал российского права*. 2002. № 7. С. 31-35.
- Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. Перевод с французского. Люшер Ф.; Пер.: Васильев Д.И.; Под ред. и со вступ. ст.: Боботов С.В. (Пер.) М.: Прогресс-Универс, 1993. 384 с.
- Маклаков В.В. Избирательное право стран-членов Европейских сообществ: справочник. Рос. акад. наук. ИНИОН. М., 1992. 63 с.
- Маклаков В.В. Конституционный контроль в странах-членах Европейского Союза: (Справочник). Рос. акад. наук. ИНИОН. М., 1995. 64 с.
- Маклаков В.В. Парламенты стран-членов Европейского союза: монография. В.В. Маклаков ; Рос. акад. наук. ИНИОН. М.: ИНИОН РАН, 1994. 136 с.
- Маклаков В.В. Референдум в странах-членах Европейского союза: [Справочник]; Рос. акад. наук. ИНИОН. М.: [б. и.], 1997. 70 с.

- Максимов А.А. Прецедент как один из источников английского права. *Государство и право*. 1995. № 2. С. 97-102.
- Малишко М.І. Конституція Японії. М.І. Малишко (наук. аналіз та комент.); І. Дзюба (пер. з япон.); Укр. наук. асоц. К., 1995. 24 с.
- Малишко М.І. Основи конституційного права Франції. Укр. наук. асоц.; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2001. 18 с.
- Мальшко Н.И. Конституционная система Украины, Республики Беларусь и России: (сравнительно-правовой анализ). Укр. науч. ассоц.; Укр. акад. наук нац. прогресса; Ин-т правоведения. К.; Минск; М., 2001. 44 с.
- Маляренко В. Правда про двопалатний парламент. *День*. № 145. 2007. 31 серпня: URL: <http://www.day.kiev.ua/187054/>
- Маляренко В. Чи веде двопалатний парламент до федералізації держави? *Дзеркало тижня*. 2009. 5-12 квітня. С. 2.
- Манучихри А. Политическая система Ирана: СПб: Петербургское востоковедение, 2007. 240 с.
- Мартинюк Р. Інститут імпичменту в Україні: вади вітчизняний досвід. *Право України*. 2008. № 2. С. 105-109.
- Мартинюк Р. Оцінка ефективності конструкції механізму влади за змістом конституційної реформи від 8 грудня 2004 р.. *Юридична Україна*. 2008. № 4. С. 28-31.
- Мартинюк Р. Парламентська відповідальність уряду в Україні: особливості нормативного регулювання. *Право України*. 2008. № 9. С. 19-25.
- Мартинюк Р. Умови розвитку змішаної парламентарно-президентської форми правління в Україні. *Юридична Україна*. 2008. № 5. С. 32-37.
- Мартинюк Р. Чи потрібен Україні двопалатний Парламент? *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 8. С. 99-102.
- Мартинюк Р.С. Критерії та чинники вибору форми правління в Україні. *Часопис Національного університету "Острозька академія"*. Серія "Право". 2012. № 2 (6). С. 1-17.
- Марченко М.Н. Разделение властей в государственном механизме. Проблемы теории государства и права. Учебное пособие. Под ред. М.Н. Марченко. М.: «ПРОСПЕКТ», 1999. 504 с.
- Медушевский А.Н. Сравнительное конституционное право и политические институты: курс лекций. М., 2002. 512 с.
- Мельник О.В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади: Дис...канд. юрид. наук: 12.00.02. Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2000. 199 с.
- Мерло П. Избирательные компании и проблемы их подготовки: «Равное игровое поле» и демократические выборы. *Полис*. 1995. № 4. С. 130-138.
- Мерло П. Электоральная практика, права человека и общественное доверие в демократической системе. *Полис*. 1995. № 4. С. 123-130.

- Мерфин Р. Технология избирательных компаний в США. *Полис*. 1993. № 3. С. 70-78.
- Милль Дж. Ст. Рассуждения о представительном правлении. Челябинск: Социум, 2006. 384 с.
- Мирский Г.И. Авторитаризм и демократия: две модели? *Полис*. 1996. № 6. С. 136-144.
- Мишин А.А. Государственное право США. Мишин А.А.; Редкол.: Баглай М.В., Никифоров Б.С., Филиппов С.В. М.: Наука, 1976. 205 с.
- Мишин А.А. Конституционный принцип разделения властей (на примере США)/ Конституционное (государственное) право зарубежных стран. М.: Юстицинформ, 2009. С. 266-316.
- Мишина Н.В. К вопросу об универсальности прав человека. *Права человека: теория, история, практика*. Сборник научных трудов, посвященный 65-летию Всеобщей декларации прав человека. Под общ. ред. Е.М. Павленко. Волгоград: Изд-во Волгоградского филиала ФГБОУ ВПО РАНХиГС, 2014. С.17-26.
- Мишина Н.В. О возможности использования опыта Суда Европейского Союза для дальнейшего совершенствования статуса национальных органов конституционного контроля. *Наукові праці НУ ОЮА*. Т. 19. Одеса, 2017. С. 244-251.
- Мишина Н.В. Инкорпорация законодательства про права людини: європейський досвід. *Актуальні проблеми політики*. Збірник наукових праць. 2017. Випуск 60. С. 273-279.
- Мишина Н.В. Конституційно-правове регулювання діяльності органів самоорганізації населення: порівняльно-правове дослідження: монографія. Одеса: Друкарський дім, 2009. 298 с.
- Мишина Н.В. Муніципальне управління в столиці Великобританії - Лондоні. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 260-265.
- Мишина Н.В. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело національного права (на матеріалах про громадські організації). *Механізми захисту прав людини в умовах Євроінтеграції України*: зб. матер. міжнародн. наук.-практ. конф. (15 квітня 2016 р., м. Біла Церква). Біла Церква, 2016. С. 37-39.
- Могунова М.А. Государственное право Финляндии. М.: Изд-дом «Городец», 2005. 368 с.
- Москвич А. Принцип спеціалізації судів: вітчизняний і світовий досвід. *Право України*. 2008. № 9. С. 26-30.
- Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. М.: Юрид. лит., 1991. 160 с.
- Мяловицька Н.А. Конституційно-правовий статус автономних утворень в унітарних та федеративних країнах Європи: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02.; Ін-т законодавства Верх. Ради України. К., 2011. 39 с.
- Надаис А. Выбор избирательной системы. *Полис*. 1993. № 3. С. 70 -78.
- Нестеренко О. Інформаційний омбудсман у механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод. *Юридична Україна*. 2008. № 1. С. 16-22.

- Нестеренко О. Конституційне право на доступ до інформації: сутність, зміст та обсяг. *Юридична Україна*. 2008. № 3. С. 26-33.
- Нечепоренко Г.В. Парламент і парламентаризм: історико-політичний огляд процесу становлення. Навч. посібник. К., 1997. 132 с.
- Нечипоренко Г.В. Парламент і парламентаризм: історико-політологічний огляд процесу становлення. К.: Істина, 1997. 410 с.
- Нижник Н.Р. Государственно-управленческие отношения в демократическом обществе (Монография). К.: НАН Институт государства и права, 1995. 206 с.
- Никифорова М.А. Гражданские права и свободы в США: Судебная доктрина и практика. Отв. ред. В. А. Туманов; АН СССР. Институт государства и права. Науч. изд. М.: Наука, 1991. 96 с.
- Нудненко Л.А. Теория демократии. М.: Юрист, 2001. 95 с.
- Овсеян Ж.И. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах: Правовая защита конституций Ростовский государственный университет. Ростов-на-Дону: Литера-Д, 1992. 320 с.
- Огородник А. Механізм забезпечення прав і свобод людини та принципи законності в Україні. *Право України*. 2008. № 6. С. 14-19.
- Органи державної влади в Україні. За ред. В.Ф. Погорілка: Монографія. К.: Держави і права ім. В.М.Корецького, 2002. 592 с.
- Осавелюк А.М. Вспомогательные государственные органы зарубежных стран: конституционно-правовой аспект. М.: Юрист, 1998. 192 с.
- Осетинський А. Сучасні проблеми реформування системи правосуддя у контексті адаптації до європейських стандартів. *Право України*. 2008. № 4. С. 4-12.
- Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: Навч. посіб. О.В. Філонов, В.М. Субботін, В.В. Пашутін, І.Я. Тодоров. К.: Знання, 2006. 215 с.
- Остром В. Смысл американского федерализма. Что такое самоуправляющееся общество: Перевод с английского. Остром В.; Пер.: Егоров С.А., Утегенова Д.К.; Общ. ред.: Оболонский А.В. (Предисл.) М.: Арена, 1993. 320 с.
- Очерки парламентского права (зарубежный опыт). М.: Ин-т государства и права, 1993. 178 с.
- Павленко Е.М. Формирование культуры прав человека и конституционного правосознания в современной России. Монография. М.: Права человека, 2008. 184 с.
- Парламенты мира. СПб. М.: Высшая школа, 1991. 579 с.
- Пашинський В. Організаційно-правові гарантії забезпечення прав та свобод військовослужбовців в Україні. *Право України*. 2008. № 2. С. 31-36.
- Пейн Т. Права людини. *Антологія лібералізму: політико-правові вчення та веровенствол права*. К.: Книги для бізнесу, 2008. С. 475-507.
- Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57-60.

- Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційно-правова відповідальність. *Правова держава: Щорічник наук. праць Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Вип. 13. К., 2002. С. 114-131.
- Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: посібник. К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2000. 247 с.
- Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдне право України: Навч. посібник. К.: Вид-во "Ліра-К", 2006. 366 с.
- Политические партии: история, теория, практика. Сборник трудов под ред. Ковлера А.И. М.: Луч, 1993. 41 с.
- Полунин Б.Л. Вице-президент США. Конституционный и фактический статус; Отв. ред.: Мишин А.А. М.: Наука, 1988. 127 с.
- Портнов А. До питання про визначення сутності конституційного судочинства. *Право України*. 2008. № 3. С. 3-6.
- Портнов А. Про реалізацію права звернення до Конституційного Суду України органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями з питань офіційного тлумачення Конституції та законів України. *Право України*. 2008. № 10. С. 13-19.
- Правительство, министерства и ведомства в зарубежных странах. Касаткина Н.М., Колибаб А.К., Лафитский В.И., Новикова С.С., и др. М.: Юрид. лит., 1994. 128 с.
- Прело М. Конституционное право Франции. М.: Мысль, 1957.
- Притика Д. Сучасний стан та шляхи реформування системи правосуддя. *Право України*. 2008. № 8. С. 4-8.
- Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М.В. Цвіка. Упоряд. О.В. Петришин, С.В. Шевчук, О.Р. Дашковська та ін.; відп. за вип. О.В. Петришин. О.В. Петришин. Х.: Право, 2010. 272 с.
- Процок І.В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління: монографія. Х.: Право, 2012. 584 с.
- Процок І.В. Становлення вчення про форму правління держави. *Проблеми законності*. 2009. № 17. С. 21-34.
- Процок І.В. Форма державного правління: поняття та сутність. *Проблеми законності*. 2009. № 106. С. 7-17.
- Пуфендорф С. Про обов'язки людини. *Антологія лібералізму: політико-правові вчення та верховенство права*. К.: Книги для бізнесу, 2008. С. 353-359.
- Рабінович П.М. Права людини і громадянина. П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. К.: Атіка, 2004. 464 с.
- Разделение властей: Учеб. пособие. Отв. ред. проф. М.Н. Марченко. М.: Изд-во МГУ: Юрайт-Издат, 2004. 428 с.
- Резніченко С.В. Договір у системі джерел конституційного права України: Монографія. Одеса: Астропринт, 1999. 135 с.
- Референдуми в Європейському Союзі. О.Д. Чебаненко, О.Ю. Гришук, Н.В. Колодяжна, А. Євгенєва; За ред. Д.С. Ковриженко. К.: ФАДА ЛТД, 2007. С. 35-45.

- Реформы местного самоуправления в странах Западной Европы. М.: ИНИОНРАН, 1993. 210 с.
- Рижков Г. Принцип правової держави в Основному Законі (Конституції) ФРН і судова практика Федерального Конституційного суду ФРН. К.: Книги для бізнесу, 2008. 112 с.
- Ритко Э. Всенародные референдумы в Венгрии. Элементы безопасности в венгерской избирательной системе. *Вісник ЦВК*. 2008. № 3 (13). С. 34-37.
- Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: Інституціональний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
- Романюк А. Феномен урядів меншості в країнах Західної Європи. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Випуск 17. 2006. С. 24-28.
- Рыжков В.А. Конституционно-правовые основы общественного строя и государственной политики в зарубежных странах. *Современное конституционное право зарубежных стран*. Сборник. Часть 2. С. 7-27.
- Рябець М.М. ЦВК: віхи становлення та розвитку. К.: Вид. дім. «Альтернативи», видавництво «АртЕк», 2003. 600 с.
- Савчин М. Основні конституційні критерії обмеження прав людини й основоположних свобод. *Вибори та Демократія*. 2008. № 2 (16). С. 21-28.
- Сапронова М.А. Государственный строй и конституции арабских республик. М.: Муравей, 2003. 328 с.
- Сарторі Джованні. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К.: АртЕк, 2001. 224 с.
- Сафонов В.Н. Конституция США и социально-экономические права граждан: историко-правовое исследование. М.: Норма, 2007. 271 с.
- Сахаров Н.А. Институт президентства в современном мире. М.: Юрид. лит, 1994. 176 с.
- Святоцький О. Питання пошуку оптимальної моделі форми державного правління для України. URL: <http://www.info-pressa.com>
- Сергунин А.А. США: аппарат президента по связи с конгрессом и внешняя политика. Н.: Новгород, 1990. 315 с.
- Серебрянников В.П. Французская правовая доктрина о юридической природе припрезидентской власти. *Сов. государство и право*. 1992. № 1. С. 102-106.
- Сергін А.В. Истоки монархического правления в социальной организации первобытного общества. *Правоведение*. 2006. № 1. С. 197-206.
- Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя (прайвесі) у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 608 с.
- Серьогіна С. Оптимізація статусу президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 23-29.
- Серьогіна С.Г. Відповідальність уряду як елемент форми правління. *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.. Відп. ред. В.Я. Тацій*. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип. 66. С. 21-31.

Серьогіна С.Г. Порядок формування уряду за різних форм правління. *Проблеми законності*: Респ. міжвідом. наук. зб. Відп. ред. В.Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип. 65. С. 37-47.

Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Х.: Право, 2011. 768 с.

Симонишвили Л.Р. Формы правления: история и современность: учеб. пособие. М.: Флинта: МПСИ, 2007. 280 с.

Скомороха Л. Окремі аспекти кадрового резерву на посади суддів у сучасних умовах. *Право України*. 2008. № 4. С. 59-63.

Скрипник О. Верховенство права і демократія концептуальні питання взаємозв'язку. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С. 13-23.

Словська І. Доцільність формування двопалатного парламенту в Україні. *Право України*. 2011. № 3. С. 187-192.

Солдатенко О. Право на охорону здоров'я у конституціях України та інших європейських держав. *Право України*. 2008. № 8. С. 20-25.

Сравнительное конституционное право. ИГП РАН, ред. коллегия: А.И. Ковлер, В.Е. Чиркин, Ю.И. Юдин. А.И. Ковлер, В.Е. Чиркин, Ю.И. Юдин. М.: Манускрипт, 1996. 730 с.

Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму: Пос. для студентів. П. Б. Стецюк. Ч. 1. Львів: Астролябія, 2003. 232 с.

Стрижак А. Конституційне судочинство в Україні: здобутки і проблеми. *Право України*. 2008. № 1. С. 3-8.

Строга А. Право людини і громадянина на свободу совісті, світогляду та віросповідання в національних та міжнародних нормативно-правових актах: порівняльний аналіз. *Юридична Україна*. 2008. № 2. С. 8-14.

Ступаченко Д. Перспективи реформування національної судової системи в концепції європейської інтеграції України. *Право України*. 2008. № 7. С. 17-21.

Сухонос В.В. Інститут глави держави в конституційному праві. Суми: УАБС НБУ, 2011. 339 с.

Сухонос В.В. Інститут глави держави в умовах республіки: конституційно-правовий та історико-теоретичний аспекти: [монографія]. Суми: Університетська книга, 2011. 318 с.

Сухонос В.В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти: [монографія]. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2010. 368 с.

Сушинський О. Вища відповідальність: Концептуальний аспект. URL: <http://zgroun.com.ua/print.php?articleid=403>

Сушинський О. Конституційна відповідальність: джерельний та інстанційний аспекти. *Вибори та Демократія*. 2008. № 1 (15). С. 58-64.

США. Конституция и законодательные акты. Под ред. О.А.Жидкова. М.: Наука, 1993. 520 с.

- Таагепера Р., Шугарт М.С. Описание избирательных систем. *Полис*. 1997. № 3. С. 25-137.
- Тарасов И.Н. Бикамерализм в постсоветском прострвантстве. *Журнал Политекс. Политическая экспертиза*: URL: <http://www.politex.info/content/view/297/30/>
- Таций В. Людина і правова держава: проблеми взаємовідносин і взаємодії. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С. 3-12.
- Терлецький Д.С. Нетрадиційні джерела конституційного права. Проблеми сучасної конституціоналістики. М.П. Орзіх, М.В. Афанасьєва, В.Р. Барський та ін.; за ред. М.П. Орзіха. К.: Юрінком Інтер, 2011. С. 88-123.
- Тимофеев М.Т. Институт омбудсмана в Великобритании и Ирландии: контроль, основанный на сотрудничестве. М.: Новая юстиция, 2006. 208 с.
- Тимченко І. Конституційна реформа: усвідомлений обопільний розбрат чи об'єктивна реальність. *Право України*. 2008. № 9. С. 4-14.
- Тихонова Є.А. Парламентарна республіка як можлива і доцільна форма української державності. Проблеми державно-правової реформи в Україні: Зб. наук. праць. Ін-т законодавства Верховної Ради України. К., 1997. С. 199-214.
- Тодыка Ю.Н. Основы конституционного строя Украины. Харьков: Факт, 1999. 318 с.
- Урьяс Ю.П. Механизм государственной власти ФРГ. М.: Наука, 1988. 192 с.
- Фаруқшин М.К. Суб'єкти федерацій в міжнародних відносинах. *Полис*. 1995. № 6. С. 109-119.
- Федоренко Г. Розподіл влад та її єдність: місце законодавчої гілки влади на етапі державно-правової реформи. *Право України*. 1998. № 11. С. 7-9.
- Франція. В поісках нових путей. Отв.ред. Ю.И. Рубинский. М.: Изд-во «Весь мир», 2007. 624 с.
- Фридмэн Л. Введение в американское право. Перевод с английского. Под ред.: Калантарова М.; Пер.: Седун Г. М.: Прогресс-Универс, 1993. 286 с.
- Харлоф Э. Местные органы власти в Европе. М.: Финансы и статистика, 1992. 207 с.
- Хачим Ф. И. Конституционное право стран Ближнего Востока и Северной Африки (Алжир, Египет, Израиль, Иран, Кувейт, Марокко, ОАЭ, Сирия). М.: Бизнес Консалтинг, 2009. 248 с.
- Ходзинская А.Б. Система источников конституционного права: Опыт комплексно-системного исследования. Монография. А.Б. Ходзинская, Е.А. Шапиро. М.: Спутник, 2008. С. 58–90.
- Цвік М.В. Взаємодія законодавчої, виконавчої гілок влади та референдуму в системі народовладдя. *Вісник Академії правових наук України*. Х., 1995. № 3. С. 31-35.
- Цвік М.В., Дашковська О.Р. Про сучасне трактування теорії розподілу влад. *Проблеми законності*. Х.: Основи, 1993. С. 10-16.
- Цоллер Э. Защита прав человека во Франции. *Государство и право*. 1992. № 12. С. 108-117.

Чебан В.І. Етичні стандарти суддівської діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 333: Правознавство. Чернівці: Рута, 2006. С. 74-78.

Чебан В.І. Конституційно-правовий статус суддів в Україні та державах Східної Європи (порівняльно-правовий аналіз): монографія. Чернівці: Технодрук, 2013. 220 с.

Чебан В.І. Міжнародні стандарти статусу суддів. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 461: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2008. С. 112-115.

Чебан В.І. Правові підстави припинення діяльності судді (за національним та зарубіжним законодавством). *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 282: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 40-44.

Чебан В.І. Принцип незмінюваності суддів. *Держава і право*: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 27. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. С. 213-217.

Чебан В.І. Проблеми формування суддівського корпусу. *Держава і право*: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2005. С. 262-267.

Чебан В.І. Юридична природа суддівського імунітету. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 43-45.

Чепель О.Д. Кримінальна відповідальність депутата парламенту: питання теорії та практики. Університетські наукові записки: *Часопис Хмельницького університету управління та права*. Вип. 2/2011. Хмельницький: ХУУП, 2011. С. 267-272.

Чепель О.Д. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України: [зб. наук. праць]. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*: [Правознавство]. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 282. С. 31-35.

Чепель О.Д. Конституційно-правовий статус та професіоналізація діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі (порівняльно-правове дослідження). Монографія. Чернівці: Рута, 2010. 256 с.

Чепель О.Д. Особливості депутатського запиту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз: [зб. наук. праць]. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*: Правознавство. Чернівці: Рута, 2006. Вип. 311. С. 45-48.

Чепель О.Д. Особливості основних гарантій депутатської діяльності в Україні та зарубіжних країнах. *Держава і право*: [зб. наук. праць]; [Юридичні і політичні науки]. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. Вип. 28. С. 262-268.

Чепель О.Д. Парламентська етика як елемент діяльності народного депутата України. Тези доповідей IV міжнародної науково-теоретичної конференції «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права», 28-29 травня 2011 р. Чернівці: ЧНУ, 2011. С. 308-311.

- Чепель О.Д. Політико-правова природа депутатського мандата. *Держава і право*: [зб. наук. праць]; [Юридичні і політичні науки]. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корсецького НАН України, 2005. Вип. 27. С. 217–222.
- Чепель О.Д. Правові підстави виникнення депутатського мандата члена парламенту України: [зб. наук. праць]. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*: [Правознавство]. Чернівці: Рута, 2005. Вип. 273. С. 34–38.
- Чепель О.Д. Принцип несумісності депутатського мандата (за українським та зарубіжним законодавством). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 12. С. 95–101.
- Чиркин В.Е. Нетипичные формы правления в современном государстве. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 107-128.
- Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. М.: Юристь, 1997. 568 с.
- Чиркин В.Е. Законодательная деятельность президента Клинтона в 1993 г. *США: экономика, политика, идеология*. 1994. № 3. С. 72-78.
- Чиркин В.Е. Конституционное право: России и зарубежный опыт. М.: Издательство «Зерцало», 1998. 448 с.
- Чиркин В.Е. Нетипичные формы правления в современном государстве. *Государство и право*. 1994. № 1. С. 109-115.
- Чиркин В.Е. Президентская власть. *Государство и право*. 1997. № 5. С. 12-19.
- Чудаков М.Ф. Конституционное право Соединенных Штатов Америки. Основные институты: пособие для студ.. Минск: Тесей, 2003.
- Чудаков М.Ф. Конституционное государственное право зарубежных стран. Мн: “Харвест”, 1998. 784 с.
- Шаблинский И.Г. Пределы власти. Борьба за российскую конституционную реформу (1989-1995 гг.). Монография. М.: Центр конституционных исследований МОНФ, 1997. 248 с.
- Шабо Д.Л. Государственная власть. Конституционные пределы и порядок осуществления. *Полис*. 1993. № 3. С. 155 - 165.
- Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма); пер с англ. М.: Юристь, 2001. 292 с.
- Шалланд Л. Питання виборчого права. Вип. II. Пряме та рівне голосування. *Вибори та Демократія*. 2008. № 2 (16). С. 85-96.
- Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. К.: “Програма Л”, 1995. 136 с.
- Шаповал В.М. Розподіл влад і конституціоналізм: досвід України: наукова доповідь. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 1994. Вип. 28. 32 с.
- Шаповал В. М. Зарубіжний парламентаризм. К.: Основи, 1993. 173 с.
- Шаповал В. М. Вищі органи сучасної держави. К.: Програма Л, 1995. 136 с.
- Шаповал В.Н. Сравнительное конституционное право. К.: ИД «Княгиня Ольга», 2007. 416 с.

- Шаповал В. Народний суверенітет та політичні права та свободи (питання співвідношення). *Право України*. 2008. № 2. С. 9-13.
- Шаповал В. Парламентские выборы в Украине 2007 года. *Вісник ЦВК*. 2008. № 3 (13). С. 28-33.
- Шаповал В. Сутнісні характеристики Конституцій як основного закону держави. *Право України*. 2008. № 10. С. 4-12.
- Шаповал В. Феномен конституції у контексті вітчизняної політико-правової «міфології». *Вісник ЦВК*. 2008. № 3 (13). С. 14-18.
- Шаповал В. Форма держави в конституційному праві. *Вісн. Конституц. Суду України*. 2003. № 2. С. 47-58.
- Шаповал В., Борденюк В., Журавльова Г. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 216 с.
- Шаповал В.М. Британская конституция: политико-правовой анализ. К.: Лыбидь, 1991. 135 с.
- Шаповал В.М. Державний лад країн світу. К.: Український Центр Правничих студій, 1999. 320 с.
- Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. К.: Основи, 1993. 143 с.
- Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 480 с.
- Шаповал В.М. Конституція і виконавча влада. К.: Юрінком Інтер, 2004. 80 с.
- Шаповал В.М. Президент у механізмі здійснення державної влади. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 1995. 30 с.
- Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм: Монографія. К.: Юридична фірма «Салком», 2005. 560 с.
- Шевчук С.В. Судова правотворчість. Світовий досвід і перспективи в Україні. К.: Реферат, 2006. 640 с.
- Шевчук С. Судова правотворчість та принципи розподілу влади. *Вісник академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С. 24-35.
- Шнапп Ф.Е. Аппарат главы окружной администрации в землях ФРГ. *Государство и право*. 1994. №4. С. 129-135.
- Шон Т.Д. Конституционная ответственность. *Государство и право*. 1995. № 7. С. 35-43.
- Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств. М.: Юрид. лит., 1995. 176 с.
- Юдин Ю.А. Политические партии и право в современном государстве. М., 1998. 288 с.

Іноземна

- Ardant Philippe. Institutions politiques. Droit constitutionnel: manuel. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1989. 599 p.
- Ardant Philippe. Institutions politiques et droit constitutionnel. P: LGDJ, 1997.
- Avril Pierre. Un tournant du regime? Paris: PUF, 1973.

- Avril Pierre. Les conventions de la Constitution. Paris: PUF, 1997.
- Avril P. et Conac G. La Constitution de la République français. Textes et révisions. Paris, 1996.
- Borella François. Les parties politiques dans le France d'aujourd'hui. Paris: PUF 1-re édition, 1981.
- Chantebout Bernar. Droit constitutionnel et science politique. Armand Colin. Masson Éditeurs. Paris, 1997.
- Chatelain Jean. La nouvelle Constitution et le régime politique de la France. Paris: Berger-Levrout, 1959.
- Cotta Micheile. La VI-e République. Paris: Flamarrion, 1974.
- Debré M. Préface de livre de Jean-Louis Debré. La Constitution de la Ve République. P.: PUF, 1975.
- Duverger M. Bréviaire de la cohabitation. Paris, 1986.
- Duverger Maurice. La Monarchie républicaine. Paris: Robert Lafont, Libertes 2000, 1974.
- Duverger Maurice. Institutions politiques et droit constitutionnel. Deux volumes. Paris: PUF, 1982.
- Duverger Maurice. Le système politique français. Paris: Presses Universitaires de France, 1996. 669 p.
- Guichet Yves. Le V-e République. Paris: Economica, 1994.
- Hammon Leo. Une république présidentielle? Institutions et vie politique de la France actuelle. Paris: Bordas, 1975.
- Hauriou André, Jisquel Jean, Jérard Patrice. Droit constitutionnel et institutions politiques. Sixième édition. Paris: Éditions Montchrestien, 1975.
- La Constitution de la Ve République. Présentation et Commentaires de Françoise Martinetti. Paris: P.J.L., 2003. 94 p.
- Le petit Larousse illustré: Dictionnaire encyclopédique. Paris: Larousse, 1996. 1784 p.
- Luchaire François, Conac Gérard. et Mangin Gilbert. Le droit constitutionnel de la cohabitation. Paris: Economica, 1989.
- Vedel George. Introduction aux études politiques. Les cours de droit. 1971-1972. Paris: PUF, 1996.
- Zoller Elisabeth. Droit Constitutionnel. Paris: PUF, 1988.

Інформаційні джерела

- <http://electioninfo.org.ua/?i=992>
- <http://radnuk.info/pidrychnuku/konst-zar/501-gorshen.html>
- <http://www.info-prensa.com/article-468.html>
- <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08ljivoa.pdf>
- <http://www.politex.info/content/view/297/30/>
- www.rada.gov.ua

Навчальне видання

*Волощук Оксана Троянівна,
Качурінер Вікторія Львівна,
Колесник Вікторія Юрївна*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 26.05.2021.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 8,42.
Наклад 100 прим. Зам. № 2105-11.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

